

TC
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**GENİŞLEME SÜRECİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ
POLİTİKALARI VE TÜRKİYE**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Nazmiye Özge ANGI**

İstanbul, 2008

TC.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**GENİŞLEME SÜRECİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ
POLİTİKALARI VE TÜRKİYE**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Nazmiye Özge ANGI
Öğrenci No:
060771089

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ

İstanbul, 2008

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi; Akademik Etik İlkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığına and iğerim.
...../...../.....

ADAY: Nazmiye Özge ANGI

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

Enstitümüz Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler bilim dalı tezli yüksek lisans öğrencilerinden 060771089 Nazmiye Özge ANGI Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği “ Genişleme Sürecinde AB Enerji Politikaları ve Türkiye” BAŞLIKLİ tezini, Yönetimin kurulumuzun..... Tarih ve sayılı toplantısında seçilen ve Fakülte binasında toplanan biz jüri komite üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (.....) dakika süre ile aday tarafından takdim edilmiş ve sonuçta adayın Projesi hakkında **Oybirliğı / Oyçokluğu** ile **Kabul / Red** kararı verilmiştir.

İş bu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir. .../.../...

İZLEME KOMİTESİ

Danışman

Üye

Üye

GENİŞLEME SÜRECİNDE AB ENERJİ POLİTİKALARI VE TÜRKİYE

Tezi Hazırlayan: Nazmiye Özge ANGI

Özet

Sanayileşme ile birlikte ülkelerin enerjiye gereksinimleri giderek artmaktadır. Petrol ve doğalgaz kullanımının gelecek yıllarda da artması beklenmektedir. Enerji kaynaklarına ulaşım ve enerji kaynakları üzerindeki hâkimiyet kurma isteği ülkeler arasındaki mücadeleyi arttırmaktadır. Türkiye enerji üreten ülkeler ile enerji gereksinimi olan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu konumu Türkiye'yi enerji mücadelesinin merkezine taşımakta ve önemli bir enerji köprüsü yapmaktadır.

AB ülkeleri de enerjide artan oranda dışa bağımlıdırlar. Bu durum giderek güvenlik sorunu haline dönüştüğünden alternatifler oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu durumda da aday ülke konumundaki Türkiye önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada AB ülkeleri ve Türkiye'nin enerji politikalarının ortak çıkarlar taşımasından yola çıkarak ve Türkiye'nin jeopolitik konumu nedeniyle enerji köprüsü olması göz önüne alınarak Türkiye'nin AB üyeliğinin önemi vurgulanmaya çalışılmaktadır. Türkiye özellikle enerji alanında AB için vazgeçilmez bir ülkedir. Enerjiye kolay ve ekonomik ulaşımında boru hatları tercih edildiğinden mevcut projeler temel alınarak Türkiye'nin enerji koridoru ve terminali olması özelliği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: AB Enerji politikaları, Genişleme, Rusya, Türkiye Enerji Politikaları, Boru Hatları Projeleri

EU ENERGY POLICY DURING ENLARGEMENT PHASE AND TURKEY

Presented by: Nazmiye Özge ANGI

Abstract

Together with industrialization, energy requirement of the countries is increasing day by day. It is expected that petroleum and natural gas usage will be increased in the next years. Anxiety on accessing and dominating over energy sources increases the challenge between countries. Turkey is between countries of energy producing and energy requiring. This position takes Turkey to the center of the energy challenge and makes Turkey an energy bridge.

EU countries are also more and more out-dependent. As this situation turns into lack of security gradually, it is being tried to find alternatives. In such a case, Turkey is becoming important as a candidate country.

In this study, the importance of the membership of Turkey to EU is trying to be highlighted based on EU countries and Turkey have common interests on energy policies and Turkey's geopolitical situation as being an energy bridge. Turkey is an indispensable country especially on energy area. The characteristic of Turkey as an energy corridor and terminal is examined as pipelines are preferred to reach to energy cheaper and economical, supported by current projects.

Key Words: EU Energy Policies, Enlargement, Russia, Turkey Energy Policies, Pipelines Project

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni	
Jüri Sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler (Abstract)	
Tablolar Listesi	IV
Şekiller Listesi	V
Kısaltmalar	VI
Giriş	1

I. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEME SÜRECİ VE DIŞ POLİTİKANIN ETKİSİ

1. AB GENİŞLEME SÜRECİ	3
1.1.AB Genişleme Sürecinin Tarihi Gelişimi	3
1.1.1. Birinci Genişleme Süreci	4
1.1.2. İkinci Genişleme Süreci	5
1.1.3.Üçüncü Genişleme Süreci	5
1.1.4. Dördüncü Genişleme Süreci	6
1.1.5.Beşinci Genişleme Süreci	6
1.1.6.Altıncı Genişleme Süreci	7
1.2.AB Genişleme Süreci ve Türkiye İle İlişkiler	9
1.2.1 AB – Türkiye İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi	9
1.2.2.AB– Türkiye İlişkilerinde Geline Son Durum	11
2. AB DIŞ POLİTİKASININ GENİŞLEME SÜRECİNE ETKİSİ	16
2.1. AB Komşuluk Politikasının Genişleme Sürecine Etkisi	17
2.2. AB ve Akdeniz Ülkeleri İle İlişkilerin Genişleme Sürecine Etkisi	23
2.3. AB ve Balkan Ülkeleri İle İlişkilerin Genişleme Sürecine Etkisi	24

II. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARI

1. AB’NİN ENERJİKAYNAKLARI VE ENERJİ POLİTİKALARI	25
1.1. AB’nin Enerji Kaynakları	25
1.1.1.AB’nin Petrol Kaynakları	25
1.1.2.AB’nin Doğalgaz Kaynakları	27
1.1.3.AB’nin Kömür Kaynakları	31
1.1.4.AB’nin Nükleer Enerji Kaynakları	33
1.1.5.AB’nin Yenilenebilir Enerji Kaynakları	34
1.2. AB’nin Enerji Politikaları	35
1.2.1. AB’nin Ortak Enerji Politikası Oluşturulması İçin Yapılan Çalışmalar ve Enerji Politikalarının Geleceği	43
1.2.2. AB’nin Enerji Politikasını Destekleyici Programlar	45
2. AB ’NİN ENERJİ ALANINDA DİĞER BÖLGE VE ÜLKELERLE İLİŞKİLERİ	50
2.1.AB’nin Enerji Politikaları ve Rusya İle İlişkiler	50
2.2.AB’nin Enerji Politikaları ve Baltık Ülkeleri İle İlişkiler	56
2.3.AB’nin Enerji Politikaları ve Akdeniz Ülkeleri İle İlişkiler	57
2.4.AB’nin Enerji Politikaları ve Orta Asya / Hazar Bölgesi İle İlişkiler	58

III. BÖLÜM

GENİŞLEME SÜRECİNDE AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ENERJİ POLİTİKALARI VE TÜRKİYE

1.TÜRKİYE’NİN ENERJİ KAYNAKLARI VE ENERJİ POLİTİKALARI	63
1.1. Türkiye’nin Enerji Kaynakları	63
1.1.1. Türkiye’nin Petrol Kaynakları	63
1.1.2. Türkiye’nin Doğalgaz Kaynakları	65
1.1.3. Türkiye’nin Kömür Kaynakları	68
1.1.4. Türkiye’nin Nükleer Enerji Kaynakları	69
1.1.5. Türkiye’nin Yenilenebilir Enerji Kaynakları	70
1.2. Türkiye’nin Enerji Politikaları	72

2. TÜRKİYE’NİN ENERJİ KORİDORU VE TERMİNALİ OLMASININ AB’NİN ENERJİ POLİTİKALARINA ETKİSİ	76
2.1. AB’nin Enerji İhtiyacı ve Politikalarının Uygulanması Bakımından Türkiye’nin Katkıları	76
2.2. Boru Hattı Projelerinin Stratejik Önemi ve Mevcut Projeler	78
2.2.1. BTC (Bakü-Tiflis-Ceyhan) Ham Petrol Boru Hattı	80
2.2.2. Türkiye - Yunanistan - İtalya Doğalgaz Boru Hattı Projesi	81
2.2.3. Hazar Geçişli Türkmenistan Türkiye Avrupa Doğalgaz Boru Hatları Projesi	82
2.2.4. Azerbaycan–Türkiye (Şahdeniz) Doğalgaz Boru Hattı Projesi	83
2.2.5. Irak-Türkiye Doğalgaz Boru Hattı Projesi	84
2.2.6. Mısır-Türkiye Doğalgaz Boru Hattı Projesi	84
2.2.7. Nabucco Projesi (Türkiye –Bulgaristan –Romanya- Macaristan) Doğalgaz Boru Hattı Projesi	85
3. TÜRKİYE’DE ENERJİ ALANINDA YAPILAN AB’YE UYUM ÇALIŞMALARI	89
3.1. AB Müktesebatı’na Uyum Çalışmaları	89
3.2. AB Enerji Politikasına Uyum Açısından Türkiye Enerji Politikaları	92
SONUÇ	94
KAYNAKÇA	97
ÖZGEÇMİŞ	103

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo No:	Sayfa
1. Avrupa Birliği'ne Üyelik Başvuruları Ve Katılım Süreçleri	8
2. AKP (Avrupa Komşuluk Politikası) Eylem Planlarında Mevcut Durum	18
3. MEDA ve TACIS Programlarında AKP (Avrupa Komşuluk Politikası) Ortaklarının 2003–2004 Yardımları	21
4. AB Ülkelerinde İspatlanmış Doğalgaz Rezervleri	28
5. 2006 Yılı AB Kömür Rezervi	31
6. AB Nükleer Enerji Tüketimi	33
7. AB Yenilenebilir Enerji Üretimi	34
8. Rusya'nın AB Ülkeleri İle Dış Ticareti (Milyon Dolar)	53
9. Hazar Denizi Hidrokarbon Rezervlerinin Dağılımı (%)	59
10. Hazar Petrolleri Üretim ve İhracat Projeksiyonu (Milyon Ton)	60
11. Yıllar İtibari İle Taşınan Ham Petrol Miktarları (Bin Varil)	65
12. Yıllar İtibari İle Doğalgaz ve LNG Alım Miktarları (Milyon M3)	66
13. Doğalgaz Talep Tahmin ve Doğalgaz İhracat Miktarları (Milyon M3)	67
14. Kontrata Bağlanmış Arz Miktarları	67
15. Birincil Enerji Kaynakları Üretimi ve Üretim Hedefleri (Bin Tep)	73
16. Birincil Enerji Kaynakları Tüketimi ve Tüketim Hedefleri (Bin Tep)	74
17. Enerji Üretim / Tüketim ve İthalat Beklentileri (Bin Tep)	74
18. Genel Enerji Sektörel Talebi (Bin Tep)	75

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No:	Sayfa
1. AB'nin Türkiye'ye Mali Desteği (2004–2010)	16
2. Petrolde Dışa Bağımlılık Oranları (%)	25
3. Doğalgazda Dışa Bağımlılık Oranları	29
4. AB-27 Doğalgaz İthal Edilen Ülkeler 2005 (%)	30
5. Kömürde Dışa Bağımlılık Oranları	32
6. Enerjide Dışa Bağımlılık Oranları (Tüm Ürünlerde)	39
7. AB–25 Birincil Enerji Talep Yapısı (1990–2030)	40
8. AB–25 Sektörlere Göre Enerjinin Ekonomik Değeri	41
9. AB–27 Birincil Enerji Üretimi (2005)	43

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
a.g.b.	Adı Geçen Belge
a.g.k.	Adı Geçen Kitap
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AET	Avrupa Ekonomi Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür elik Topluluğu
AKP	Avrupa Komşuluk Politikası (ENP)
AKOA	Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (ENI)
AT	Avrupa Topluluğu
AYB	Avrupa Yatırım Bankası
BASREC	Baltic Sea Region Energy Co-operation
BIL	BOTAŞ International Limited
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma A. Ş.
BTC	Bakü Tiflis Ceyhan
BTE	Bakü-Tiflis-Erzurum
CARDS	Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation
CNPC	Çin Milli Petrol Kuruluğu
COROPER	AB Daimi Temsilcileri
DSİ	Devlet Su İşleri
DGBH	Doğalgaz Boru Hattı
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Alanı
EİE	Elektrik İşleri Etüd İdaresi
ENI	European Neighbourhood Instrument
EMP	Avrupa Akdeniz Ortaklığı
ENP	European Neighbourhood Policy
EUR	Avrupa Para Birimi
EUROTOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EÜAŞ	Elektrik retim A.Ş
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Kesimi

GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
HPBH	Ham Petrol Boru Hattı
IEA	International Energy Agency
INNOGATE	Interstate Oil and Gas Transport to Europe
IPA	Instrument for Pre-accession Assistance
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletme
LNG	Liquefied Naturel Gas
MEDA	Mediterranean Economic Development Area
MDAÜ	Merkez Doğu Avrupa Ülkeleri
MTA	Maden Tetkik ve Arama
MTEP	Milyon Ton Eşdeğer Petrol
NATO	North Atlantic Treaty Organization
OGT	Ortak Gümrük Tarifesi
PİGM	Petrol İşleri Genel Müdürlüğü
SAA	Stabilisation and Association Agreement
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TACIS	Technical Aid to the Commonwealth of Independent States
TAEK	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TAIEX	Teknik İşbirliği ve Bilgi Değişimi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKİ	Türkiye Kömür İşletmeleri
TNDK	Türkiye Nükleer Düzenleme Kurumu
TPAO	Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı
TRACECA	Transport Corridor Europe - Caucasus-Asia
Twinning	Eşleştirme
Yİ	Yap İşlet
YİD	Yap İşlet Devret

GİRİŞ

Enerji günlük yaşantımızdan, uluslararası ilişkilere kadar hayatımızın her anını etkilemektedir. Ekonomik gelişme ve refah düzeyinin artması ile birlikte ülkelerin enerjiye olan ihtiyacı daha da artmıştır. Bu da ekonomik gelişimlerini tamamlayan ve gelişmekte olan ülkeleri enerji kaynaklarına sahip olma mücadelesine itmifitir. Her ülke enerji pastasından pay kapma mücadelesi vermektedir. Bu mücadelede güçlü olan ve diğer ülkelerin hamlelerini doğru kavrayan ülkeler kazançlı çıkmaktadır. Bunun için günümüzde ülkeler arası demokrasi ihracı sıkça görölmektedir. Demokrasi ihracı söylemlerinin de renkli devrimlerin temelinde de enerji alanındaki güç mücadelesi yer almaktadır.

Petrol ve doğalgaz başta olmak üzere fosil yakıtlara olan talepler gelecek yıllarda da artmaya devam edecektir. Ancak fosil yakıtlar yenilenemeyen ve sınırlı alanlarda bulunduğundan günümüzde olduğu gibi gelecek yıllarda da küresel alanda enerji kaynaklarına hâkim olma mücadelesi verilecektir.

Türkiye enerji ihraç eden ve enerji ihtiyacı olan ülkeler arasında yer alan konumu ile doğal enerji köprüsü vazifesi görmekte ve bu güç mücadelesinin ortasında yer almaktadır. AB'ye üyelik müzakereleri içerisindeki Türkiye'nin enerji koridoru vazifesi görmesi AB için oldukça önemlidir. Ortak bir enerji politikası oluşturma çabasındaki AB için Türkiye, Avrupa'ya akaryakıt giriş kapısı olacaktır. Enerjide gittikçe dışa bağımlı olan AB için Türkiye'nin bu konumu oldukça önemlidir.

Ortak bir enerji politikası oluşturma çabası içerisindeki AB için Türkiye'nin üyeliği her geçen gün önem kazanmaktadır. Türkiye enerji koridoru rolünü üstlenerek enerji ihtiyacı artmakta olan AB ülkelerine enerjinin ekonomik ve istikrarlı yollardan ulaşımını sağlayacaktır. Bu da uzun soluklu AB- Türkiye ilişkilerine ivme kazandıracak ve tam üyeliğe giden süreci daha da güçlendirecektir. Enerji alanında AB ve Türkiye'nin çıkarları ortaktır. AB üyeliği Türkiye için ne kadar önemli ise Türkiye de AB için o derece vazgeçilmez önemde bir ülkedir. Türkiye için AB üyeliği bir amaç değil, demokrasi, insan hakları ve ekonomik gelişmelere ulaşmak açısından bir araç olmalıdır.

Bu çalışmada AB ve Türkiye'nin enerji alanında ortak çıkarları olmasından yola çıkarak özellikle Rusya'nın tekel güç olmasına karşın enerji arzında güçlü ve ekonomik bir geçiş ülkesi olmasından dolayı Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin önemli olduğu düşüncesi savunulmaktadır. Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde AB'nin genişleme süreci tarihi süreç ve Türkiye- AB ilişkilerinin gelişimi açısından incelenmektedir. Ayrıca birinci bölümde Dış Politika unsuru olarak AB Komşuluk Politikasının, Balkanlar ve Akdeniz ülkeleri ile ilişkilerin genişleme sürecine ve enerji politikalarına etkisine de değinilmiştir. İkinci bölümde AB enerji kaynaklarının genel bir görünümü incelenerek AB enerji politikasını oluşturan unsurlar ve AB'nin diğer ülkelerle enerji alanındaki ilişkileri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Türkiye enerji kaynaklarının genel görünümü incelenerek Türkiye enerji politikasını oluşturan unsurlar belirlenmiş ve genişleme sürecindeki AB'ye enerji alanında Türkiye'nin etkileri boru hattı projeleri temel alınarak incelenmiştir.

I.BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEME SÜRECİ VE DIŞ POLİTİKANIN ETKİSİ

1. AB GENİŞLEME SÜRECİ

1.1. AB Genişleme Sürecinin Tarihi Gelişimi

Avrupa tarihinin birçok döneminde özellikle Müslümanlara karşı Haçlı birlikleri gibi birleşmeler görülmektedir. Ancak bu birleşme çabaları siyasi ve askeri nedenlerle şekillense de uzun soluklu olmamış kısa süreli ittifakların ötesine geçememiştir. Birleşik Avrupa Devleti kurma hayali bugünkü AB'ye giden sürecin temellerini oluşturmuştur. 21 Ağustos 1849 yılında Victor Hugo, Barış Kongresinde şunları söylemiştir : “ Bir gün top gülleleri ve bombalar, yerlerini oylara, adayların doğrudan seçimine, İngiltere'deki parlamento, Almanya'daki diyet ve Fransa'daki yasama meclisi gibi güçlü ve bağımsız bir senatoya bırakacaktır. Bir gün, iki büyük güç ABD ve Avrupa Birleşik Devletleri, el ele tutuşacak, birbiriyle ticari, sanayi, bilimsel, sanatsal alışveriş yaparak çölleri işletecek .”¹ Hugo bu sözüyle 1849'lu yıllarda Avrupa Birleşik Devletleri hayalini dile getirmiştir.

İki dünya savaşı geçiren Avrupa ülkeleri savaşın yıkıntılarından kurtulmak ve yaralarını sarmak için kalıcı barışı tesis etmeye çalışmışlardır. Bu çabalar İngiltere başbakanı Sir Winston Churchill'in Zürih üniversitesinde 1946 yılında Birleşik Avrupa Devleti modelini öngören bir oluşumdan söz etmesi ile başlamış ve 9 Mayıs 1950 'de Jean Monnet ve Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından Schuman Planı olarak da anılan deklarasyon ile hayata geçmiştir.

Avrupa bütünleşmesinde ilk adım, Belçika, Federal Almanya Cumhuriyeti, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'nın kömür ve çelikte ortak pazar kurmalarıyla atıldı. Federal Almanya Cumhuriyeti, Fransa, İtalya ve Benelüks ülkeleri (Lüksemburg, Hollanda ve Belçika) savaşın hammaddesi olan kömür ve çeliğin barışçı amaçlarla kullanılması ve pazarların kontrol altına alınabilmesi için 18 Nisan 1951 'de imzalanan ve 23 Temmuz 1952 'de yürürlüğe giren Paris Antlaşması ile AKÇT (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu)'nu kurdular.

¹ Dedeoğlu B. , Adım Adım AB, İstanbul, 2006, s. 179.

6'lar adıyla anılan kurucu ülkeler kömür ve çelik piyasaları ile başladıkları bütünleşme çalışmalarında hedeflerini başarabildiklerini görünce 1 Ocak 1958 Tarihinde yürürlüğe giren Roma antlaşması ile atom enerjisinin barışçı yollar için kullanılması amacıyla EUROTOM (Avrupa Atom Enerji Topluluğu)'u kurmuşlardır. Yine aynı antlaşma ile (Roma Antlaşması) üye ülkeler arasında ortak Pazar ve malların serbest dolaşımını öngören AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) tesis edilmiştir. 1967 yılında AKÇT, EUROTOM ve AET birleştirilerek AT (Avrupa Topluluğu) adını almıştır. 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile de Topluluk AB (Avrupa Birliği) adını almıştır. Öncelikle ekonomik birliğe ağırlık vererek başlayan Avrupa bütünleşmesi günümüze kadar 6 genişleme süreci yaşamıştır. Kısaca bu genişleme süreçlerini ele alalım:

1.1.1. Birinci Genişleme Süreci

Birinci genişleme, 1973'de İngiltere (Birleşik Krallık), Danimarka ve İrlanda'nın üye olması ile yaşanmıştır. İngiltere baştan beri Avrupa'daki bu oluşum sürecini takip ediyordu. Ancak kendisini kıta Avrupa' sını içerisinde farklı gördüğünden ve ulusal egemenliğini bir üst kuruma devretmek istemediğinden özellikle Fransa ve Almanya'nın başı çektiği bu oluşumda seyirci kalmayı tercih etmişti. İngiltere, Avrupa ülkelerinden oluşan ve serbest ticareti kapsayan ekonomik bir işbirliği örgütünün içerisinde yer almayı öngörüyordu. Bu amaçla İngiltere'nin öncülüğünde 1959 'da İzlanda, İsviçre, İsveç, Danimarka, Avusturya, Portekiz ve Finlandiya'nın üye olduğu Avrupa Serbest Ticaret Alanı (EFTA) kuruldu. Ancak EFTA, AET'ye alternatif olamadı. İngiltere oluşan yeni ticari düzene ayak uydurmak zorunda kaldı ve mevcut pazarlarını korumak, yeni pazarlara açılmak için 1961 yılında AET'ye tam üyelik başvurusunda bulundu. İngiltere'yi Danimarka, İrlanda ve Norveç izledi. Ancak 1963'de Fransa Cumhurbaşkanı General De Gaulle İngiltere'nin üyeliğe hazır olmadığını öne sürerek, üyelik başvurusunu veto etti ve müzakereler kesildi. İngiltere 1967'de Danimarka, İrlanda ve Norveç ile birlikte ikinci kez üyelik başvurusunda bulundu. 1969'da General De Gaulle'ün istifası ile Fransa vetosu ortadan kalktı ve Lahey zirvesi sonrasında 22 Ocak 1972'de katılım antlaşması imzalandı. İrlanda, İngiltere ve Danimarka'daki referandumlar sonucunda bu ülkeler 1 Ocak 1973'de Topluluğa tam üye oldular.² Norveç referandum sonuçları olumlu olmadığı için Topluluğa katılmadı.

² Osmanov E., " AB'nin Genişleme Sürecinin Ekonomik Boyutları" Stratejik Öngörü Dergisi,Sayı.3,İstanbul,2004, s.196

1.1.2. İkinci Genişleme Süreci

1981’de Yunanistan’ın tam üyeliği ile ikinci genişleme gerçekleşmiştir. Yunanistan’da cunta yönetimi devrilip yerini demokrasiye bırakınca 1975’de üyelik başvurusunda bulunmuştur. AB içerisinde yer almak istemesinde demokrasinin devamlılığını sağlamak istemesi, uluslararası platformda saygınlığını geri kazanma çabası ve ekonomisini ayakta tutma gayreti büyük rol oynamıştır. 1 Ocak 1981’de Yunanistan tam üye olmuştur.³ Böylece üye sayısı 10’a yükselmiştir.

1.1.3. Üçüncü Genişleme Süreci

Üçüncü genişleme, 1986’da İspanya ve Portekiz’in katılımıyla gerçekleşmiştir. İspanya ve Portekiz, Topluluğa ilk başvurularını 1962 yılında gerçekleştirmiş ancak her iki ülkenin de diktatörlükle yönetilmesi sonucu başvuruları kabul edilmemiştir. Bu iki Güney Avrupa ülkesinin az gelişmiş ekonomileri ve demokrasiye geçişlerinde karşılaştıkları sıkıntılar, AB’nin bu ülkeler ile ilişkilerinin yavaş ilerlemesine yol açmıştır. 29 Haziran 1970 tarihinde İspanya ile Topluluk arasında imzalanan Tercihli Ticaret Anlaşması’nın ardından, Haziran 1977’de İspanya’da demokratik seçimler yapılmış ve demokrasiye geçtikten bir ay sonra da İspanya Birliğe üyelik başvurusu yinelemiştir. Başvuru Komisyon tarafından değerlendirilmiş ve olumlu görüş Konsey’e bildirilmiştir. Bunun üzerine bu iki ülke ile müzakerelerin başlatılmasına ilişkin karar alınmıştır. 1970’li yılların ortalarına doğru diktatörlükten demokrasiye geçiş süreci yaşayan Portekiz’e, demokrasinin kalıcı olmasını desteklemek amacıyla AB tarafından, 150 milyon Euro tutarında mali yardım sağlanmış, işçilerinin Topluluk içinde dolaşımı kolaylaştırılmış ve tarım alanında bazı imtiyazlar tanınmıştır. Portekiz, Birliğe üyelik başvurusunu 28 Mart 1977 tarihinde yapmıştır. Bu başvuruya karşılık Komisyon’un görüşü olumlu olmuş ve katılım müzakerelerinin başlatılması kararı alınmıştır. İspanya ve Portekiz ile 1978–1979 yıllarında başlatılan müzakereler 1986 yılında bu ülkelerin Birliğe katılmalarıyla sonuçlanmış ve Birliğe üye ülkelerin sayısı on ikiye yükselmiştir.⁴ Böylece Yunanistan gibi demokrasi sürecini yeniden kazanan bu ülkeler de ekonomik olarak Topluluk desteğini de yanlarına alarak güçlenmişlerdir. Özellikle ikinci ve üçüncü genişleme sürecinde ülkelerin gerek ekonomik gerekse siyasi yapılarının güçsüz olmasına rağmen tam üyeliklerinin kabul edilmesi dikkat çekicidir. Bu ülkeler Topluluğa üye olduktan sonra Topluluğun mali fonlarının katkılarıyla bugünkü konumlarına gelmişlerdir.

³ Birand M.A., Türkiye’nin Gümrük Birliği Macerası, İstanbul, 1996, s.27

⁴ <http://www.ikv.org.tr/abgenismesi.php> (06.01.2008)

1.1.4. Dördüncü Genişleme Süreci

Dördüncü genişleme, 1 Ocak 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in üyeliği ile gerçekleşmiştir.⁵ 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ile oluşan ortamda Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, SSCB etkisinden kurtulmaya başlamışlar ve 1991'de SSCB'nin dağılması ile bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Yeni bağımsızlığını kazanan ülkeler ekonomik ve sosyal gelişimleri için Batı'ya yönelmişler ve AB üyeliği öncelikli hedefleri içerisinde yer almaya başlamıştır. 1992 Maastricht Antlaşması ile Topluluk kurumları güçlendirildi ve Topluluk AB adını aldı.

1.1.5. Beşinci Genişleme Süreci

Beşinci genişleme süreci, AB açısından sancılı olmuştur. Bu genişleme beraberinde AB'nin geleceği tartışmalarını da getirmiştir. Sovyetlerin dağılması ile bağımsızlığını ilan eden birçok yeni devlet oluşmuştur. Bu devletler ekonomik özgürlüklerini yeni kazandıkları ve tek başlarına uluslararası bir güç olamayacakları için yeniden yapılanmalarını tamamlayabilmek, güç kazanabilmek için AB'ye yönelmişlerdir. Soğuk Savaş düzeninin sona ermesi ile AB öncelikle bağımsızlığını yeni kazanan Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ne (MDAÜ), planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine ve komünist rejimden çoğulcu demokrasiye geçişlerini sağlayabilme yönünde destek olmuştur.

Beşinci genişleme sürecinde, siyasi ölçütleri yerine getirmiş olan 10 ülkeden İlk dalga ülkeler ya da Lüksemburg Grubu olarak adlandırılan Çek Cumhuriyeti, Estonya, G.Kıbrıs, Macaristan, Polonya ve Slovenya ile müzakerelere başlama kararı Aralık 1997 tarihli Lüksemburg Zirvesi'nde alınmıştır. İkinci dalga ülkeler ya da Helsinki Grubu olarak adlandırılan Bulgaristan, Romanya, Malta, Letonya, Litvanya ve Slovakya için Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde oybirliği ile karar verilmiştir. Aralık 1997 tarihli Lüksemburg ve Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirveleri, 5. genişlemenin sistematüğini ve katılım öncesi süreç ile müzakere sürecine ilişkin çerçeveyi de ortaya koymuştur. Lüksemburg Zirvesi'nde, 5. genişlemenin, geçmişin bölünmüş Avrupası'na son verecek yeni bir dönemin başlangıcı olacağı, Avrupa bütünleşme modelinin bütün Avrupa kıtasını kapsayacak şekilde genişlemesinin gelecekteki istikrar ve ilerlemenin teminatı olacağı ifadeleriyle Birliğin bu sürece verdiği önem vurgulanmıştır. Zirve'de, genişlemenin kapsamlı, kapsayıcı ve

⁵ Ülger İ.K., "AB' inde Gelecek Tartışmaları ve Türkiye Sorunu"(Ed. Efeğil. E. - Erol. M.S. ,)Ankara, 2007, s.75

devamlılık arz eden bir süreç olduğu, bu sürecin, her aday ülkenin hazırlanma derecesine göre aşamalar halinde ilerleyeceği belirtilmiş, 10 MDAÜ ve Güney Kıbrıs için başlatılan katılım müzakerelerinde bütün bu ülkelerin aynı ölçütler temelinde ve eşit şartlar altında AB'ye üye olmaya teşvik edildiği ifade edilmiştir. 12–13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinde bir diğer önemli dönüm noktası olmuştur. Zirvede, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya, GKRY ve Malta ile yürütülen müzakereler sonuçlandırılmıştır. 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da Katılım Antlaşması'nın imzalanmasının ardından 10 aday ülke 1 Mayıs 2004 tarihinde Birlik üyesi olmuşlardır.⁶ GKRY'nin AB üyesi olmasında Yunanistan'ın baskıları büyük rol oynamıştır. Ancak Kıbrıs'ın bütünlüğü ile ilgili sorunlar çözülmeden GKRY'nin üye olması Türkiye ve AB'yi Kıbrıs sorunlarında karşı karşıya getirecektir. GKRY'nin üyeliği ile AB, Kıbrıs konusunda taraf konumuna gelmiştir.

1.1.6. Altıncı Genişleme Süreci

1995 yılında üyelik başvurusunda bulunan Bulgaristan ve Romanya'nın 01 Ocak 2007 tarihinde tam üye olması ile AB'de üye ülke sayısı 27'ye yükselmiş ve altıncı genişleme süreci tamamlanmıştır.⁷ Bulgaristan ve Romanya'nın üyeliği ile AB sınırları Karadeniz ve Balkanlara ulaşmıştır. Bulgaristan ve Romanya tam üye olmalarına rağmen ekonomik ve sosyal gelişimlerini tamamladıkları pek söylenemez. Son genişleme ile AB enerji kaynaklarının bulunduğu ülkelere biraz daha yaklaşırken ihtilafli, kargaşa içerisindeki bir coğrafya ile de komşu olmuştur. Bu coğrafyada Türkiye istikrar unsuru olan kilit ülke konumundadır. Hem enerji kaynaklarının AB ülkelerine ulaştırılması açısından köprü vazifesi görürken diğer yandan da coğrafik açıdan istikrarlı bir ülke olarak tampon ülke konumunda bulunmaktadır.

Son genişleme dalgası ile birlikte AB içerisinde genişlemenin nereye kadar devam edeceği tartışmaları oluşmuştur. AB ülkeleri son genişleme ile üye olan ülkeleri hazmetmeye çalışmaktadır. Bağımsızlığını yeni kazanan ve ekonomik, sosyal sorunları olan ülkelerin AB üyesi olması bu ülkelerin sorunlarını da beraberinde AB'ye taşımasına neden olmuştur. AB'nin karar alma mekanizmasında oybirliği gerektiren konularda küçük ülkeler karar alma

⁶ <http://www.ikv.org.tr/abgenislemesi.php> (06 .01 2008)

⁷ Sabah, “ AB Kapımıza Dayandı ” 02 Ocak 2007

sürecini tıkayabilmektedir. Ancak nüfus yoğunluğu az olan, küçük ülkeler de zaman zaman AB üyesi büyük ülkelerin gölgesinde kalabilmektedir.

Türkiye ve Hırvatistan ile üyelik müzakere süreci başlamış ve halen devam etmektedir. Ancak müzakere süreci ucu açık ve üyelik tarihi kesin olmayan bir süreçtir. Makedonya'ya ise 22.04.2004 tarihinde aday ülke statüsü verilmiş ancak müzakerelere henüz başlanmamıştır.

TABLO: 1 AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİK BAŞVURULARI VE KATILIM SÜREÇLERİ

Kurucu Ülkeler: Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya, Lüksemburg						
	Üyelik Başvurusu	Komisyon Görüşü	Üyelik Müzakereleri	Katılım Antlaşması	Aday Ülke Onayı	Üyelik Tarihi
Birinci Genişleme						
Danimarka	11.05.1967	10.08.1969	30.06.1970	22.01.1972	02.10.1972	01.01.1973
İngiltere	11.05.1967	10.08.1969	30.06.1970	22.01.1972	16.10.1972	01.01.1973
İrlanda	11.05.1967	10.08.1969	30.06.1970	22.01.1972	10.05.1972	01.01.1973
İkinci Genişleme						
Yunanistan	12.06.1975		27.07.1976	28.05.1979	28.06.1979	01.01.1981
Üçüncü Genişleme						
Portekiz	28.03.1977	19.05.1978	06.06.1978	12.06.1985		01.01.1986
İspanya	28.07.1977	29.11.1978	05.02.1979	12.06.1985		01.01.1986
Dördüncü Genişleme						
Avusturya	07.07.1989	31.07.1991	01.01.1993	25.06.1994	12.06.1994	01.01.1995
İsveç	01.07.1991	31.07.1991	01.01.1993	25.06.1994	13.11.1994	01.01.1995
Finlandiya	18.03.1992	04.11.1992	01.01.1993	25.06.1994	16.10.1994	01.01.1995
Beşinci Genişleme						
Kıbrıs	04.07.1990	30.06.1993	30.03.1998	16.04.2003	14.07.2003	01.05.2004
Malta	16.07.1990	17.12.1999	15.02.2000	16.04.2003	08.03.2003	01.05.2004
Macaristan	31.01.1994	16.07.1997	30.03.1998	16.04.2003	12.04.2003	01.05.2004
Polonya	05.04.1994	16.07.1997	30.03.1998	16.04.2003	08.06.2003	01.05.2004
Slovakya	27.06.1995	16.07.1997	15.02.2000	16.04.2003	17.05.2003	01.05.2004
Letonya	27.10.1995	16.07.1997	15.02.2000	16.04.2003	20.09.2003	01.05.2004
Estonya	27.11.1995	16.07.1997	30.03.1998	16.04.2003	14.09.2003	01.05.2004
Litvanya	12.12.1995	16.07.1997	15.02.2000	16.04.2003	11.05.2003	01.05.2004
Çek Cumhuriyeti	17.01.1996	16.07.1997	30.03.1998	16.04.2003	14.06.2003	01.05.2004
Slovenya	10.06.1996	16.07.1997	30.03.1998	16.04.2003	23.03.2003	01.05.2004
Altıncı Genişleme *						
Romanya	22.06.1995	16.07.1997	15.02.2000	17.12.2004		01.01.2007
Bulgaristan	14.12.1995	16.07.1997	15.02.2000	14.12.2004		01.01.2007
Aday Ülkeler						
Türkiye	14.04.1987	19.12.1989	03.10.2005			
Hırvatistan	21.02.2003	20.04.2004	03.10.2005			
Üyelik Başvurusunda Bulunan Ülkeler						
Makedonya	22.04.2004					

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı–2006 <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/genislem.pdf> (16.03.2008)

* Bulgaristan ve Romanya'nın 01.01.2007 tarihinde tam üye olması ile tablo güncellenmiştir.

1.2. AB Genişleme Süreci ve Türkiye İle İlişkiler

Türkiye, Asya ve Avrupa kıtaları arasında köprü görevi gören bir ülkedir. Komşuları Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak ve Suriye'dir. Kafkaslar, Avrupa ve Ortadoğu ülkeleri ile tarihi, kültürel bağları olması ve coğrafi konumu itibariyle köprü vazifesi görmesi nedeni ile özellikle jeopolitik konumundan dolayı Türkiye, AB için vazgeçilmez bir ülke konumundadır.

Başlıca endüstri kolları; tekstil, gıda, otomobil, elektronik, madencilik, çelik, petrol, inşaat, kereste, kâğıt ve turizmdir. Ana ihracat ürünleri arasında otomotiv, tekstil, elektrikli makine ve cihazlar, demir-çelik, mineraller, tarım ürünleri, plastik, kauçuk ve sentetik ürünleri bulunmaktadır. Ana ithalat ürünleri arasında ise mineral yakıtlar ve yağlar, makine ve cihazlar, otomotiv, elektrikli aletler ve donanım, demir-çelik, ilaç, tıbbi gereçler ve kimyasallar bulunmaktadır.⁸ Ülkenin 2006 yılı verilerine göre 4621 km doğalgaz ve 3543 km ham petrol boru hattı vardır. Avrupa ve Türkiye arasındaki ilişki köklü olup, günümüzde de birbirlerinin en büyük ticari ortağıdır.

1.2.1. AB – Türkiye İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye ve AB ilişkileri oldukça eskidir. Türkiye 1949 'da Avrupa Konseyi ve 1952'de ise NATO üyesi olmuştur. 1958 yılında kurulan AET'ye Türkiye 1959 yılında tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Başvuru Türkiye'nin tam üyelik için gerekli ekonomik, siyasi ve sosyal altyapıya uygun olmaması gerekçesi ile reddedilmiş ve Türkiye'ye tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık antlaşması imzalaması önerilmiştir. 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da Ortaklık Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma Ankara Antlaşması olarak anılmaktadır. Toplulukla Türkiye arasında imzalanan ve 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile de sanayi ürünleri, tarım ürünleri ve kişilerin serbest dolaşımının sağlanması ve Gümrük Birliği'nin tamamlanması öngörülmüştür.⁹

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından AB, 22 Ocak 1982'de Türkiye ile ilişkileri dondurma kararı almıştır. 14 Nisan 1987'de Türkiye AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş, AB Komisyonu 19 Aralık 1989 tarihli görüşünde; Türkiye'nin müzakerelere

⁸ http://www.avrupa.info.tr/Bir_Bakista_AB/BirBakistaAvrupaBirligi.Ab_Aday_Devletleri.html (16.03.2008)

⁹ Palabıyık M.S., Yıldız A., Avrupa Birliği, Ankara,2007,s.74

başlamak için yeterli ekonomik, siyasi ve sosyal şartlarının uygun olmadığı ve Ankara Anlaşmasına istinaden ilişkilerin devam etmesi ve Türkiye'nin şartlarını geliştirmesi gerektiği belirtilmiştir. Türkiye, üyelik süreci açısından önemli bir adım oluşturacağı gerçeğinden hareketle, öncelikle Gümrük Birliği'ni tamamlamayı hedeflemiş ve bunun için gerekli çalışmalara hız vermiştir. Bu çerçevede, 6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliği tamamlanmış ve Türkiye-AB Ortaklık İlişkisi'nin son sürecine geçilmiştir. Gümrük Birliği'nin tamamlanması ile Türkiye-AB ilişkileri ayrı bir boyut kazanmıştır. Gümrük Birliği, Türkiye – AB bütünleşmesinin son aşamasını oluşturmaktadır.¹⁰ Ayrıca AB'ye tam üye olmadan Gümrük Birliği oluşturan ilk ülke Türkiye'dir. Türkiye'nin AB üyeliğine ve reformlara verdiği önemi göstermesi açısından Gümrük Birliği oldukça önemlidir.

AB Komisyonunca 19 Temmuz 1997 tarihinde açıklanan ve AB genişleme sürecini değerlendiren Gündem 2000 raporunda Türkiye'nin siyasi ve ekonomik sorunları nedeniyle genişleme sürecine dâhil edilmeyeceği ifade edilmiştir. 12–13 Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesinde ise Türkiye'ye aday ülke statüsü verilemeyeceği ancak izlenecek yol ile ilgili bir strateji oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Bunun üzerine Türkiye diğer aday ülkelerden ayrı tutulmasından kaynaklanan rahatsızlığını dile getirerek AB ile olan siyasal ilişkilerini askıya aldı.¹¹ 10–11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye diğer aday ülkelerle eşit şartlarda aday ülke statüsü verilmiştir. Bu AB ile ilişkilerde bir dönüm noktası olmuştur ve AB Lüksemburg Zirvesindeki tutumundan geri adım atmıştır. Zirvede, ayrıca Türkiye'nin üyelik için gerekli olan reformların gerçekleştirilmesine yönelik bir Katılım Öncesi Strateji geliştirileceği de belirtilmiştir. Ayrıca, AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin bir ulusal program hazırlanması öngörülmüştür.¹²

12–13 Aralık 2002 tarihindeki Kopenhag Zirvesinde AB, Türkiye'yi, reform sürecini hızla sürdürmesi yönünde teşvik etti. Zirve'de, Aralık 2004'de AB Komisyonu'nun rapor ve önerisine dayanarak Türkiye'nin Kopenhag siyasal kriterlerini yerine getirmesi durumunda müzakerelerin başlatılacağı kararlaştırıldı. Ayrıca Türkiye için katılım öncesi yardımların artırılması kararlaştırıldı. 16–17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde

¹⁰ Palabıyık M.S., Yıldız A., a.g.k.,s.76

¹¹ Palabıyık M.S., Yıldız A., a.g.k.,s.77-78

¹² Tecer M., Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular-Yanıtlar, Ankara,2007,s.199

Türkiye'nin Kopenhag siyasal kriterlerini yerine getirdiği ve bu nedenle Türkiye ile katılım müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde açılacağı ilan edilmiştir.¹³

1.2.2. AB – Türkiye İlişkilerinde Geline Son Durum

Ekim 2005'de Türkiye ve AB arasında 35 müzakere başlığı ile ilgili tarama süreci başlamıştır. Aralık 2005'de yeni bir Katılım Ortaklığı Belgesi kabul edildi. Tarama süreci 13 Ekim 2006'da tamamlanmıştır. Türkiye ve AB arasında bugüne kadar ancak 8 fasıl açılabilmiştir. Bilim ve Araştırma faslı 12 Haziran 2006'da açılmış ve aynı tarihte geçici olarak kapatılmıştır. Buna ek olarak şimdiye kadar İstatistik, İşletme ve Sanayi Politikası, Mali Kontrol, Tüketicinin ve Sağlığının Korunması, Trans Avrupa Ağları, Şirketler Hukuku ve Fikri Mülkiyet Hukuku başlıklarında müzakereler açılmış ve halen devam etmektedir. AB Konseyi 14 – 15 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'nin Ankara Anlaşmasının ek uyum protokolünde belirtmesine rağmen liman ve havaalanlarını Güney Kıbrıs Cumhuriyeti'ne açmaması üzerine 8 başlıkta müzakereleri askıya alma kararını aldı. Bu başlıklar Malların Serbest Dolaşımı, İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Ulaştırma Politikası, Gümrük Birliği, Dış İlişkilerdir. Ayrıca Türkiye'nin AB-Türkiye Ortaklık Anlaşması Ek Protokolü kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde hiçbir fasılın geçici olarak kapatılmayacağı kararı da alındı.

Türk halkının AB üyeliğine verdiği destek, 2002 seçiminden sonra %74 iken 2006 ilkbaharında %57 'ye düşmüştür.¹⁴ Bu düşüşte müzakerelerin Kıbrıs koşuluna bağlanması ve 8 başlığın askıya alınması etkili olmuştur. Türk kamuoyu tarafından AB'nin içtenliği ve Türkiye'de AB üyeliğine verilen destek sorgulanmaya başlanmıştır.

Türkiye Kıbrıs sorununun BM nezdinde çözülmesini istemektedir ve çözüm için her zaman yapıcı bir tutum izlemiş, işbirliği içerisinde olmuştur. Türkiye Kıbrıs'ın bütünlüğü sorununda 1960 Garanti, İttifak ve Kuruluş Antlaşmasından kaynaklanan hak ve sorumlulukları doğrultusunda hareket etmektedir. 17 Aralık 2004 tarihli AB zirve kararında Türkiye'nin Ankara Anlaşmasını AB'ye üye olan 10 yeni üyesini kapsayacak şekilde genişletmesi talep edilmiştir. Türkiye bu talebe istinaden 29 Temmuz 2005 tarihinde uyum

¹³ Dura C., Atik H., AB, Gümrük Birliği ve Türkiye, Ankara, 2007, s.602

¹⁴ Rehn O. , Avrupa'nın Gelecek Sınırları, (Çev. O.Şen – H. Kaya), İstanbul, 2007, s.148.

protokolünü imzalamış, ancak GKRY'ni tanımadığını belirten bir deklarasyon yayınlamıştır. Buna karşılık AB'de 21 Eylül 2005'de karşı bir deklarasyonu kabul etmiştir. Bu karşı deklarasyon metni incelendiğinde sıkıntılıların 2 konuda yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlardan birincisi; GKRY ile Türkiye arasında malların serbest dolaşımının tam olarak sağlanmasıdır. Başka deyişle GKRY'den mal getiren gemilere ve uçaklara, Türkiye'nin limanlarını ve havaalanlarını açması meselesidir. İkinci konu ise GKRY'nin Türkiye tarafından tanınmasıdır. Türkiye bu konunun hizmet sektörü kapsamında değerlendirilmesi gerektiği, Uyum Protokolü'nün ise hizmetler sektörünü kapsamadığı yönünde bir savunma yapmaktadır. Bunun tersine AB Komisyonu yetkilileri, limanlar ve havaalanı kullanımının, malların serbest dolaşımının ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Komisyon bu noktada AT Adalet Divanının içtihatlarını da destek olarak kullanmaktadır.¹⁵ GKRY'nin adada bütünlük sağlanmadan AB üyesi olması daha müzakerelerin başlangıcında Türkiye ve AB'yi taraf haline getirmiş ve karşılıklı ilişkileri olumsuz etkilemiştir.

Türkiye ile AB arasındaki müzakere süreci tam üyeliği öngören ancak ucu açık olan bir süreçtir. Müzakere sürecinin başlaması ile gerek AB gerek ise Türkiye tarafında Türkiye'nin AB üyesi olmasına karşı söylemler artmıştır. Üyelik karşılığı olan Fransa, Almanya, Avusturya gibi AB ülkeleri Türkiye gibi nüfusu kalabalık, kültürel farklılığa sahip, kırılabilir bir ekonomisi olan ve Müslüman bir ülkenin üyeliğinin AB'ye ek yükler getireceği ve hizmet kapasitesini olumsuz etkileyeceğini düşünmektedirler. AB Türkiye ile üyelik sürecine temkinli ve en az risk ile karşılaşacak şekilde yaklaşmaktadır.

Türkiye'nin üyeliği AB'ye beklenenin aksine yük getirmekten çok AB'yi uluslararası arenada daha güçlü kılacaktır. Türkiye nüfusu yoğun ve genç bir ülkedir. Genç ve dinamik nüfusu ile gittikçe yaşlanan AB nüfusuna dinamizm getirecektir. AB ülkeleri Türkiye'nin üye olması durumunda işçi göçünün artacağından çekinmektedir. Üyelik süreci içerisinde yapılan reformlar ile daha da güçlenen ülke ekonomisi göçü azaltacaktır. Kendi ülke topraklarında refah ve mutlu yaşayan kişiler daha az göç etme eğiliminde olacaklardır.

Türkiye'nin üye olması ile AB özellikle Ortadoğu ve Kafkasya coğrafyasında daha etkin olacaktır. Türkiye enerji ihraç eden ülkelere komşu olduğundan, AB'nin enerji çeşitliliği ve

¹⁵ Tezcan E., "Helsinki'den 3 Ekim'e Giden Süreç Üzerine Saptamalar"(Ed. Efeğil. E. - Erol. M.S. ,)Ankara, 2007, s.332.

enerji arz güvenliği açısından vazgeçilmez bir ülkedir.¹⁶ Ayrıca enerji politikaları açısından Türkiye ve AB çıkarları örtüşmektedir.

Türkiye ekonomisi kırılğan bir yapıda olmasına rağmen değişimlere kolay uyum sağlayan, dinamik ve güçlü bir pazara sahiptir. Bu nedenle AB ülkeleri için vazgeçilmez bir pazardır.¹⁷ Mevcut yapıda ekonomik anlamda Türkiye ve AB ülkeleri arasında yoğun ticari ilişkiler vardır. Gümrük Birliği süreci ile ticari ilişkiler daha da gelişmiş ve ekonomik yapılar daha da uyumlu hale gelmiştir.

Türkiye jeopolitik yapısı, askeri gücü ile AB'nin siyasi bir örgüt olmasını güçlendirecektir. Türkiye, ABD'den sonra NATO'nun en güçlü ülkesidir.¹⁸ Bu alandaki deneyimini AB'ye aktararak, AB'yi güçlü ve etkin kılacaktır.

Türkiye nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan bir ülkedir. Resmi olarak belirtilmese de AB ülkeleri arasında bu duruma olumsuz bakanlar bulunmaktadır. AB'nin kuruluş ilkeleri dini ve kültürel temellere dayanmamaktadır. Bu nedenle AB'yi Hristiyan Birliği olarak nitelemek AB'nin kuruluş ilkeleri ile ters düşmektedir. Ayrıca 11 Eylül saldırısından sonra Medeniyetler Çatışması tezini destekler şekilde Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında karşıtlıklar oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu durum terörizmin küreselleşmesine neden olmuştur. Türkiye laik yapısı ile Müslüman devletlere örnek teşkil eden güçlü bir ülkedir. AB üyesi olması medeniyetler buluşmasının sağlanmasında önemli rol oynayacaktır.

Türkiye'nin üyeliği ile Avrupa'nın sınırlarının Irak, İran gibi sorunlu bölgelere uzanmasına tepki gösterenler olmaktadır.¹⁹ Türkiye sorunlu bir bölgede istikrar unsuru olarak görülen, güçlü bir ülkedir. Bu bölgedeki ülkelerle tarihi, kültürel ve ekonomik güçlü ilişkileri bulunmaktadır. Bu nedenle terör, kaçakçılık gibi konularda etkin olacak, tampon ülke vazifesi görecektir.

Almanya ve Fransa Türkiye'nin tam üye olmasına karşı çıkmakta ve tam üyelik yerine imtiyazlı ortaklık teklif etmektedirler. Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy Türkiye'nin Akdeniz

¹⁶ Baydarol C.,AB Sürecinde Medeniyetler Buluştuğunda, İstanbul, 2003,s.160

¹⁷ Laçiner S, Özcan M,Bal I,Türkiye'li Avrupa, İstanbul, 2004,s.113

¹⁸ Ülger İ.K., a.g.m.,s.116

¹⁹ Efeğil E., "17 Aralık Kararına İlişkin Sürecin Analizi", (Ed. Efeğil. E. - Erol. M.S. ,)Ankara, s.201

Birliği'ne üye olmasını önermektedir. İmtiyazlı ortaklık içi boş ve tam olarak tanımını AB tarafınca da belirlenmemiş bir kavramdır. Ayrıca Türkiye ile AB arasındaki ilişki 1963 Ankara Anlaşmasından bugüne kadar gelen hukuki dayanağı tam üyeliği öngören bir ilişkidir. İmtiyazlı ortaklık gibi kavramlar kabul edilemez. Zaten AB üye ülkeleri içerisinde de Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy ve Almanya Başbakanı Merkel'in bu görüşleri fazla destek bulmamaktadır.

Türkiye'de AB'ye verilen destek azalmaktadır. Bunda Fransa ve Almanya'nın başını çektiği oluşumun etkisi fazladır. AB'nin müzakere süreci içerisinde bulunduğu bir aday ülkeye imtiyazlı ortaklık önermesi ikiyüzlü bir yaklaşımdır. Tüm dünyada özellikle 11 Eylül saldırısından sonra milliyetçi akımlarda artış görölmüştür. Gerek Türkiye'de gerekse AB ülkelerinde AB'ye Türkiye'nin üye olması iç politika malzemesi olarak kullanılmaktadır. Bu da karşıtlık söylemlerini arttırmaktadır. Siyasetçiler kendi tabanlarına yönelik popülist söylemler sergilemektedirler. Türkiye'de de AB'ye üyeliğin milli egemenliği yok edeceği, Türkiye'yi bölceği gibi endişeler bulunmaktadır. AB içerisinde de farklı kültürel yapılarda ülkeler vardır. Bugüne kadar AB oluşumunun hiçbir ülkeyi bölmediği, tersine istikrarı güçlendirdiği görölmüştür.

Türkiye demokratikleşme ile ilgili yapılanlar, Kürt ve sözde Ermeni soykırımının tanınması, azınlık hakları, ifade özgürlüğü gibi alanlarda daha fazla çaba göstermesi gerektiği konusunda AB ülkelerince eleştirilmektedir.²⁰ Ancak Kürt ve Ermeni meselelerine politik açılardan ve ön yargılı bakılmaktadır. Aslında temelde vatandaşlar arasında büyük çapta sorunlar yaşanmamasına rağmen politikacılar açısından olay siyasi malzeme haline getirilmektedir. AB bu konularda Türkiye'nin koşullarını yeterince irdelemeden dayatmacı davranmaktadır. Hâlbuki Birlik içerisindeki ülkelerde de benzer sorunlar yaşanmaktadır. Batı Trakya Türklerinin hakları konusunda sessiz kalmayı tercih eden AB, Kürt meselesinde müdahil olmaktadır. Türkiye reformlar konusunda oldukça yol kat etmiştir ve gerekli çabayı göstermeye de devam etmektedir. Ancak Türk hükümetinin yasal reformları uygulama konusunda daha fazla gayret göstermesi gerekmektedir.

Hırvatistan ile aynı dönemde müzakereleri yürütmekte olan Türkiye için Hırvatistan'a göre müzakere sürecinin daha yavaş ilerlediğini söyleyebiliriz. Hırvatistan'ın 2010 yılına

²⁰ Dura C., Atik H., a.g.k.,s.640

kadar üye olması beklenmektedir. Türkiye için bu sürecin daha da uzayabileceği kanısındayım. Türkiye yeterli çabayı sergilese bile tam üyeliğin gerçekleşmesi 10–20 sene sonraki AB oluşumunun yapısı ile yakından ilişkili olacaktır.

Karşılıklı çıkarlar açısından Türkiye ve AB ülkeleri arasındaki bağın önemi yadsınamaz. Ancak AB ülkeleri için müzakere süreci içerisindeki bir Türkiye, tam üye olan Türkiye'ye göre daha kolay kabul görmektedir. Çünkü AB Komisyonu genişlemeden sorumlu üyesi Rehn'e göre; katılım perspektifi olmasaydı, Türkiye'nin gidişatı üzerindeki AB etkisi sınıra yakın olurdu.²¹ Bu görüşten de anlaşılacağı gibi AB ülkeleri için aday ülke konumunda yer alan Türkiye daha kolay yönlendirilebilecek bir ülke olarak görülmektedir. Türkiye'ye imtiyazlı ortaklık gibi statüler teklif edilmeye çalışılması da bu nedenledir.

Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişmesini teşvik amacıyla 1964–1981 yılları arasında üç Mali Protokol ile bir Tamamlayıcı Protokol imzalanmıştır. 1981 yılı sonrasında 600 milyon Euro tutarında Dördüncü Mali Protokol hazırlanmış, ancak Yunanistan'ın vetosu nedeniyle yürürlüğe girememiştir. Mali Protokoller kapsamındaki yardım türü ağırlıklı olarak hibelerden, ayrıca Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Topluluk kaynaklı kredilerden oluşmaktadır. 32 yıllık bu dönemde 1.433 milyon Euro tutarında yardım öngörülmesine rağmen kullanılabilen yardım toplam 830 milyon Euro seviyesinde kalmıştır. 1996–1999 döneminde hibe yardımlar Bütçe Kaynaklı Yardım, MEDA, İdari İşbirliği Fonu gibi başlıklar altında toplanmış ve 768 milyon Euro'luk yardım öngörülmüştür. Ancak bu yardımın kullanımı Yunanistan'ın engellemesi nedeniyle 52 milyon Euro gibi düşük bir seviyede kalmıştır. Aralık 2002 tarihinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi'nde de Türkiye'nin 2004–2006 döneminde mali işbirliği çerçevesinde; 2004 yılında 250 milyon Euro, 2005 yılında 300 milyon Euro ve 2006 yılında 500 milyon Euro olmak üzere toplam 1,05 milyar Euro tutarında hibe niteliğinde mali yardım kullanmasına karar verilerek onaylanmıştır.²² Şekil 1'de de görüldüğü gibi Türkiye ile müzakere sürecinin başlaması ile mali yardımlarda artış olmuştur.

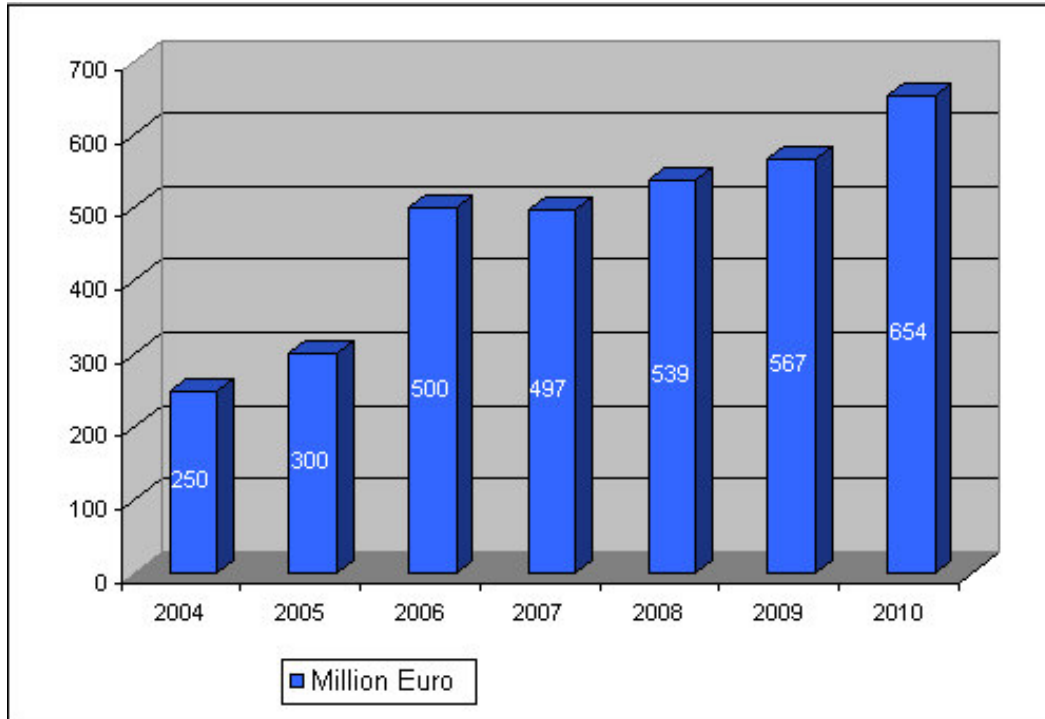
Katılım öncesi yardım programları ile aday ülkelerin AB ile bütünleşmeleri, uyum sağlamalarının kolaylaşması amaçlanmaktadır. Mali yardım programları aracılığıyla bölgeler

²¹ Rehn, a.g.k. , s.128

²² <http://www.ikv.org.tr/maliisbirligi.php> (22.03.2008)

arası farklılıklar giderilmekte, ekonomik ve sosyal gelişim sağlanmakta ve AB müktesebatına uyum ile ilgili reformları gerçekleştirecek altyapı çalışmaları oluşturulmaktadır.

ŞEKİL:1 AB'NİN TÜRKİYE'YE MALİ DESTEĞİ (2004–2010)

KAYNAK: http://www.avrupa.info.tr/AB_Mali_Destegi/Neden_Ab_Mali_Destegi.html (22.03.2008)

AB katılım müzakere süreci ile Türkiye ile ilişkilerini geliştirmektedir. Ülkeler bu süreçle birbirlerini daha yakından tanıyarak ön yargıları da kırabilirler. Türkiye'nin müzakere süreci kapsamında yaptığı reformlar ülke çıkarları ile örtüşmelidir. AB ile tam üyelik amaç değil demokratikleşme, insan haklarına saygılı, refah ve güçlü ekonomik bir ülke olma yolunda bir araçtır. Türkiye'nin AB'ye ihtiyacı olduğu kadar AB'nin de Türkiye'ye ihtiyacı olduğu unutulmamalıdır.

2. AB DIŞ POLİTİKASININ GENİŞLEME SÜRECİNE ETKİSİ

AB'nin ortak bir dış ve güvenlik politikasının varlığından söz edemeyiz. Her ülke güvenlik alanını kendi iç meselesi olarak görmekte ve bireysel olarak hareket etmektedir. Ancak dış politika ve güvenlik alanlarında ortak hareket etme çabası vardır. Genişleme dalgaları ve özellikle enerji alanında yürütülen ikili çalışmalar AB'nin dış politikasının çatısını oluşturmaktadır. AB ortak enerji politikası oluşumu, gelecekte AB ortak dış ve güvenlik politikasının oluşumunu sağlayacağından dolayı dış ilişkiler başlığı altında takip edilmektedir.

2.1.AB Komşuluk Politikasının Genişleme Sürecine Etkisi

Son genişleme sürecinden sonra AB'nin sınırları daha da genişlemiştir. Bu durum sonucunda AB sınırlarında ve yakın çevresindeki ülkelerle yakın ilişki içerisinde girerek, o ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerine destek olmuştur. Bu amaçla 12 Mayıs 2004 tarihinde komşuluk politikasının temel belgesi niteliğinde olan Avrupa Komşuluk Politikası Strateji Belgesi yayımlanmıştır.

Avrupa Komşuluk Politikası (AKP- ENP European Neighbourhood Policy) , AB ve komşu ülkeleri arasında tam üyeliği öngörmemektedir. Ancak imzalanan ortaklık anlaşmaları ve sonrasında oluşturulan eylem planları ile ortaklık sağlanan ülkelerle enerji, altyapı tesisi, ulaşım, terörle mücadele, sınırlar arası güvenlik sağlanmasında işbirliği, demokrasi ve insan haklarına saygıyı tesis eden, ekonomik bütünleşme ve reformlar ile refah seviyesini yükseltmeyi amaçlayan bir politikadır.

AKP, AB'nin aday statüsünde olmayan yakın komşuları olan: İsrail, Ürdün, Moldavya, Fas, Tunus, Filistin, Ukrayna, Ermenistan, Azerbaycan, Mısır, Gürcistan, Lübnan, Cezayir, Suriye, Libya ve Beyaz Rusya olmak üzere toplam on altı ülkeyi kapsamaktadır. Tablo 2'de de görüldüğü gibi bunlardan İsrail, Ürdün, Moldavya, Fas, Tunus, Filistin ve Ukrayna için Eylem Planları yürürlüğe girmiştir. Ermenistan, Azerbaycan, Mısır, Gürcistan, Cezayir ve Lübnan için ise Eylem Planları hazırlanma aşamasında bulunmaktadır. Son olarak Suriye ile parafe edilmiş olan Ortaklık Anlaşması ise henüz onay aşamasında beklemede olup, Libya ve Beyaz Rusya ile ise Komşuluk Politikaları kapsamında imzalanmış bir anlaşma bulunmamaktadır.

TABLO:2 AKP (Avrupa Komşuluk Politikası) EYLEM PLANLARINDA MEVCUT DURUM

AKP Ortak Ülke	Sözleşme İlişkinin Başladığı Tarih	AKP Ülke Raporu	AKP Eylem Planı	AB'nin Benimsenmesi	Ortak Ülke Tarafından Benimsenmesi
Azerbaycan	OIA*- 1999	Mart 2005	2006 Sonbahar	13.11.2006	14.11.2006
Beyaz Rusya					
Cezayir	OA**-Eylül 2005				
Ermenistan	OIA- 1999	Mart 2005	2006 Sonbahar	13.11.2006	14.11.2006
Fas	OA-Mart 2000	Mayıs 2004	2004 Sonu	21.02.2005	27.07.2005
Filistin	Ara Donem OA- Temmuz 1997	Mayıs 2004	2004 Sonu	21.02.2005	04.05.2005
Gürcistan	OIA- 1999	Mart 2005	2006 Sonbahar	13.11.2006	14.11.2006
İsrail	OA- Haziran 2000	Mayıs 2004	2004 Sonu	21.02.2005	11.04.2005
Libya					
Lübnan	OA- Haziran 2006	Mart 2005	2006 Sonbahar	17.10.2006	Askıda
Mısır	OA-Haziran 2004	Mart 2005	2006 Sonbahar (büyük çoğunlukta)		
Moldova	OIA- Temmuz 1998	Mayıs 2004	2004 Sonu	21.02.2005	22.02.2005
Suriye					
Tunus	OA- Mart 1998	Mayıs 2004	2004 Sonu	21.02.2005	04.07.2005
Ukrayna	OIA-Mart 1998	Mayıs 2004	2004 Sonu	21.02.2005	21.02.2005
Ürdün	OA- Mayıs 2002	Mayıs 2004	2004 Sonu	21.02.2005	11.01.2005 02.06.2005

KAYNAK: <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=1152> (23.03.2008)

*OİA: Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması **OA: Ortaklık Anlaşması

AKP, AB'nin güvenlik ve dış ilişkiler politikasının temelini oluşturmaktadır. AKP ile Avrupa güvenliği sağlanmaktadır. AB ile komşuluk politikası kapsamında ortaklık oluşturulan ülkelerde refah seviyesi arttırılarak, istikrar temin edilir. AKP güçlendirilerek ileride AB'nin ortak dış ve güvenlik politikasının yaygınlaştırılıp AB'nin siyasi bir güç olmasını sağlayabilecektir.

Oldukça kapsamlı ve iddialı bir yaklaşımdan oluşan komşuluk politikasının önemli özellikleri şunlardır:

AKP, komşu ülkelerdeki reformlara ve modernleşme süreçlerine daha fazla destek sağlamaktadır. AKP, oluşturulan yoğun ikili ilişkiler ile daha detaylı ekonomik bütünleşme ve daha yakın siyasi işbirliğini önermektedir. Eşleştirme (Twinning) ve Teknik İşbirliği ve Bilgi Değişimi (TAIEX) gibi programlar komşu ülkelere kullanılmaktadır. Mali ve teknik yardımlarla da desteklenmektedir.

AB'nin Orta ve Güneydoğu Avrupa'daki geçiş süreçlerini destekleme konusunda daha açık ve somut öncelikler belirlenmesi ve uygulamaların daha yakından takip edilmesi suretiyle komşu ülkelerdeki reformlara destek arttırılmaktadır.

Komşuluk politikasının uygulaması komşu ülkelerin Avrupa pazarında daha çok yer almalarını sağlayacak şekilde, işbirliğinin ötesinde bir ekonomik bütünleşmeyi öngörmektedir. AKP, ekonomik ve sosyal kalkınma yönünden fayda sağlayacak reformları destekleyerek, ekonomiyle ilgili mevzuatların uyumu, pazarların birbirine daha çok açılması ve ticaretteki engellerin daha hızlı bir şekilde kaldırılmasını hedeflemektedir. Eylem Planları ile izlenecek yollar belirlenmekte ve uygulamaların denetimi ise politika kapsamında imzalanmış olan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları bünyesinde yapılmaktadır.

Eylem planları ekonomik ve sosyal gelişim, ticaret ve iç Pazar, adalet içişleri, enerji, ulaşım, çevre, bilgi toplumu, araştırma ve yenilik alanlarında karşılıklı işbirliği ve yardım programlarını kapsamaktadır.

AKP'de enerji alanı oldukça önem arz etmektedir. AKP enerji ihraç eden ülkelerle ve enerji yolları üzerinde bulunan ülkeleri kapsamaktadır. Komşu ülkelerle stratejik enerji ortaklığını arttırmak AKP'nin önemli bir ögesidir. Zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarıyla

(Rusya, Hazar Havzası, Orta Doğu ve Kuzey Afrika) çevrelenmiş olan Avrupa Birliği, dünyanın en büyük enerji ithalatçısı ve ikinci büyük enerji tüketicisi konumunda bulunmaktadır. Tahminlere göre AB'nin enerji ithalatına bağımlılığı 2030'a kadar bugünkü %50 oranından % 70 oranına çıkacaktır. AB enerji ihraç eden mevcut ve gelecekteki arzıcı ülkeler (Rusya, Cezayir, Mısır, Libya) ya da geçiş ülkeleri (Ukrayna, Beyaz Rusya, Fas, Tunus) ile gelişmiş AB enerji pazarını oluşturmaktadır. Hazar bölgesi ve Orta Asya AB enerji arzı açısından önemlidir. Yasal düzenlemeler ile enerji şebekeleri bağlantıları geliştirilerek sosyal ve ekonomik kalkınma ve çevre gelişimi sağlanır. Eylem planları enerji verimliliği, enerjinin korunması yenilenebilir enerjinin kullanımı ve temiz kömür gibi enerji alanlarındaki teknolojik işbirliği ve yasal düzenlemeler ile politikaları geliştirir. Enerji pazarında şebekeler arası uluslararası işbirliğini güçlendirmek enerji arz güvenliği açısından önemlidir. AB-Rusya arasındaki enerji diyalogu, Hazar havzasındaki gaz ve petrol boru sistemini bağlayan TACIS destekli INNOGATE programı, Euro-Akdeniz ortaklığında Euro-Magreb elektrik pazarının oluşumu şeklindeki işbirliği İsrail ve Filistin arasında enerji işbirliği, Güney Doğu Avrupa bölgesinde Moldavya'nın gözlemci olduğu bir enerji pazarı oluşumu gibi ikili veya çok taraflı enerji planları tesis edilmelidir.²³ Böylece AKP aracılığı ile enerji alanında ikili işbirliği yapılarak enerji ihraç eden ülkeler ile ilişkiler geliştirilmektedir.

AKP kapsamında 2007–2013 dönemi için AB kaynaklarından tahsis edilmesi planlanan tutar yaklaşık olarak 12 milyar € civarındadır. TACIS ve MEDA gibi programlar Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (AKOA- ENI European Neighbourhood Instrument) programı altında birleştirilmiştir. Her ülke farklı yapıda olduğundan AKP de esnek bir yapıdadır. AKOA'nın ülkenin programlarına ve yapısına uygun olması gerekmektedir. Yardım programları ikili veya birden fazla ülkeyi kapsayacak ortak programlar şeklinde olabilir.²⁴ Bu yardımlar ile AKP eylem planlarının gerçekleştirilmesine yardımcı olunarak, bu kapsamdaki ülkelerle ilişkiler geliştirilmektedir. Mali yardımlar AKP'nin uygulanmasına yardımcı güçlü araçlardır.

²³ Commission Of The European Communities, European Neighbourhood Policy Strategy Paper, COM(2004)373 Final, Brussels, 12.05.2004, s.17–18

²⁴ <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=1152&icerikID=1260&dil=TR>
(23.03.2008)

TABLO:3 MEDA ve TACIS PROGRAMLARINDA AKP (Avrupa Komşuluk Politikası) ORTAKLARININ 2003–2004 YARDIMLARI

TACIS ÜLKELERİ	MİLYON EURO
RUSYA	599.6
UKRAYNA	435.6
MOLDOVA	46
BEYAZ RUSYA	10
ÇOKLU ÜLKE PROGRAMLARI	241
TOPLAM TACIS	1332.2
MEDA ÜLKELERİ	MİLYON EURO
CEZAYİR	181.8
MISIR	194.5
ÜRDÜN	169.4
LÜBNAN	55.7
FAS	525.3
SURİYE	82.7
TUNUS	306.6
BATI BANKA VE GAZZE	277.8
BÖLGESEL PROGRAMLAR	590.1
TOPLAM MEDA	2383.9
TOPLAM AKP ÜLKELERİ	3716.1

KAYNAK: Commission Of The European Communities, European Neighbourhood Policy Strategy Paper, COM(2004)373 Final, Brussels, 12.05.2004, s.30

AB komşuluk politikası ile ekonomik işbirliği, enerji ve göç alanlarında tam üyeliği öngörmeden komşu ülkelerle işbirliğini geliştirmiştir. AB fonlarından yardımlar yapılmasına rağmen komşuluk politikasının yeterince etkin olduğunu söyleyemeyiz. AKP dış ilişkiler başlığı altında yer alan bir politikadır. Bağımsız bir politika haline getirilerek, güçlendirilmesi durumunda komşu ülkeler coğrafyası üzerinde daha da etkin olacaktır.

AKP kapsamındaki ülkeler enerji ihraç eden ya da enerji ihraç yolları üzerindeki ülkeler olduğundan özellikle AB enerji arz güvenliği açısından önemlidir. Kritik noktalardan biri olan enerji konusunda, Mart ayında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Enerji Eylem Planı çerçevesinde, ortaklarla ilişkiler daha da derinleştirilmeye başlamıştır. Berlin’de Nisan ayında yapılan Bakanlar Konferansı ile enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji konuları

görülmüştür. Ukrayna ve Azerbaycan ile Enerji Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin gelişme kaydedilmiş, Cezayir'e stratejik enerji ortaklığı teklif edilmiştir. Halen gözlemci statüsünde olan Ukrayna ve Moldavya'nın Güney-Doğu Enerji birliğine alınması konusundaki görüşmelere devam edilmiştir. Bu ortakların, amaçlarına ulaşmaları için aşama kaydetmeleri gerekmektedir; kaydedilecek aşama bir AB heyeti tarafından takip edilecektir. Alt yapı konusuna değinmek gerekirse, Konsey 7 Temmuz'da aldığı bir kararla Trans-Avrupa Ulaşım Ağını Güney ve Doğudaki komşularını da kapsayacak şekilde genişletme niyetini beyan etmiştir. Aynı şekilde, Birliğin deniz taşımacılığı politikasına da komşu ülkeleri dâhil etmesi, özellikle Akdeniz ve Karadeniz kıyısında yer alan ortaklar için büyük önem taşımaktadır.²⁵ AKP kapsamında enerji üreten ülkeler ile ilişkiler geliştirilirken altyapı çalışmaları ile de güvenli enerji ihraç yolları oluşturulmaya çalışılmaktadır. Enerji arz güvenliği açısından enerjiye güvenli ve ekonomik ulaşım önemlidir.

Romanya ve Bulgaristan'ın AB üyesi olması ile birlikte AB, Karadeniz bölgesine komşu olmuştur. Karadeniz bölgesi enerji, doğal kaynaklar ve ulaşım açılarından önemli bir bölge olmasının yanı sıra dondurulmuş ihtilaflara, çevresel sorunlara, yasadışı göç ve kaçakçılık gibi güvenlik problemlerine sahip bir bölgedir. AB için Karadeniz bölgesinin stratejik önemi artmaktadır. Komisyon Karadeniz Sinerjisi ile AKP'ye bölgesel bir boyut kazandırmıştır. Karadeniz bölgesi AKP kapsamına alınarak bu bölge ile işbirliği artırılarak kalkınma sağlanacak ve bölgenin sorunlarının bertaraf edilmesine yardımcı olunacaktır. Bu bağlamda AB, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütünü örnek almakta ve gözlemci üye olarak bu oluşumun içerisinde ve bölgede söz sahibi olmak istemektedir.

AB komşu bölgelerinin istikrarlı ve güvenli olması AB ülkelerinin de güvenli olması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda AB ve komşu ülkeler arasında göç ve kolay vize uygulaması gibi sınırlar arası işbirliğini güçlendirme çalışmaları vardır. Terör ve kaçakçılık gibi alanlarda da işbirliği yapılmaktadır. AKP kapsamındaki bölgeler enerji kaynaklarının yoğun bulunduğu ve sorunlu ilişkilere sahip bölgelerdir. AKP'nin etkinleşmesi ile bölge istikrarı sağlanacaktır.

Etkin bir AKP ile AB ortak dış ve güvenlik politikasını güçlendirecek ve uluslararası politik arenada güçlü bir aktör olacaktır. Siyasi bir güç olma ve bölgede dengeleyici unsur

²⁵ <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/ABKurumsalDb/AKP-rapor.doc> (23.03.2008)

haline gelmesi için AKP deneme modeli olarak düşünülebilir. Bu nedenle AKP'nin başarılı ve etkin olması gelecekte AB'nin siyasi bir güç olması yönünde yolu açacaktır.

2.2. AB ve Akdeniz Ülkeleri İle İlişkilerin Genişleme Sürecine Etkisi

Avrupa kanadından Almanya, Avusturya, Belçika, Kıbrıs Rum Kesimi, Danimarka, İspanya, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Portekiz ve İsveç'in dışişleri bakanları, deniz havzasının Avrupa dışı ülkeleri Fas, Cezayir, Tunus, Mısır, Lübnan, Ürdün, İsrail, Filistin Yönetimi, Suriye, Türkiye ile birlikte 27 ülke ve AB Konsey ve Komisyonu 27-28 Kasım 1995 yılında Barselona'da toplandı.²⁶ Barselona bildirgesi ile oluşan bu oluşum EUROMED adıyla anılmaktadır. EUROMED oluşumunda AB Akdeniz ülkeleri ile AKP kapsamında yardım programlarının desteği ile ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini ikili ilişkileri güçlendirerek sağlamaya çalışmaktadır.

Avrupa – Akdeniz ortaklığı (EMP) , AB dış politikasının uygulanmasında en önemli kurumsal çatılardan birini oluşturmakta ve AB ile Akdeniz ülkeleri arasında işbirliği ve reform çabaları için temel bir çerçeve niteliği taşımaktadır. Magrep ülkelerinde demokrasi geliştirme yöntemleri üye ülkeler arasında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başta İngiltere olmak üzere bazı Kuzeyli AB üyeleri siyasi reformlara bağlı olarak sıkı yükümlülükler getirilmesini isterken, İspanya başta olmak üzere diğer bazı ülkeler ise daha dikkatli bir yöntem ile uygulanacak yaptırımların gelecekte kaynak paylaşımına dayandırılmasını daha iyi bir yöntem olarak görmektedir.²⁷ AB ülkeleri arasındaki bu farklı bakış açıları Akdeniz Birliğinin oluşmasında engel teşkil etmektedir. Her ülke Akdeniz ülkeleri ile oluşturulacak ikili ilişkileri kendi ülke çıkarları açısından ele almaktadır.

Özellikle Fransa eski sömürge ülkeleri olan Akdeniz ülkeleri ile ilişkileri geliştirerek Akdeniz Birliği oluşturulmasından yanadır. Fransa Akdeniz Birliğinde lider ülke olmak istemektedir. Ancak diğer Birlik üyeleri bu oluşuma sıcak bakmamaktadırlar. Özellikle son genişleme ile AB üyesi olan eski Doğu Bloğu ülkeleri Almanya'nın da desteğini alarak Akdeniz Birliğine alternatif olarak enerji kaynaklarının ve enerji geçiş yollarını barındıran Doğuya yönelmekte ve Doğu Birliğini kurmaya çalışmaktadırlar. Oluşturulmak istenen Doğu

²⁶ Sarı O., " Euromed ve AB – Arap Alemi İlişkileri "Stratejik Öngörü Dergisi, İstanbul,2007, s.117-118

²⁷ Yılmaz S. , Güç ve Politika, İstanbul, 2008, s.459-460

Birliği içerisinde Ukrayna AB için önemli bir enerji geçiş ülkesi olarak ön plana çıkmaktadır. Ukrayna ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi gelecekte ülkenin AB'ye tam ye olması yönünde yardımcı olacaktır. AB içerisinde bu tarz Birlik oluşturma abaları AB'de çok vitesliliği arttıracaktır. Her ülkenin farklı yaklaşımı nedeniyle Akdeniz Birliğinin oluşturulması zor gözükmekle birlikte AB dış politikası kapsamında Akdeniz lkeleri ile ikili ilişkilerini devam ettirecektir.

2.3. AB ve Balkan lkeleri ile İlişkilerin Genişleme Sürecine Etkisi

AB'nin son genişleme dalgası ile sınırları Balkan ülkelerine kadar uzanmıştır. Balkan coğrafyası Avrupa'nın sınırlarına yakın olduğundan AB bu bölgeye kayıtsız kalamaz. Özellikle eski Yugoslavya Cumhuriyeti'nin dağılması sonrasında yaşanan savaş ortamında Bosna'da yaşanan olaylara önceleri seyirci kalan AB, barış antlaşması sonrasında BM ile bölgede güvenlik ve barışın tesisi için birlikte hareket etmektedir.²⁸

Balkan lkeleri ile ilişkiler geliştirilerek hem AB sınırları güvence altına alınmaya çalışılmakta hem de gelecekte muhtemel AB yeleri ile yakınlışılmaktadır. Bölgede istikrar sağlandığında ve etnik, ekonomik kargaşa ortamı sona erdiğinde Bosna – Hersek, Sırbistan ve bağımsızlığını yeni ilan eden Kosova'nın gelecekte AB ile ilişkilerini geliştirmesi ve üyelik başvurusunda bulunması muhtemeldir. Bölge lkeleri ile işbirliği antlaşmaları yapılarak ikili ilişkiler geliştirilmekte ve bu ülkelere tam üyelik yolu açılmaktadır.

Makedonya aday ülke statüsündedir. Ancak müzakereler henüz başlamamıştır. Yunanistan Makedonya'nın kendi sınırları içerisinde kaldığını iddia ederek bağımsızlığını yeni kazanan ülkenin coğrafik olarak konumunu niteleyen bir unvan ile anılmasını istemekte ve ülkenin tam yeliğine karşı çıkmaktadır. Hırvatistan ile müzakere süreci devam etmekte olup 2010'a kadar tam ye olması beklenmektedir.

²⁸ Yılmaz S. , a.g.k, s.461

II. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARI

1. AB'NİN ENERJİ KAYNAKLARI VE ENERJİ POLİTİKALARI

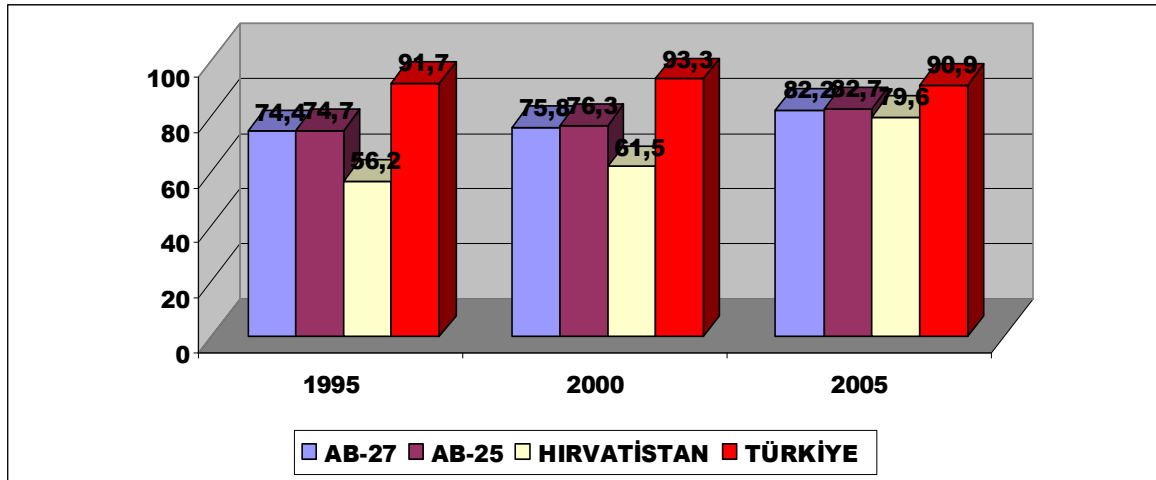
1.1. AB'nin Enerji Kaynakları

AB ülkeleri enerji kaynakları açısından dışa bağımlı konumdadır. Bu nedenle AB ülkelerince uygulanacak ortak bir enerji politikası tesis edilmeye çalışılmaktadır. AB enerji kaynaklarını üretim, tüketim ve dışa bağımlılık açısından incelemeye çalışalım. Böylece AB enerji yapısının genel görünümünü inceleyerek, AB enerji politikasını oluşturan temel unsurları daha iyi tespit etmiş olacağız.

1.1.1. AB'nin Petrol Kaynakları

Petrol kaynakları açısından AB ülkelerini inceleyecek olursak; AB'nin petrolde büyük oranda dışa bağımlı olduğunu ve petrole olan talebin gittikçe arttığını görmekteyiz. Enerji kaynaklarında petrole olan talep arttığından gelecek yıllarda da önemini korumaya devam edecektir.

ŞEKİL:2 PETROLDE DIŞA BAĞIMLILIK ORANLARI (%)

KAYNAK: Eurostat Pocketbooks Energy, Transport, Environment Indicators, 2007,s.24

Topluluğun en ciddi petrol rezervleri Kuzey Denizindedir. Bu rezervlerin geliştirme maliyeti yüksektir. Mevcut veriler dikkate alındığında bu rezervlerin üretim ömrü yaklaşık 25 yıl, AB tüketimine yanıt verebilme süresi ise 8 yıl olarak verilmektedir.²⁹ AB üyesi ülkelerden sadece İngiltere’de (450 milyon ton) , Danimarka’da (130 milyon ton), ve İtalya’da (70 milyon ton) kesin petrol rezervi bulunmaktadır. Bu 3 ülkenin 2003 yılında petrol üretimlerinin toplamı 129,1 milyon olmuştur. AB dışında kalmayı tercih eden Norveç’te ise 1 milyar ton kesin petrol rezervi vardır.³⁰ Romanya’nın ispatlanmış petrol rezervleri yaklaşık 955 milyon varildir. Bütün bu veriler incelendiğinde şekil 2’de de görüldüğü üzere AB’nin petrol kaynaklarının tüketimini karşılamaya yetmediği ve petrol ürünlerinde dışa bağımlılığının gelecek yıllarda da artarak devam edeceğini öngörebiliriz.

1994 yılında çıkarılan 94/22/EC nolu direktife göre üye devletler kendi sınırları dâhilinde hidrokarbonların araştırılması, aranması ve üretimi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine ayrılacak alanları önceden belirleme hakkına sahiptirler. Aramaya açılacak alanlar ve şartlar, başvuruların sona erme tarihinden en az 90 gün önce üye devletlerin girişimcilerine duyurulması için, AB Resmi Gazetesinde yayınlanmalıdır. Üye devletler bu faaliyetlere erişim ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde, objektif ölçütlere dayanmayan ve üye devlet girişimcileri arasında ayrımcılığa yol açacak uygulama yapamazlar. Birliğin petrol arz güvenliği için en önemli mekanizmalardan birisi Acil durum petrol stokları konusudur. Benzinler, orta distilatlar (motorin, gaz yağı, jet yakıtları) ve Fuel Oil olmak üzere 3 ana ürün grubunda en az 90 günlük iç tüketimlerine tekabül eden miktarda stok bulundurmaları zorundadırlar. Üretici ülkelere bu yükümlülük üzerinden %25 oranında indirim sağlanmaktadır. AB Konseyi’nin bu süreyi 120 güne çıkardığı öğrenilmiştir. Zorunlu stokların diğer üye ülkelerde belli oranlarda ikili anlaşmalar çerçevesinde tutulmasına izin verilmekte ve ayrıca ülkelerin veya yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşların fiş karşılığı stok fazlasını diğer üye ülkelere tahsis etmesine imkân verilmektedir.³¹ Böylece kriz durumlarında dış etkenlere karşı dışa bağımlı olan AB enerji piyasası korunmaya çalışılmaktadır. Kriz anlarında enerjiye güvenli ulaşım oldukça önemlidir. Enerji güvenliği temini için AB üye ülkelerde petrol stoğu bulundurmaları zorunlu kılmıştır.

²⁹ Pamir, N. , “ AB’nin Enerji Sorunsalı ve Türkiye ” Stratejik Analiz Dergisi, Sayı. 67, Ankara, 2005,s. 78

³⁰ <http://paribus.tr.googlepages.com/tonus.doc> (16.04.2008)

³¹ İncedalci, S., “ AB’nin Enerji Politikaları,Bu Politikalar İçinde Türkiye’nin Yeri” panel bildirisi, SAREM, Ankara, 25 Ekim 2007

AB halen petrol ithalatının yüzde 51'ini OPEC üyesi ülkelerden, yüzde 21'ini Norveç'ten, yüzde 18'ini ise başta Rusya olmak üzere BDT(Bağımsız Devletler Topluluğu) ülkelerinden sağlamaktadır. OPEC üyesi ülkeler arasında da, Suudi Arabistan, Libya, İran ve Irak gibi ülkelerden yapılan ithalat büyük ağırlık taşımaktadır. Ancak ithalatın ciddi bölümü OPEC üyesi ülkelerden ve bu kartel içinde yer alan Ortadoğu ülkelerinden yapılmakla birlikte, AB'nin önemli bir oranda kaynak çeşitliliği sağlayarak, arz güvenliği anlamında risklerini en aza indirmeyi başardığı söylenebilir.³² Şekil 2'de görüldüğü üzere aday ülke konumundaki Hırvatistan ve Türkiye'nin petrolde dışa bağımlılık oranları da AB'ye üye ülkeler ile paralellik arz etmektedir.

1.1.2. AB'nin Doğalgaz Kaynakları

Doğalgaz kaynakları açısından AB enerji politikasını inceleyecek olursak AB ülkelerinin doğalgaz taleplerinin her geçen gün arttığını ve iç üretimin tüketimi karşılamakta zorlandığını, buna bağlı olarak da dışa bağımlılığın giderek arttığını görmekteyiz. Doğalgaz rezervlerinde de petrole benzer ve olumsuz bir durum söz konusudur. Buna karşın, üye olmasa da, genel analizlerde toplulukla birlikte değerlendirilen Norveç'in Kuzey Denizindeki rezervleri de dikkate alınırsa gaz rezervlerinin tüketim ömrü yaklaşık 23 yıldır.³³ Tablo 4'e bakıldığında 27 üyeli AB ülkelerinden Danimarka, Almanya, İtalya, Hollanda, Polonya, Romanya ve İngiltere'de doğalgaz rezervi bulunduğu görülmektedir. Ancak bu rezerv miktarlar AB'nin artmakta olan iç talebini karşılamaktan uzaktır. Bu da dışa bağımlılığı gittikçe arttırmaktadır.

³² Pamir, a.g.m., s.80

³³ Pamir, a.g.m., s.78

TABLO:4 AB ÜLKELERİNDE İSPATLANMIŞ DOĞALGAZ REZERVLERİ

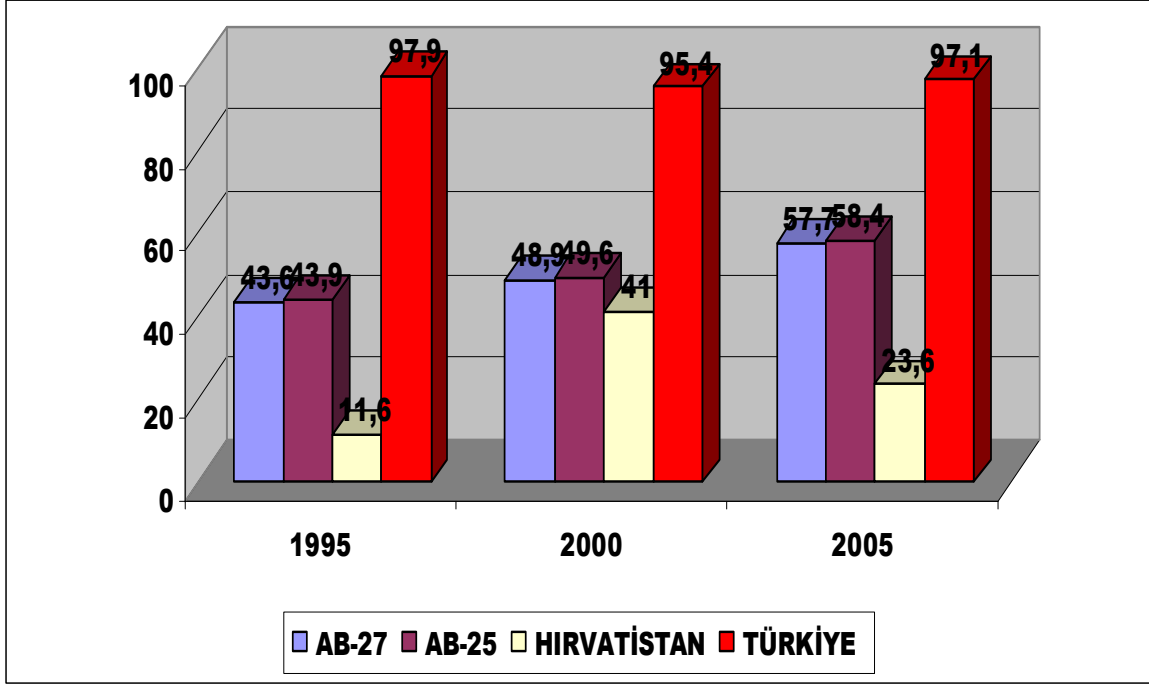
ÜLKELER	1986	1996	2006	2006	2006
	MİKTAR (1000 MİLYAR M KÜP)	MİKTAR (1000 MİLYAR M KÜP)	MİKTAR (1000 MİLYAR M KÜP)	TOPLAM REZERV PAYI %	REZERV/YILLIK ÜRETİM ORANI
DANİMARKA	0,07	0,11	0,08	0	7,4
ALMANYA	0,38	0,22	0,16	0,1	9,9
İTALYA	0,27	0,28	0,16	0,1	14,5
HOLLANDA	1,82	1,77	1,35	0,7	21,8
POLONYA	0,17	0,15	0,1	0,1	24,4
ROMANYA	0,24	0,39	0,63	0,3	51,7
İNGİLTERE	0,63	0,76	0,48	0,3	6
AB-25	3,57	3,42	2,43	1,3	12,8
NORVEÇ	2,3	3	2,89	1,6	33
RUSYA FEDERASYONU			47,65	26,3	77,8
CEZAYİR	3,26	3,7	4,5	2,5	53,3
NİJERYA	2,4	3,48	5,21	2,9	

KAYNAK: BP, Statistical Review Of World Energy 2007,s.22

Doğalgazın evde, sanayide ve elektrik üretiminde yoğun olarak kullanılması, kömür üretimi ve nükleer enerjinin çevreye verdiği zararlar dolayısıyla azaltılması ve doğalgazın çevre dostu bir yakıt olması talebi ve kullanımı arttırmaktadır. AB'nin 2002 yılı itibariyle en büyük tüketicileri sırasıyla İngiltere, Almanya İtalya, Hollanda ve Fransa'dır. 2025 yılında Almanya'nın tüketiminin İngiltere'nin tüketimini geçeceği öngörülmektedir. Günümüzde İngiltere tahmini 26 tcf'lik doğalgaz rezervi ile Avrupa'nın en büyük doğalgaz üreticisi ve tüketicisidir. 1990'lı yılların ortalarından itibaren sektördeki liberalleşme ve hukuki düzenlemelerin ardından ülkede doğalgaz fiyatları düşmüş ve elektrik üretimindeki kömür bağımlılığı azalmıştır. 1988 yılında elektrik üretimindeki payı %1 olan doğalgazın 2010'da %50 olması beklenmektedir. Hollanda ve Fransa'nın 2025 yılındaki doğalgaz tüketimi 2,3 ve 1,8 tcf/yıl olarak öngörülmektedir. Fransa'daki tüketimin ve tüketim artışının nispeten az olmasının sebebinin ise Fransızların doğalgaz piyasasını liberalleştirmekte yavaş davranmaları olduğu ifade edilmektedir. Diğer ülkelerin tüketim artışının ortalama % 3,3 olacağı öngörülmekte olup, en hızlı tüketim artışının İspanya ve Portekiz'de gerçekleşeceği değerlendirilmektedir.³⁴ Tüm bu veriler incelendiğinde ve şekil 3'de de görüldüğü üzere AB ülkelerinin artan oranda dışa bağımlı hale geldiği sonucuna varılmaktadır.

³⁴ Dokuzlar, B., Dünya Güç Dengesinde Yeni Silah Doğalgaz, İstanbul, 2006, s.136-137

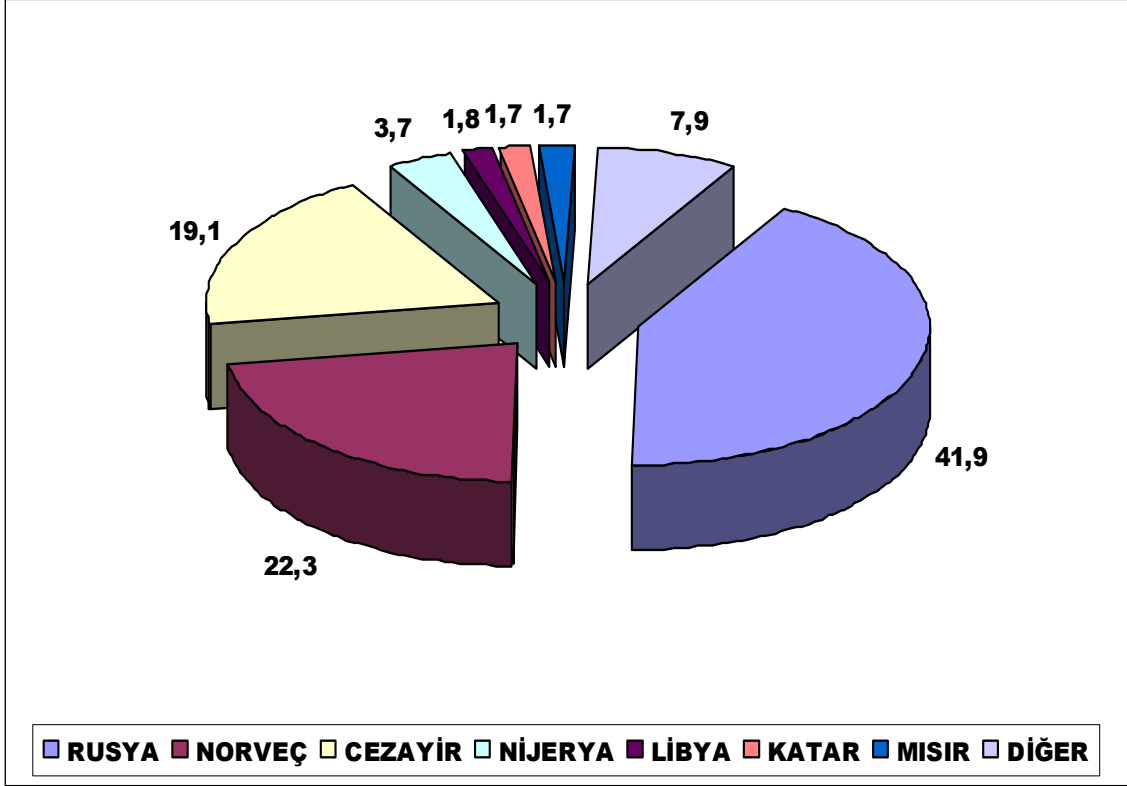
ŞEKİL:3 DOĞALGAZDA DIŞA BAĞIMLILIK ORANLARI

KAYNAK: Eurostat Pocketbooks Energy, Transport, Environment Indicators, 2007,s.26

AB dışı bağımlılık oranlarının doğalgazda %50'lerin üzerinde olması enerji arz güvenliği açısından da tehdit oluşturmaktadır. Özellikle petrol ve doğalgaz ihraç eden ülkelerin istikrarsız bölgelerde yer alması enerjide dışı bağımlı olan ülkelerin enerji istikrarını bozucu niteliktedir. Bu nedenle AB ülkeleri için ortak bir enerji politikasının işlerlik kazanması her geçen gün daha da önem arz etmektedir. Şekil 3 incelendiğinde AB'ye aday ülke statüsünde bulunan Türkiye'nin doğalgazda %100'lere yakın bir bağımlılığı olduğu görülmektedir. Bu gelecekte üye olma durumunda Türkiye açısından dezavantaj gibi gözüke de Türkiye'nin enerji koridoru olma niteliği ve dış bağımlılığa karşı alternatif çözümler üretme konusunda AB ile birlikte hareket etmesi göz önüne alındığında AB ve Türkiye'nin enerji politikalarının ortak unsurlar taşıdığı tespit edilmektedir.

ŞEKİL:4 AB-27 DOĞALGAZ İTHAL EDİLEN ÜLKELER 2005(%)

KAYNAK: Eurostat Key Figures On Europe 2007/08 Edition, s.154

IEA'nın tespitlerine göre, 2030 yılında Avrupa'ya Rusya'dan ilave 79 milyar, Orta Asya'dan 51 milyar, Ortadoğu'dan 157 milyar, Batı ve Kuzey Afrika'dan 136 milyar ve Trinidad+ Tobago'dan (LNG) 18 milyar metreküp olmak üzere toplam 441 milyar metreküp/yıl ilave doğalgaz alımı gerekecektir. Avrupa'ya doğalgaz arz güvenliğinin sağlanması ve arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi bakımından, 2030 yılında AB'ye ithal edilecek doğalgazın %28 Afrika (Cezayir, Libya) ,%17 Norveç, %33 Rusya, %17 Ortadoğu,%5 Latin Amerika kaynaklı olacağı tahmin edilmektedir.³⁵ Şekil 4'de de görüldüğü gibi AB doğalgaz ithalinde ağırlıklı olarak Rusya'ya bağımlıdır. Bu bağımlılık ekonomik etkiler yanında siyasi etkileri de taşımakta ve güvenlik sorunu olarak AB'yi tehdit etmektedir. Rusya enerji kozunu siyasi manevra aracı olarak sık sık kullanmakta ve AB ülkelerini zor durumda bırakmaktadır. Özellikle Ukrayna'ya verdiği gazı keserek Avrupa ülkelerine de gözdağı vermektedir. Enerjide tek bir ülkeye bağımlılığın %50'lere yakın olması güvenliği de

³⁵ Bıykoğlu, H.N. , “ Enerji, Doğalgaz ve Türkiye'nin Avrupa Enerji Güvenliğindeki Rolü-1”,2023 Dergisi, Sayı. 71, Ankara, 2007,s.6

tehdit edici bir unsurdur. Bu nedenle AB, Rusya ile enerji alanında bir yandan işbirliğini arttırmaya çalışırken bir yandan da alternatif enerji güzergâhları belirleyerek enerji arzında çeşitliliğe gitmektedir. Bu yöntem için çoklu boru hatlarını ve sıvılaştırılmış doğalgazı tercih etmektedir. AB'nin artan doğalgaz ithali göz önüne alınırsa gelecekte alternatif güzergâhlar olarak Hazar bölgesine yönelmesi beklenebilir. Bu yöneliş Türkiye'nin önemini arttıracak ve ön plana çıkaracaktır.

1.1.3. AB'nin Kömür Kaynakları

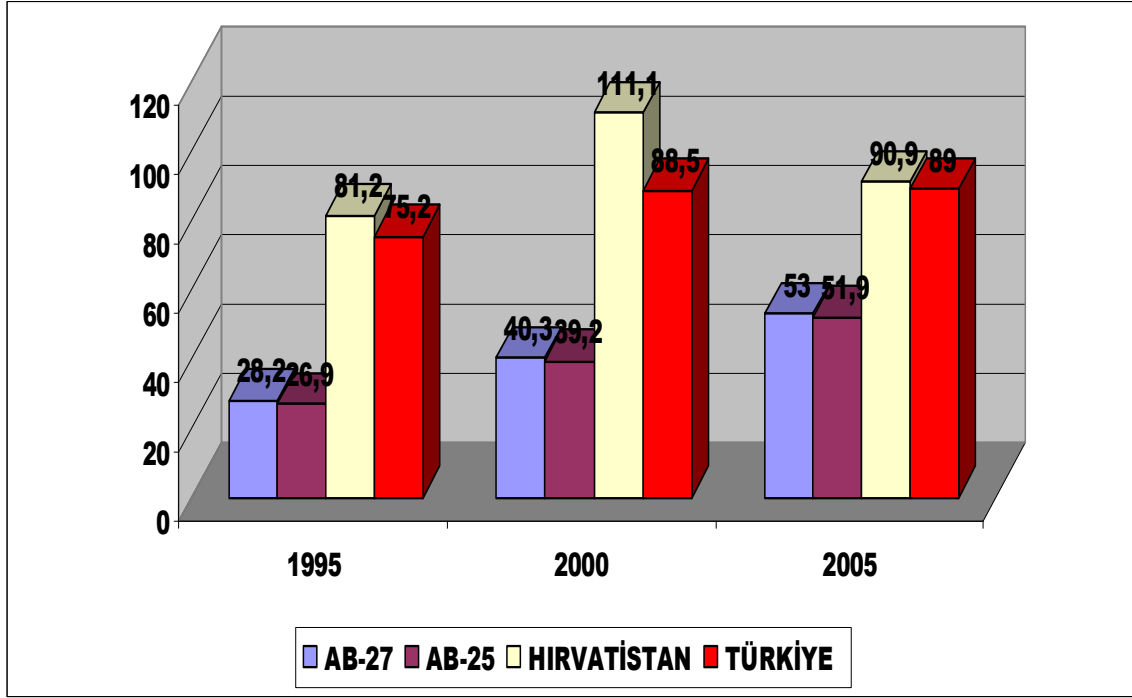
AB kömür kaynakları açısından Tablo 5 incelendiğinde; rezervlerinin oldukça yaygın olduğu ve iç talebi karşılayabildiği görülmektedir. Kömür rezervleri yeterli olmasına rağmen kömür kullanımı yıllar geçtikçe azalmaktadır. Bunda kömürün çevreye verdiği zarar ve Birlik genelinde yüksek işçi ücretleri ve sosyal güvenlik maliyetlerinden kaynaklanan madencilik yatırımlarının azalması önemli etkenlerdir. İthal kömür yerli üretimden daha az maliyetli olmaktadır.

TABLO:5 2006 YILI AB KÖMÜR REZERVİ

ÜLKELER	MİKTAR (MİLYON TON)	TOPLAM REZERV PAYI %	REZERV/YILLIK ÜRETİM ORANI
ALMANYA	6739	0.7	34
POLONYA	14000	1.5	90
ROMANYA	494	0.1	14
İNGİLTERE	220	0	12
BULGARİSTAN	2187	0.2	80
ÇEK CUMHURİYETİ	5552	0.6	89
FRANSA	15	0	30
İSPANYA	530	0.1	14
YUNANİSTAN	3900	0.4	55
AB-25	35362	3.9	65

KAYNAK: BP Stataistical Rewiew Of World Energy 2007 s.32

ŞEKİL:5 KÖMÜRDE DIŞA BAĞIMLILIK ORANLARI

KAYNAK: Eurostat Pocketbooks Energy, Transport, Environment Indicators, 2007,s.22

Şekil 5’de de görüldüğü gibi AB kömür tüketiminde kendi kendine yetmekte ve dışa bağımlı kalmamaktadır. Ayrıca son genişleme dalgası ile kömür rezervleri daha da artmış ve kendi kendine yeterliliği olumlu etkilemiştir. Aday ülkelerin dışa bağımlılığı Birlik ülkelerine göre fazla gözüktüğü de kömür rezervleri yeterli olduğundan bu ülkelerde yeni pazarlar haline gelecektir. Ayrıca kömür kullanımını yerini gün geçtikçe doğalgaza ve petrole devretmektedir.

AB yeşil kitapta da belirtildiği gibi karbondioksit salınımlarına karşı çevreyi kirletmeyi önleyici tedbirleri teşvik etmeli, temiz kömür teknolojisini oluşturmalıdır.³⁶ Petrol ve doğalgazda ağırlıklı olarak dışa bağımlı olan AB ülkeleri yeterli rezervi bulunan kömür kaynaklarını korumalı ve çevre ile dost hale getirecek teknolojik çalışmalarını destekleyerek, kömür tüketimini yaygınlaştırmalıdır.

³⁶ Commission Of The European Communities, A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, COM(2006)105 Final, Brussels, 08.03.2006, s.10

1.1.4. AB'nin Nükleer Enerji Kaynakları

AB nükleer enerji kaynakları açısından tablo 6 incelendiğinde; nükleer enerji kullanımının çevresel kaygılar ve santral maliyetlerinin yüksek olması nedenleri ile gerilediği görülmektedir. 1970'lerde yaşanan petrol krizlerinden sonra AB ülkeleri özellikle enerji üretiminde nükleer santrale yönelmiştir. Ancak çevresel kaygıların etkisiyle günümüzde azalma görülmektedir. Mevcut tüketim eğilimi ile gelecekte petrol ve doğalgaz tüketimine alternatif olmayacağını düşünmekteyim. AB ülkelerinden Belçika, Almanya, İspanya, Hollanda, İsveç ve İngiltere mevcut nükleer santrallerini teknik ve ekonomik ömürlerini tamamladığında devre dışı bırakacaktır. AB üyesi Finlandiya ve Fransa nükleer kaynak kullanımına devam etmektedir. Özellikle Fransa'da nükleer kullanım yoğundur. Elektrik üretimi ağırlıklı olarak nükleer enerjiden sağlanmaktadır. 25 üyeli AB içerisinde 2005 yılında toplam enerji tüketiminin %15 ini karşılayan nükleer enerji payının 2030 yılında %9 seviyesine kadar gerileyeceği tahmin edilmektedir.³⁷ Çernobil faciasının izleri tüm dünya üzerinde halen etkisini göstermektedir. Bu nedenle nükleer enerji kullanımına pek sıcak bakılmamaktadır.

TABLO:6 AB NÜKLEER ENERJİ TÜKETİMİ

ÜLKELER	2005	2006	DEĞİŞİM ORANI	TOPLAM REZERV PAYI (2006)
BELÇİKA VE LÜKSEMBURG	10,8	11	1,7	1,7
BULGARİSTAN	4,2	4,4	5,7	0,7
ÇEK CUMHURİYETİ	5,6	5,9	5,3	0,9
FİNLANDİYA	5,5	5,4	-0,9	0,9
FRANSA	102,4	102,1	-0,3	16,1
ALMANYA	36,9	37,9	2,7	6
MACARİSTAN	3,1	3	-2,7	0,5
LİTVANYA	2,3	2	-16,3	0,3
HOLLANDA	0,9	0,8	-13,2	0,1
ROMANYA	1,3	1,3	1,4	0,2
SLOVAKYA	4	4,1	1,6	0,6
İSPANYA	13	13,6	4,6	2,1
İNGİLTERE	18,5	17	-7,9	2,7
AB-25	220,7	219,5	-0,6	34,5

KAYNAK: BP Stataistical Rewiew Of World Energy 2007 s.36

³⁷ <http://paribus.tr.googlepages.com/tonus.doc> (16.04.2008)

1.1.5. AB'nin Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Yenilenebilir enerji kaynakları açısından tablo 7 incelendiğinde AB enerji politikaları kapsamında kullanılan enerji kaynaklarında yenilenebilir enerji kaynaklarının payının arttırılmaya çalışıldığı ancak gelecekte petrol ve doğalgazın yerini almasının mümkün olmadığı görülmektedir. Elektrik üretiminde rüzgâr ve güneş enerjisinin ağırlıklı olarak kullanılması ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Yenilenebilir kaynaklar, su, güneş, rüzgar, jeotermal ve biomas 'dır.

TABLO:7 AB YENİLENEBİLİR ENERJİ ÜRETİMİ

TOPLAM ÜRETİM (1000TOE)			TOPLAM ÜRETİMDEKİ PAYI 2005 (%)				
	1995	2005	GÜNEŞ	BIOMASS	JEOTERMAL	SU GÜCÜ	RÜZGÂR
AB-27	83580	119445	0,7	67,6	4,5	22,1	5,1
HIRVATİSTAN	720	900		39,4		60,6	
TÜRKİYE	10777	10131	3,8	52,6	9,9	32,6	0

KAYNAK: EUROSTAT KEY FIGURES ON EUROPE 2007-08 EDITION s.153

Yenilenebilir kaynakların payının 2000-2030 döneminde %5,9 'dan %8,6'ya yükselmesi beklenmektedir. Yenilenebilir kaynaklar içerisinde en yüksek değere sahip biomass enerjisi ancak tüketimin %3'ünü karşılayabilmektedir. AB'nin sahip olduğu enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi açısından hidroelektrik santrallerinin kullanılması önemli olsa da, sahip olunan su kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle bu kaynaktan toplam tüketimin ancak %1,6'sını karşılayabilmektedir.³⁸ Aday ülkelerden Hırvatistan'ın yeterli yenilenebilir enerji kaynağı olmamasına rağmen 1995-2005 yılları arasında artış olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip olmasına rağmen kullanımda 1995-2005 yılları arası bir düşüş görülmüştür. Türkiye AB üyesi olduğunda enerji çeşitliliğine yenilenebilir kaynakları ile zenginlik katacaktır.

Enerjide büyük oranda ithal bağımlılığı yaşayan AB için yenilenebilir kaynaklar yerli olması ve istihdam yaratması, enerji çeşitliliği ve enerji arz güvenliği açısından önemlidir. Bu nedenle desteklenmekte ve gelişimine önem verilmektedir.

³⁸ <http://paribus.tr.googlepages.com/tonus.doc> (16.04.2008)

1.2. AB'nin Enerji Politikaları

Enerji, AB'nin en eski politika konusudur. AB enerji politikası AKÇT (Avrupa Kömür Çelik Topluluğu) ile kömür politikasının oluşturulması ile başlamış, EUROTOM (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) ile nükleer enerji ile ilgili ortak politikalar belirlenmesi ile devam etmiş ve AET (Avrupa Ekonomi Topluluğu) ile tüm sektörleri kapsamıştır. Halen AB kurucu antlaşmaları olarak enerji politikalarının temelini oluşturmaktadırlar. AB enerji politikaları Birliğin ilk yıllarında kömür-çelik ve atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanımıyla başlamıştır. Ancak tüm sektörler için ortak bir politika izlendiği söylenemez. AKÇT ve EUROTOM ile kömür-çelik ve nükleer enerji alanlarında yetki bir üst kuruma devredilmeye, ticaretin önündeki engeller kaldırılmaya çalışılarak bu alanlarda serbest bir pazar oluşturulmak istenmiştir.³⁹ Ancak günümüze kadar gelen süreçte tüm üye ülkelerin ortak hareket ettiği bir enerji politikasından bahsetmek mümkün değildir.

1973 ve 1979 yıllarında tüm ülkeleri etkileyen petrol krizleri AB'ye üye ülkeleri de enerji konularında ortak tedbirler almaya yöneltmiştir. Ancak her üye ülkenin enerji politikalarının ve önceliklerinin farklı olması, üye ülkelerin enerji konusunu kendi iç politika konuları ve ülke güvenliği meselesi olarak görmelerinden dolayı ortak ve etkin bir politika halen oluşturulamamıştır. Petrol krizinden etkilenen AB ülkeleri enerji çeşitliliğine yönelerek, mevcut enerji kaynaklarını korumayı ve yerli kaynaklar içerisinde yenilenebilir enerji kaynaklarının payını arttırarak enerji arz güvenliğini sağlamaya çalışmışlardır.⁴⁰

1980 yıllarında çevre konusu ve pazarların serbestleştirilmesi önem kazanmış ve enerji politikalarının da ilgi alanı içerisinde yer almıştır. 1991 yılında Lahey'de AB'nin de 46 ülke ile birlikte taraf olduğu Avrupa Enerji Şartı imzalanmıştır. Bu şart ile üye ülkeler arasında enerji arz güvenliğinin arttırılması, enerji verimliliğinin üst düzeye çıkarılması ve çevre sorunlarının giderilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlara ulaşmak için 1988 yılında Enerji Şartı ve Enerji Verimliliği Protokolü yürürlüğe girmiştir.

³⁹ Dura C., Atik H., a.g.k.,s.388

⁴⁰ Tecer M., a.g.k.,s.120

1995 yılında AB için bir enerji politikası adı altında Komisyonca yeşil kitap yayınlanmıştır. Bu yeşil kitap ile AB enerji iç pazarının oluşum esasları ve hedefleri belirtilmiştir. 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ile de enerji politikalarının içerisine sürdürülebilir büyüme hedefi eklenmiştir. 1998 yılında AB Komisyonu KYOTO Protokolüne uyum sağlamayı hedeflemiştir. 2000 yılında yayınlanan yeşil kitap ile Avrupa sanayinin daha rekabetçi olması ve çevreye zarar veren sera gazı emisyonlarının azaltılması konularına önem verilmiştir.⁴¹

AB enerji politikasının temel amaçları; sürdürülebilirlik, rekabetçi, serbestleştirilmiş AB iç enerji pazarının oluşumu, enerji arz güvenliğinin ve çevrenin korunmasıdır. Bu hedeflere ulaşabilmek için yerli kaynakların korunması ve yenilebilir enerji kaynaklarının gelecek tüketim durumlarında payının artırılması, enerji verimliliğinin ve enerji çeşitliliğinin sağlanarak enerji arz güvenliğinin oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda AB Komisyonu tarafından 08.03.2006 tarihinde özellikle ortak bir enerji politikasının oluşturulması yönünde üye ülkelerce harekete geçilmesi amacıyla izlenecek yol haritasını belirleyen Avrupa İçin Güvenli, Rekabetçi ve Sürdürülebilir Enerji Stratejisi başlıklı yeşil kitap yayınlanmıştır.

08.03.2006 tarihli Yeşil kitapta ortak bir AB enerji politikası oluşturulması için; Avrupa iç enerji pazarının oluşturulmasına, üye devletlerarasında dayanışmanın güçlendirilmesi ve pazarlar arasındaki farklılıkların giderilmesine, enerji tedarikinde arz güvenliğinin ve rekabetin garanti edilmesine, sürdürülebilir ve verimli bir enerji çeşitliliğinin teminine, iklim değişikliği ve küresel ısınma ile ilgili ortak hareket edilmesine, araştırma geliştirme faaliyetlerinin teşvik edilerek stratejik bir Avrupa Enerji Teknoloji Planının oluşturulmasına, enerji arz eden ve enerji geçiş yolu üzerindeki üçüncü ülkelerle iyi ilişkiler geliştirilmesine öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁴²

Yeşil kitap ile yukarıda ana hatları belirtilen hedeflere ulaşılması ile ilgili izlenecek yol haritası şu şekildedir:

Yenilenebilir enerji kaynakları ile ilgili yol haritası oluşturulmalıdır. Kaynak kullanımı içerisinde yenilenebilir kaynakların payı artırılmalıdır.

⁴¹ Dura C., Atik H., a.g.k,s.389

⁴² Commission Of The European Communities, COM(2006)105, a.g.b., s.5

Sürdürülebilir, güvenli enerji için enerji çeşitliliğine gidilmelidir. Bu enerjide ithal bağımlılığını azaltacaktır. Enerji çeşitliliğinin gelişimi dış etkenlere karşı AB ülkelerini koruyacaktır. Stratejik bir enerji planı oluşturulmalıdır. Böylece her türlü dış etkiye karşı güçlü olunabilecektir.

Enerjide AB ülkelerinin bağımlı olduğu Rusya ile ilişkiler geliştirilmelidir. Enerji şartı anlaşmasının Rusya tarafından imzalanması sağlanmalıdır.

KYOTO protokolüne uyum sağlanarak karbon emisyonlarında azalmaya gidilmelidir. Çevre kirliliği azaltılmalıdır. Enerji tasarrufu ve verimliliği desteklenmeli ve geliştirilmelidir.

AB dışındaki enerji kaynaklarının temininde oluşabilecek sorunlara karşı hızlı ve koordineli bir şekilde cevap verecek yeni bir kurumsal yapı oluşturulmalıdır. Birliğin ortak enerji ağını tesis edecek öncelikler belirlenmelidir.

Üye ülkeler arasında işbirliği geliştirilmelidir. 2002 Avrupa Konseyinde hükümet ve devlet başkanlarınca üye ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesi kararlaştırılmasına rağmen tatmin edici bir ilerleme sağlanamamıştır. Ekstra bir çaba olmadan gerçekten rekabetçi ve tek Avrupa pazarı olamaz. Bu özellikle enerji adası olan İrlanda ve Malta gibi Baltık ülkeleri için hayati önemdedir. Ülkeler arasında gerçek rekabet ortamının oluşumu için özellikle Fransa ve İspanya'nın eşit elektrik kapasitesinde işbirliği yapması zorunludur⁴³. Üye ülkeler arasındaki enerji piyasalarındaki farklılıklar giderilmeli ve uyum sağlayıcı teşvikler yapılmalıdır. Enerji altyapı sorunu yaşayan üyelere yardımcı olabilmek için ülkelerarası dayanışma arttırılmalı ve altyapı çalışmaları AB kurumlarınca teşvik edilmelidir.

Pan Avrupa Enerji Birliği Anlaşması oluşturulması ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Tek Avrupa enerji pazarı için gaz ve elektrik pazarı geliştirilmelidir. Ağ güvenliği geliştirilmelidir. Ortak enerji politikası hedeflerine ulaşmak için enerji verimliliği ilgili bir eylem planı oluşturulmalıdır.

⁴³ Commission Of The European Communities, COM(2006)105, a.g.b., s.6

Enerji çeşitliliği ve iklim değişikliği ile mücadelede ortak çözüm arayışları başlatılmalı ve Birlik çapında tartışılarak çözüm bulunmalıdır. Birlik üyelerince belirlenen ortak esaslar uygulamaya geçirilmelidir.

Üye ülkeler asgari 90 günlük tüketime eşdeğer düzeyde petrol ürünü stokları bulundurmak zorundadır.⁴⁴ Petrol ve gaz stokları gözden geçirilmeli ve kriz dönemlerinde dış etkenlere karşı korunmak için stoklar geliştirilmelidir.

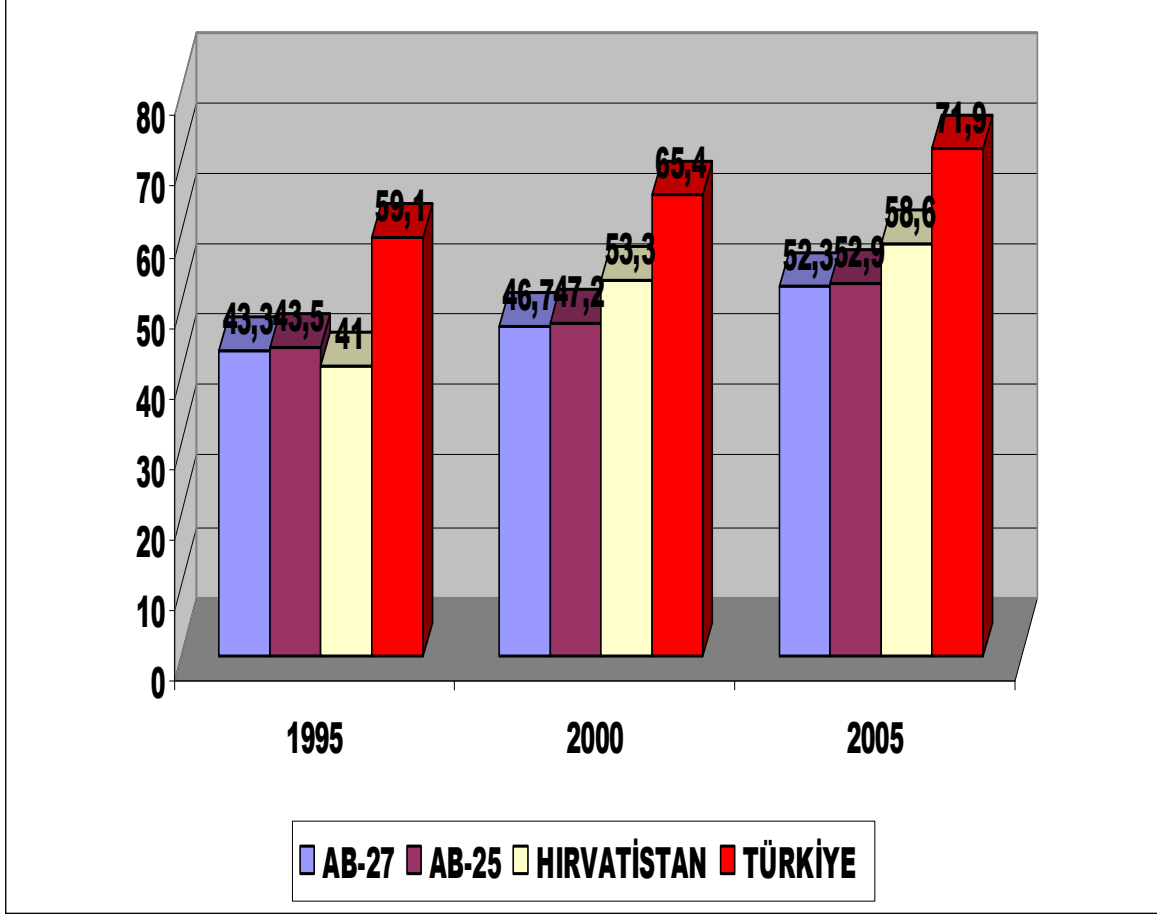
AB, ABD'den sonra ikinci büyük enerji ihracatçısı ülke konumundadır. Dünya enerji tüketiminin %16'sını AB ve %25'ini ise ABD gerçekleştirmektedir. AB dünya enerji piyasasında önemli aktörler arasında yer almaktadır. Dünya enerji piyasasıyla, jeopolitik gelişmelerle, enerji ithalatı yaptığı ülkelerle, transit geçiş ülkelerinin coğrafi konumları ve siyasi istikrarı ile çok yakından ilgilidir.⁴⁵ Büyük bir enerji ihracatçısı olması gelecekte özellikle enerji güvenliği açısından AB'yi önemli bir küresel aktör yapmaktadır. Bu nedenle AB, enerji alanındaki uluslararası oluşumları yakından takip etmekte ve aktif olarak rol almak istemektedir.

AB enerjide dışa bağımlıdır. AB enerji tüketiminde yeni yönelimleri teşvik ederek, enerji tasarrufu sağlayarak ve enerji çeşitliliğine yönelerek enerjideki dışa bağımlılığını azaltmayı hedeflemektedir. Ancak şekil 6'da da görüldüğü gibi bütün bu çabalara rağmen dışa bağımlılığını %50'ler civarında tutabilmektedir.

⁴⁴ Roy, A., Şu AB Neyin Nesi? Avrupalı Türkiye 4, İstanbul, 2006, s.80

⁴⁵ Pamir, a.g.m., s.77

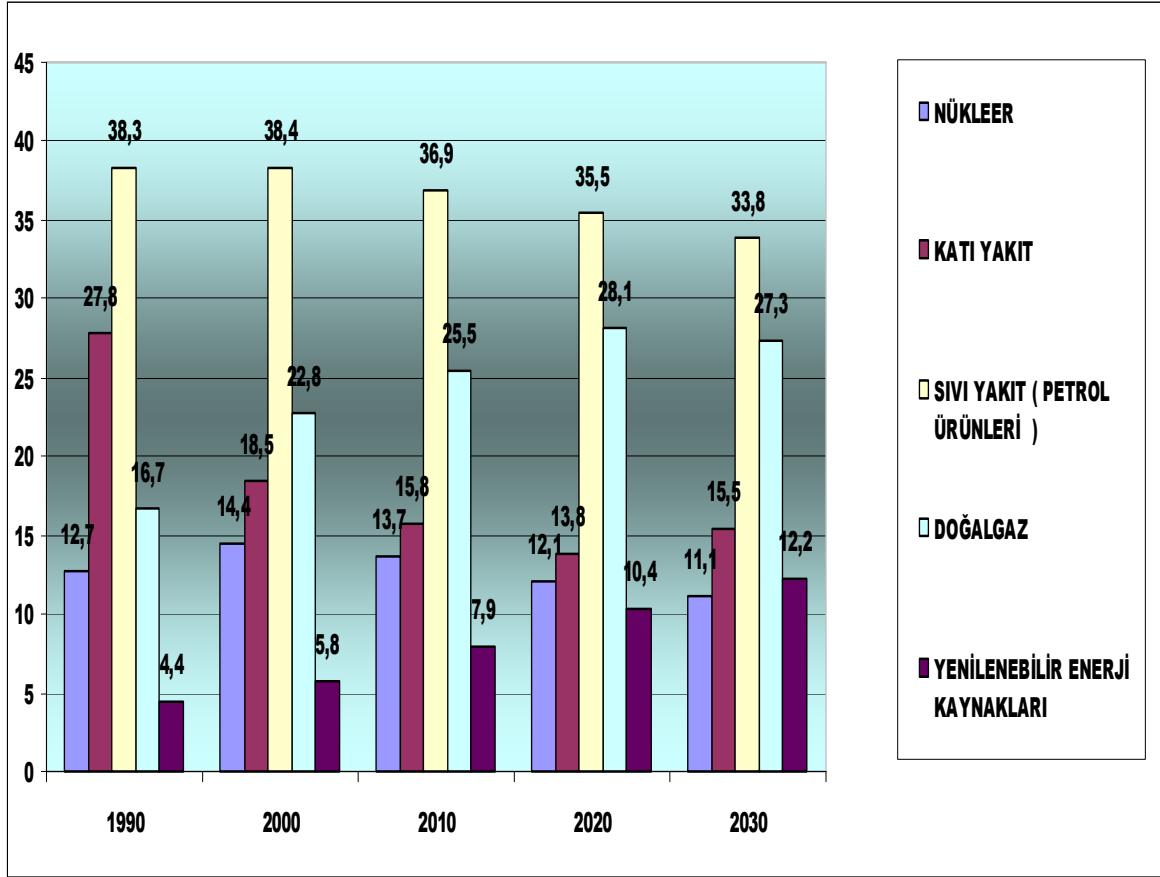
ŞEKİL:6 ENERJİDE DIŞA BAĞIMLILIK ORANLARI (TÜM ÜRÜNLERDE)

KAYNAK: Eurostat Pocketbooks Energy, Transport, Environment Indicators, 2007,s.20

AB üretimi tüketimini karşılayamamaktadır. Bu durumda gelecekte dışa bağımlılığı daha da arttırmakta ve artan dışa bağımlılık oranları güvenliği tehdit etmektedir. Bu nedenle AB enerji politikasında enerji çeşitliliği ve yenilenebilir enerji kullanımının artırılması, enerji arz güvenliği konuları önem kazanmaktadır. AB enerji arz güvenliğinde çoklu boru hatlarına önem vermektedir. Şekil 6'da da görüldüğü gibi aday ülke konumundaki Hırvatistan ve Türkiye de enerji alanında AB gibi dışa bağımlı ülkelerdir. Bu ülkelerin tam üye olması AB'nin enerji ihtiyacını daha da arttıracaktır.

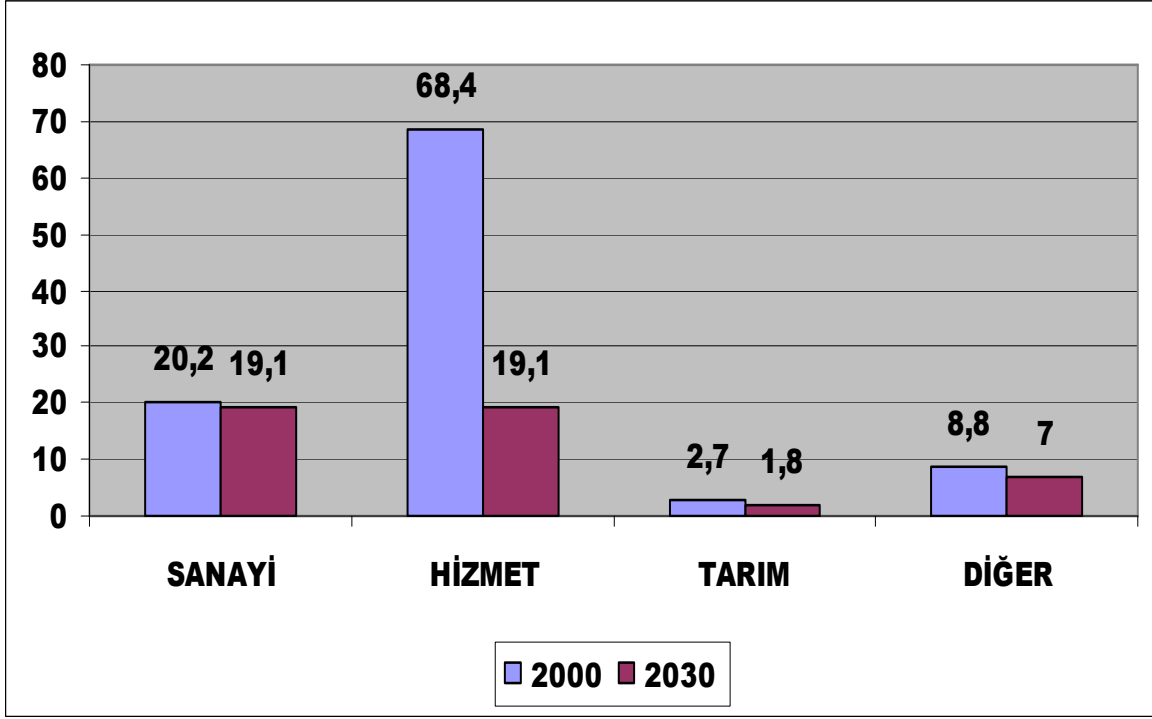
ŞEKİL: 7 AB – 25 BİRİNCİL ENERJİ TALEP YAPISI (1990–2030)

KAYNAK: European Energy And Transports Trends 2030 (2005) s.26

Şekil 7’de yer alan 1990 ve 2030 yılları arasındaki enerji talep tahmini incelendiğinde başta petrol ve doğalgaz olmak üzere enerji kaynaklarının tüketiminin bugünkü taleplerden çok farklı olmayacağı görülmektedir. Gelecekte de bugün olduğu gibi petrol ve doğalgaz tüketimde birincil önemde yer alacaktır. Bu da dışa bağımlılığın gelecek yıllarda da devam etmesine sebep olacaktır.

ŞEKİL:8 AB-25 SEKTÖRLERE GÖRE ENERJİNİN EKONOMİK DEĞERİ

KAYNAK: European Energy And Transports Trends 2030 (2005) s.18

Şekil 8’de görüldüğü gibi enerji tüketiminin sektörlere göre dağılım tahminleri incelendiğinde günümüzde en fazla enerji tüketen sektör hizmet sektörü olmaktadır. Hizmet sektörünü ağırlıklı olarak ulaşım sektörü içermektedir. Ulaşım petrole dayalı yapılmaktadır. Bu nedenle AB gelecekte enerji bağımlılığını kırmak ve tüketimini azaltmak için ulaşım sektöründe raylı sistemi desteklemek gibi enerji kullanımını verimli hale getirerek ve alternatif enerji kaynak kullanımını ulaşım sektöründe yaygınlaştırarak gelecek yıllarda bu sektördeki enerji kullanım payını düşürmeyi hedeflemektedir.

Genişleme süreci AB enerji ihtiyacını olumlu yönde etkileyememektedir. Tersine genişleme süreci ile birlikte enerji ihtiyacı daha da artmaktadır. Son genişleme MDAÜ ile birlikte enerji geçiş ülkeleri ve enerji ihraç eden ülkeleri kapsayacak şekilde olmuştur. Bu genişleme AB sınırlarını enerji ihraç eden ülkelere yakınlaştırması açısından olumlu olmasına rağmen ülkelerin enerji üretimleri açısından değerlendirildiğinde AB’nin kendine yeterliliğine ciddi katkılar sağlamadığı görülmektedir. Bu açıdan en son üye olan Bulgaristan ve Romanya örneklerini incelemek faydalı olacaktır.

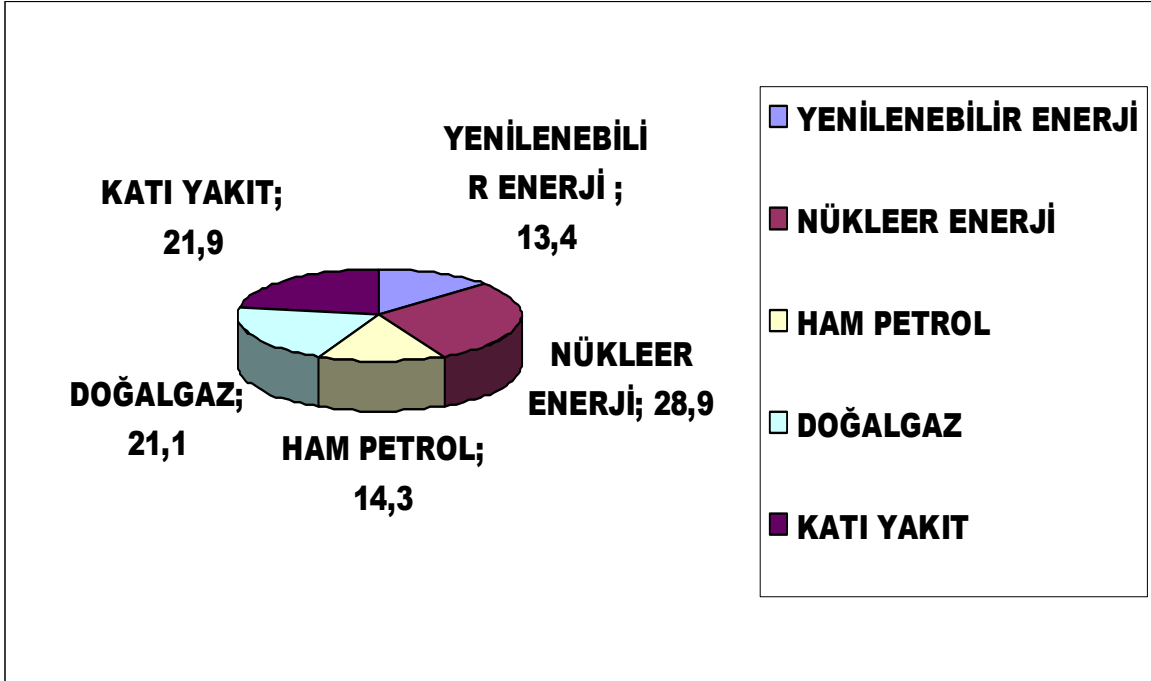
Bulgaristan ve Romanya'nın temel özellikleri Karadeniz'in batı kıyısında stratejik bir konumu işgal etmeleri yani Rusya ve Hazar bölgesinden uzanan potansiyel doğalgaz ve petrol dağıtım şebekesi için elverişli coğrafi konumda yer alıyor olmalarıdır. Bunun yanında Romanya bölgenin göreceli olarak önemli bir petrol ve doğalgaz zengini ülkesi sıfatını taşımakta, Bulgaristan ise Balkan ülkeleri içindeki toplam elektrik enerji açığının yaklaşık yüzde 45'lik bir kısmını gidermektedir. 2001 yılında bölgenin ortalama yıllık enerji açığı 12–14 milyar kwh iken, Bulgaristan bunun 6,7 milyar kwh'lık kısmını karşılamıştır. Bölgeye elektrik ihraç etmekte olan Bulgaristan, transit enerji dağıtım şebekesi açısından stratejik konumunu da ön plana çıkararak, merkezi Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da olacak olan bir Balkan Enerji Merkezinin kurulmasını önermektedir. Amacın bölgede enerji alanında ortak politikalar izlemek olduğu, Sofya'nın ise bu konuda koordinatörlük görevi sağlayacağı belirtilmektedir. Ancak bu önerinin bölgedeki bazı ülkeler açısından şimdilik pek sıcak karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Bulgaristan'ın Balkan Enerji Merkezinin kurulmasını, Ortak Avrupa Enerji Pazarının bir parçası olarak gördüğünü belirtmekte fayda vardır. Balkanların enerji merkezi olmaya çalışan Bulgaristan petrol ve doğalgaz açısından çok büyük bir ölçüde dışa bağımlıdır ve fosil enerji kaynaklarını yüzde 60 oranında Rusya'dan ithal ettiği için petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki dalgalanmalardan fazlaca etkilenmektedir.⁴⁶

Romanya'nın ispatlanmış petrol rezervleri yaklaşık 955 milyon varil olup, Batı Balkanların toplamının neredeyse 3 katı kadardır. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında en çok petrol üreten ülke olma özelliğini taşıyan Romanya, yıllar itibariyle söz konusu üretimde bir azalma eğilimi sergilemektedir. 1976'da günlük 294 bin varil petrol üreten Romanya, 2002'de yüzde 58'lik bir azalma ile günlük sadece 124.500 varil üretebilmiştir. Romanya'nın ham petrolü rafine etme kapasitesi günlük 504 bin varildir, ancak onarım ve modernizasyon yatırımlarının yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Benzer yatırımlar doğalgaz üretiminin artırılabilmesi için de gereklidir. Romanya'nın ispatlanmış doğalgaz rezervleri 3,56 trilyon ft küptür. Yani gaz rezervleri açısından da Romanya bölgenin önde gelen ülkesidir. Ancak yine de düşük üretim seviyesi yüzünden doğalgaz ihtiyacının bir kısmını ithalattan karşılamak zorunda kalmaktadır. Elektrik enerjisi konusunda ise Romanya kendi kendine yetmekte ve net ihracatçı durumundadır.⁴⁷ Bulgaristan ve Romanya örnekleri incelendiğinde de görüldüğü gibi AB son genişleme süreci ile enerji kaynaklarına yakınlaşmış ancak yine de kendine yeter duruma gelememiştir.

⁴⁶ Türbedar, E. , “ Balkanlar ve Enerji”, Avrasya Dosyası Dergisi Enerji Özel Sayısı, Sayı.1, Ankara, 2003,s.219–220

⁴⁷ Türbedar, a.g.m. , s. 221

ŞEKİL:9 AB-27 BİRİNCİL ENERJİ ÜRETİMİ (2005)

KAYNAK: Eurostat Key Figures On Europe 2007/08 Edition, s.150

Şekil 9'da görüldüğü gibi AB ülkelerinde enerji üretiminde nükleer enerji ve katı yakıtlar ilk sırada yer almaktadır. Petrol ve doğalgaz üretimi ikinci sırada gelmektedir. Ancak tüketim talebi ile kıyaslandığında özellikle artan petrol ve doğalgaz talebini ülkelerin kendi iç üretimleri ile karşılayamayacağı görülmektedir. Çevre sorunları nedeniyle nükleer enerji ve katı yakıt üretimi azalmaktadır.

1.2.1. AB Ortak Enerji Politikası Oluşturulması İçin Yapılan Çalışmalar ve Enerji Politikalarının Geleceği

AB enerji kaynakları incelendiğinde AB ülkelerinin üretim ve tüketimleri açısından kendi kendine yeter ülkeler olmadığı görülmektedir. AB enerjide artan şekilde dışa bağımlıdır. Enerji gibi hayati önem taşıyan bir konuda dışa bağımlı olmak beraberinde güvenlik sorununu da getirmektedir. Bu yüzden AB ülkeleri için enerji konusunda ortak hareket etmek önemlidir. Ancak tüm çabalara rağmen AB çapında işler bir ortak enerji politikasından bahsetmek mümkün değildir. Ülkeler enerji konularını kendi iç meseleleri olarak algılamakta ve ferdi olarak hareket etmeye devam etmektedirler. Bu da ortak enerji politikası oluşturulması önünde engel oluşturmaktadır.

AB Komisyonu çıkardığı direktifler ve yayınlanan yeşil kitaplar ile enerji politikasının oluşturulması için izlenecek yolları, alınacak önlemleri belirlemekte ve enerji politikaları açısından yasal mevzuatı oluşturmaya çalışmaktadırlar. Ancak üye ülkeler açısından ortak olarak uygulanmadığı sürece bu mevzuatların kısa sürede işlerlik kazanması beklenemez.

AB ülkeleri açısından serbest ve rekabet edebilir bir ortak enerji pazarı oluşturulması oldukça önemlidir. Ortak enerji pazarı ile AB dış etkenlere karşı birlikte hareket edebilecek ve dış politikada güçlü bir aktör olacaktır. 1 Temmuz 2007’de tüm tüketiciler kendi tedarikçilerini seçme hakkına sahip olmuşlardır. Direktifler herhangi bir üreticinin, AB içinde herhangi bir yerde yeni bir enerji santrali kurmasına ve elektrik üretmesine izin verme, elektrik ve doğalgaz sektörünün örgütlenişi, işleyişi, lisanslama usullerinde şeffaflık ve lisans verme kriterlerinin oluşturulması, hak ve yükümlülükler açısından firmalara karşı ayrımcılık olmaması gibi konularda tedbirler ve ortak kurallar içermektedir. Üye ülke pazarları arasında şebekelerin uyumu, bağlantıların sağlanması, kapasite ve altyapının oluşturulması için çalışmalar devam etmektedir.⁴⁸ Böylece tüketiciye daha ucuz, kesintisiz ve kaliteli enerji tedariki sağlanabilecektir. Ortak enerji pazarının oluşturulması ile üye ülkelerin enerji piyasaları arasındaki farklılıklar giderilecek ve gelişimi sağlanacaktır. Enerji kaynakları daha verimli ve güvenli kullanılacaktır. Tüketiciler enerji tedarikçilerini seçme serbestliği kazanacağından rekabet ortamı gelişecek ve fiyatlara olumlu bir şekilde yansıtacaktır.

Enerjide büyük ölçüde dışa bağımlı olan AB, enerji ihracatçısı ülkeler ve enerji geçiş yolu üzerindeki ülkelerle olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadırlar. Enerji kaynaklarına güvenli ulaşım için bu ülkelerde istikrar sağlayıcı programlarla ülkeleri desteklemektedirler. Ayrıca enerji alanında ikili anlaşmalar yaparak enerji çeşitliliği oluşturmaya çalışmaktadırlar. Enerji çeşitliliğinde özellikle çoklu boru hatları politikası tercih edilmekte, enerji tedarikinde tek bir ülkeye bağlı kalınmamaya çalışılmaktadır.

⁴⁸ Roy, A., a.g.k, s.79

AB'nin enerji alanında uygulamayı planladığı bir diğer politika ise, enerjinin kullanımında vergiler aracılığıyla yönlendirme yapılmasıdır. AB, özellikle tüketim vergileri yoluyla çevre kirlenmesi yaratan enerji türlerinin kullanımını azaltmayı, çeşitli vergi teşvikleri yoluyla da yeni enerji kaynaklarının bulunmasını ve üretilmesini özendirmeyi amaçlamaktadır. AB ekonomi politikaları bağlamında, gelecekte enerji tüketimini azaltabilmek için mevcut sanayi üretimi yapısını da değiştirmeyi hedeflemektedir. AB bu amacına ulaşabilirse, AB içinde enerji yoğun üretim yapan sektörlerin (alüminyum, demir-çelik, gübre gibi) payı azalacak, enerji yoğunluğu düşük üretim alanlarına (bilgi sektörü, bilgisayar yazılım sektörü, hizmetler sektörü gibi) doğru bir yöneliş mümkün olabilecektir. Bu stratejinin AB'de bir taraftan enerji tüketiminde azalmaya yol açacağı gibi, diğer taraftan da yüksek katma değer yaratan üretim gücünün gelişmesini sağlayacağı beklenmektedir.⁴⁹

Enerji arz güvenliği açısından enerji çeşitliliği önemlidir. Bu nedenle AB mevcut enerji kaynaklarında yerli kaynaklarının payını arttırmaya çalışmakta ve yenilenebilir enerji kaynaklarının gelişimini, enerji verimini teşvik etmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimindeki payı 2010 yılına kadar % 21'e çıkarılmaya çalışılmaktadır.⁵⁰ Rasyonel enerji kullanımı için enerji tasarrufuna önem verilmektedir.

1.2.2. AB Enerji Politikasını Destekleyici Programlar

Gerek AB ülkelerinde, gerekse tedarikçi dış ülkelerde enerjiyi destekleyen programlar aracılığı ile enerji politikalarının gelişimi ve güçlendirilmesi teşvik edilmektedir. Avrupa İçin Akıllı Enerji Programı adı altında AB enerji politikalarının hedeflerine ulaşması için ALTENER II, SAVE, COOPENER, STEER, SURE, CONCERTO gibi programlar oluşturulmuştur. Bu programlar ile yenilenebilir enerji kaynaklarının teşviki, enerji verimliliğinin sağlanması, ulaşımda rasyonel enerji kullanımı, gelişmekte olan ülkelerde enerji politikalarının gelişiminin desteklenmesi ve sürdürülebilir enerjinin sağlanması teşvik edilmektedir.⁵¹ Şimdi ortak bir AB enerji politikası ve enerji güvenliği oluşturulması açısından ön plana çıkan programları tanımaya çalışalım:

⁴⁹ <http://paribus.tr.googlepages.com/tonus.doc> (16.04.2008)

⁵⁰ Commission Of The European Communities, COM(2006)105, a.g.b., s.11

⁵¹ Tecer M.,a.g.k.,s.121

TRACECA (Transport Corridor Europe - Caucasus-Asia) : Yeni ipek yolu olarak değerlendirilen proje için Mayıs 1993'de 5 Orta Asya ve 3 Kafkasya ülkesinin ticaret ulaştırma bakanları AB yetkilileriyle Brüksel'de bir araya gelmişlerdir. Düzenlenen konferansta Avrupa'dan, Karadeniz üzerinden Kafkasya'ya ve Hazar Denizine, oradan da Orta Asya'ya Batı Doğu ekseninde bir taşıma koridoru geliştirmek amacıyla AB finanslı bir teknik yardım programı oluşturulmuştur. TRACECA, 57 milyon EUR tutarında 39 teknik yardım projesini ve 52,3 milyon EUR tutarında 14 altyapı iyileştirme yatırım projesini finanse etmektedir. TRACECA ile AB genel olarak kuzey güney ekseninde inşa edilmiş ve edilecek boru hatları projelerini doğu batı eksenine döndürmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla INOGATE programı hayata geçirilmiştir.⁵² TRACECA programı ile enerji kaynaklarını oluşturan ülkelerin gelişimi sağlanırken Avrupa'nın enerji arz güvenliği de sağlanmaya çalışılmaktadır.

Trans-Avrupa Enerji Ağları (TEN-E) : Uluslararası enerji bağlantı şebekelerinin kurulmasını, doğalgaz ve elektrik şebekelerinin geliştirilmesini amaçlar. Enerji pazarının gelişimine katkıda bulunur, ekonomik ve sosyal uyumu sağlar. Sınırlar arasında hem elektrik hem doğalgaz ağlarını güçlendirerek düzenli bir elektrik ve doğalgaz akımını güvenceye alır. Bu kapsamda bazı Akdeniz ülkeleri, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ve Norveç ile bağlantılar yapılmıştır. Örneğin; CENTREL elektrik şebekesi Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Macaristan'ı kapsamakta olup Avrupa Elektrik Şebekesi UCPTÉ' ye bağlanmıştır.⁵³ TEN-E programı ülkelerin istikrarını geliştirerek ve enerji şebekelerinin uyumunu sağlayarak, hem AB'nin güvenli genişlemesine hem de enerji arz güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe) : Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Doğalgaz Taşımacılığı Programıdır. Bu program ile enerjide büyük ölçüde dışa bağımlı olan AB'nin enerji arz güvenliği sağlanmaya çalışılmaktadır. AB bu program ile ülkelerarası işbirliğini geliştirerek yeni doğalgaz ve petrol hatları projelerini desteklemektedir. Bu program kapsamında 31 Aralık 1999 yılında AB, Arnavutluk, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Hırvatistan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Makedonya, Moldova, Özbekistan, Romanya, Slovakya, Tacikistan,

⁵² Dokuzlar, B.,a.g.k. , s.140-141

⁵³ Roy, A.,a.g.k.,s.80

Türkiye, Türkmenistan, Ukrayna ve Yunanistan arasında INOGATE şemsiye anlaşması imzalanmış ve 17 Şubat 2001 tarihinde de yürürlüğe girmiştir.⁵⁴

INOGATE programı ile hükümetler arası mevcut enerji ağları ve yeni boru hatları güzergâhlarını geliştirmek, değerlendirmek ve tanımlamak için gerekli araştırmalar konusunda yeterli teknik yardım sağlayan bir mekanizma oluşturulması, boru hatlarının emniyet ve güvenliğini güvence altına almak amacıyla acil müdahaleleri desteklemek için küçük çaplı pilot proje şeklindeki yatırımları gerçekleştirmek, ülke içerisinde INOGATE programı doğrultusunda oluşturulan projelere yapılan yatırımların ticari olmayan risklerini azaltmak, ülkelerarası projelerin değerini arttırmaya yardımcı olmak, uluslararası finans kurumlarını çekmek hedeflenmektedir.⁵⁵

Petrol ve doğalgazın deniz yolu ile taşınması deniz trafiğinin yoğunlaşmasına ve kazalar sebebiyle de çevre kirliliğine neden olmaktadır. Enerji arzının güvenliği ve sürekliliği için boru hatları ile taşımacılığa önem verilmektedir. Bu nedenle INOGATE programı AB enerji politikalarını destekleyen programlar içerisinde AB enerji stratejilerini belirlemesi açısından öne çıkan önemli bir programdır.

INOGATE programlarının ilgilendiği petrol boru hatları projelerini inceleyelim;⁵⁶

Druzhba boru yolu hattını arttırmak ve yükseltme projesi; Bu proje ile Baltık Denzinde artan petrol taşımacılığına Macaristan ve Hırvatistan'ın içerisinde yer aldığı Adriya boru hattını tersine çevirerek alternatif güzergâh oluşturulacaktır.

Baltık Denzindeki Polonya'nın Gdansk limanındaki mevcut hat ya da Odessa-Brody boru hattının Plock' kadar uzatılması projesi,

Constanza-Omisalj-Trieste boru hattı inşası projesi ile Romanya ve Hırvatistan üzerinden İtalya'ya petrol ulaştırılması hedeflenmektedir.

⁵⁴ http://www.inogate.org/en/participating/signatory/document_view (20.04.2008)

⁵⁵ Dokuzlar, B.,a.g.k. , s.142

⁵⁶ http://www.inogate.org/inogate/en/resources/map_oil (20.04.2008)

Burgaz- Alexandropoulis boru hattı inşası projesi ile Yunanistan'ın Alexandropoulis limanı ile Bulgaristan'ın Burgaz limanı birbirine bağlanarak Boğazlardaki trafik geçiş yoğunluğu azaltılmaya çalışılmaktadır. Bu proje ile Türkiye bypass edilmektedir.

INOGATE programı kapsamındaki doğalgaz boru hatları projeleri şunlardır;⁵⁷

Kuzey Trans-Avrupa gaz boru hattı projesi; Ortalama 1295 km uzunluğundadır. Rus gazını St. Petersburg limanından Baltık Denizi altından Kuzey Almanya yoluyla Hollanda ve İngiltere'ye ulaştırmayı hedeflemektedir. Yıllık kapasitesi 20–30 milyon kübik metredir.

Yamal – Avrupa gaz boru hattı ağı; Bu ağ için 2 alternatif öngörülmektedir. Biri Belarus ve Polonya boyunca ilk Yamal'a paralel ve benzer bir kapasiteye sahip olacak ağıdır. Belarus, Rus gazının Avrupa'ya ulaşmasında önemli bir geçiş ülkesidir ve gaz tekeli olan Beltransgaz 2000 kilometreden fazla olan doğalgaz boru hattını yönetmektedir. İkinci alternatif güzergâh ise Polonya ve Baltık ülkeleri ile Amber projesidir.

Türkiye-Yunanistan-İtalya hattı; Toplam kapasitesi 22 milyon küp metre ve uzunluğu ise 3398 kilometredir. Türkiye ve Yunanistan çerçeve anlaşmayı Temmuz 2000'de imzalamıştır.

Türkiye-Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya gaz hattı (NABUCCO); Toplam kapasitesi 20 milyon kübik metredir. Toplam uzunluğu 3630 kilometredir. Hazar Bölgesi gazını Avrupa'ya taşıyan önemli bir transit rotadır.

Yunanistan-Makedonya-Sırbistan-Bosna- Hırvatistan gaz boru hattı; Bu boru hattı projesi henüz erken aşamada olup, uygulanabilir değildir.

Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye hattı (BTE-Bakü-Tiflis-Erzurum hattı) ; Azerbaycan gazını Tiflis üzerinden Erzurum'a taşıyarak Türkiye gaz sistemine bağlamaktadır. Şah deniz gazının ispatlanmış rezervi 460 milyon kübik metredir. Proje kapsamında 12 Mart 2001 tarihinde BOTAŞ ve SOCAR arasında Azerbaycan doğal gazının Türkiye'ye sevkine ilişkin Doğal Gaz Alım - Satım Anlaşması imzalanmıştır. 15 yıl süreli Doğal Gaz Alım - Satım

⁵⁷ http://www.inogate.org/inogate/en/resources/map_gas (20.04.2008)

Anlaşması'nda, alımların 2 Milyar metreküp ile başlaması ve plato periyotta 6,6 Milyar metreküp/yıl'a ulaşması öngörülmektedir. Proje kapsamında inşa edilen ve Gürcistan/Türkiye sınırından Erzurum (Horasan)'a uzanan yaklaşık 225 kilometrelik hattın yapım çalışmaları tamamlanmıştır. Temmuz 2007 tarihinde başlayan gaz sevkiyatı devam etmektedir.⁵⁸

Türkmenistan-İran-Türkiye gaz boru hattı; Mevcut Türkiye-İran hattının geçiş koşulları uluslararası kurallar dâhilinde genişletilerek Türkiye-Yunanistan ve Türkiye-Romanya bağlantıları ile birleştirilerek AB pazarına İran gaz arzını gerçekleştirmesi hedeflenmektedir. İran'a ABD tarafından uygulanan ambargo nedeniyle bu projenin işlerlik kazanması mevcut uluslararası yapı göz önüne alındığında pek mümkün gözükmemektedir.

Ukrayna gaz transit ağı projesi; AB gaz arzının %40'ını kapsadığı için önemlidir. Önceliği toplam ağın performansını, emniyetini ve güvenliğini arttırmaktır.⁵⁹ Ukrayna AB için önemli bir geçiş ülkesidir. Bu nedenle Ukrayna ile ikili ilişkiler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak Bölgedeki Rus hâkimiyeti zaman zaman ilişkileri zorlayabilmektedir.

AB, TACIS fonundan INNOGATE programına ayrılan toplam para 53 milyon EUR olarak gerçekleşmiştir. Fakat boru hatları konusunda AB, ABD'nin politikalarına eleştirel yaklaşmaktadır. AB'ye göre, ABD'nin tek bir boru hattı güzergâhını ısrarla desteklemesi diğer boru hatlarının rekabet gücünü düşürmektedir. Ancak AB ülkeleri kendi içlerinde de bu konuda ortak politika belirleme konusunda çok başarılı olamamışlardır. Örneğin Almanya için güzergâhın Ukrayna üzerinden geçmesi daha avantajlı iken, Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler Türkiye'den geçen güzergâha sıcak bakmaktadırlar.⁶⁰ INNOGATE programı kapsamındaki projeler aracılığıyla AB'nin enerjide özellikle Rusya'ya karşı tek taraflı bağımlılığını bertaraf etmek için geliştirdiği stratejiler desteklenmektedir. Dolayısıyla enerji arz güvenliği ve enerji çeşitliliği güvence altına alınmaya çalışılmaktadır.

⁵⁸ <http://www.botas.gov.tr/projeler/projeler.asp#02> (20.04.2008)

⁵⁹ http://www.inogate.org/inogate/en/resources/map_gas (20.04.2008)

⁶⁰ Dokuzlar, B.,a.g.k.s.143

2. AB 'NİN ENERJİ ALANINDA DİĞER BÖLGE VE ÜLKELERLE İLİŞKİLERİ

AB enerjide artan oranda dışa olan bağımlılığını enerji kaynaklarında çeşitliliğe giderek ve özellikle enerji ihraç eden ülkeler ile ve enerji geçiş yolu üzerinde bulunan ülkelerle ilişkilerini yoğunlaştırarak gidermeye çalışmaktadırlar.

Enerji politikalarını uluslararası ilişkiler açısından ele aldığımızda ülkelerin birbirleri ile olan ilişkilerini satranç oyununa benzetebiliriz. Her ülkenin attığı bir adım diğer ülkeyi etkilemekte ya da o ülkenin hamlesine karşılık gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde ülkelerin önemli aktörler olduğu ve attıkları her adımın birbirlerinin enerji politikalarını etkilediği görülmektedir. Önemli enerji bölgeleri ile AB' nin ilişkilerini inceleyelim:

2.1. AB'nin Enerji Politikaları ve Rusya İle İlişkiler

AB ülkeleri, Rusya'nın önemli enerji ithal eden ülkeleri olduğundan Rusya ve AB birbirlerine özellikle enerji alanında bağımlı ülkelerdir. Bu karşılıklı bağımlılık her iki tarafında enerji alanında birbiri ile sıkı işbirliği yapmasını zorunlu kılmaktadır. Rusya özellikle Putin döneminde enerji konusundaki tekel ülke olma avantajından yararlanarak enerji kartını dış politika hamlelerinde doğru bir şekilde kullanmıştır. Böylece enerjiyi dış politikada bir strateji kaynağı olarak kullanarak güçlü bir aktör konumuna gelmiştir. Bu durum enerjide Rusya'ya büyük ölçüde bağımlı konumda olan AB gibi ülkeler açısından endişe ile karşılanmakta ve bu bağımlılığı kıracak alternatifler aranırken diğer yandan da bu ülke ile ilişkiler geliştirilerek kendi çıkarlarına ters düşmeyecek hamleler oluşturulmaya çalışılmaktadır.

SSCB dağıldıktan sonra birçok bağımsız devlet kurulmuştur ve Rusya soğuk savaş döneminin bitmesi ile birlikte bu yeni oluşuma ayak uydurmaya çalışmış, eski gücünü kazanmak için çaba içerisine girmiştir. Bu alanda özellikle artan enerji fiyatları ile bozuk ekonomik yapıları düzeltilmiş ve gerek iç gerekse dış borç açıkları kapatılarak enerji silahını dış politikada etkin kullanarak güçlü bir aktör konumuna yükselmiştir.

Rusya'nın 2003'de son halini alan 2020'ye kadar Rus Enerji Stratejisi belgesinin oluşturulmasına kadarki zaman diliminde tutarlı, etkin ve dış politika aracı olarak kullanılabilecek bir enerji stratejisinin var olduğundan bahsedilemez. Merkezi planlama ve

kontrol söz konusu olmamıştır. Bunda Sovyetler sonrası dönemin özelleştirme politikaları çerçevesinde petrol endüstrisinin özelleştirilerek çok başlıklı bir yapıya kavuşturulmuş olması etkindir. Bu bağlamda, bölgesel düzeyde belirlenen 11 ayrı şirkete devredilen yapı, merkezi hükümetin kontrolü dışında kalmıştır.⁶¹ Putin döneminde artan enerji fiyatlarının etkisi ile doğru politikalar uygulanarak stratejik öneme sahip, etkin bir ülke konumuna gelinmiştir. Putin enerji silahını dış politika aracı olarak kullanmayı tercih etmiştir. Gazprom çatısında dikey bir organizasyon kurularak enerji alanında merkezi bir kurum oluşturulmuştur. Merkezi yapılanma ile Rusya'nın çıkarlarına uygun politikalar yürütülmüş ve dağıtım, üretim, rafinaj gibi aşamalar tek bir çatı altında toplanmıştır.

Rusya dış politikalarını belirlerken enerjiyi stratejik bir araç olarak kullanmaktadır. Yakın çevre doktrini ile eski SSCB ülkeleri ile ilişkilerine devam etmekte, özellikle enerji kaynaklarına sahip olan ülkeler üzerinde denetim kurmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda en iyi örnek Türkmenistan'dır. Türkmenistan'dan ucuza aldığı doğalgazı kendi iç piyasası üzerinden geçirerek başta AB ülkeleri olmak üzere ithalatçı ülkelere pahalıya satmaktadır. Eski Sovyet ülkeleri üzerindeki boru hatları Gazprom'un denetimi altındadır. Bu durum Rusya'yı Hazar enerji kaynakları üzerinde etkin kılmaktadır. Rusya enerji üreticisi eski Sovyet ülkeleri üzerinde denetim ve kontrolünü arttırarak bu ülkelerin enerji kaynaklarında söz sahibi olmaktadır. Bu ülkeler ile yaptığı uzun dönemli enerji anlaşmaları ile bu ülkelerin ürettikleri enerjileri Rusya'dan bağımsız olarak başka ülkelere pazarlaması engellenmektedir. Bu da Rusya'nın tekelci konumunu arttırmaktadır.

Rusya dış politikasında enerji hamlelerini yaptırım aracı olarak kullanmaktadır. 2005 yılında Ukrayna ile yaşanan enerji krizi buna en iyi örnektir. Avrupa ülkelerine petrol ve gaz akışının % 80'i Ukrayna ve %20'si Beyaz Rusya üzerinden yapılmaktadır. Ukrayna bu konumuna güvenerek Batılı ülkelerle yakınlaşma içerisine girmiş ve dış politikasında NATO ve AB üyeliğine yönelmiştir. Bu amaçla ülkede gerçekleşen Turuncu Devrim ile Batı yanlısı bir yönetim iktidara gelmiştir. Tüm bunlar bölgeyi arka bahçesi olarak gören Rusya'yı tedirgin etmiş ve Rusya Ukrayna'ya verdiği gazın fiyatını arttırmıştır. Ukrayna, Batıdan destek göreceğini düşünerek karşı çıkmış ancak Avrupa ülkelerinden beklediği desteği görememiştir. Rusya, Ukrayna'ya verdiği gazı keserek hem Ukrayna'ya hem de Avrupa ülkelerine gözdağı vermiştir. Bu durum başta Avrupa ülkeleri olmak üzere enerjide Rusya'ya

⁶¹Çelikpal, M. , "Rus Enerji Stratejisi" Stratejik Analiz Dergisi, Sayı.94,Ankara, 2008, s.8

bağımlı olan ülkeleri tedirgin etmiş ve Rusya'nın güvenilir bir enerji tedarikçisi olup olmadığı sorusunu gündeme getirmiştir.3 Ocak 2006 tarihinde Rus Gazprom şirketi başkanı ile Ukrayna Naftogaz şirketi başkanı anlaşmaya varmışlardır. Buna göre Rusya, Ukrayna'ya 1000 metreküp gazı artık 230 dolardan satacak, Ukrayna'ya ödenen transit fiyatı da 1000 metreküp gazın her 100 kilometresi için 1,09'dan 1,61 dolara çıkarılacaktır.⁶² Rusya transit ülke olarak Ukrayna'nın gücünü kırmak için alternatif güzergâh arayışlarına yönelmiştir. Baltık Denizinin altından Almanya'ya ulaşacak olan Kuzey Boru Hattı buna iyi bir örnektir. Yamal 2 projesi de bu alternatif güzergâhlar içerisinde yer almaktadır. Ancak Polonya'nın AB üyesi olması ve Ukrayna'daki Turuncu Devrimi desteklemesi Rusya için sorun oluşturmaktadır.

Rusya'nın Avrupa'ya gaz ihracatı 1940'larda başlamıştır. 1967'ye kadar Polonya toplam 5,3 milyar metreküp Rus gazı ithal etmiştir.1967'de SSCB ile Çek Cumhuriyeti arasında gaz boru hattı inşa edilmiş, 1968 'de Rusya, Batı Avrupa'ya da gaz ihracatına başlamıştır. 2005 yılında Gazprom'un Avrupa'ya ihracatı 156,1 milyar metreküpe ulaşmıştır.⁶³ Rusya ve AB ülkeleri özellikle enerji açısından birbirine karşılıklı olarak bağımlıdır. Bu bağımlılık hem Rusya hem de AB açısından güvenli değildir. Bu nedenle AB, güvenli bir tedarikçi olarak görmediği Rusya'ya karşı alternatif güzergâhlar belirlemeye çalışırken diğer yandan Rusya'da aynı şekilde AB'ye alternatifler üretmeye çalışmaktadır. Rusya açısından da tek bir ülkeye bağımlı olmak ekonomisini daha da kırılgan yapmaktadır.

Tablo 8'de görüldüğü gibi AB ve Avrupa Ülkeleri arasında yoğun bir ticaret ilişkisi vardır. Bu da karşılıklı bağımlılığı ve ilişkileri arttırmaktadır.

⁶² Pamir N,Kamalov I. , “ Rus Gazı ve Enerjide Bağımlılığın Bedeli”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı.70,Ankara, 2006, s.19

⁶³ Kamalov I., “Gazprom'un Avrupa' yı Fethi” , Stratejik Analiz Dergisi, Sayı.81,Ankara, 2007, s.91

TABLO:8 RUSYA’NIN AB ÜLKELERİ İLE DIŞ TİCARETİ (MİLYON DOLAR)

ÜLKELER	İHRACAT				İTHALAT			
	1995	2004	2005	2006	1995	2004	2005	2006
ALMANYA	6208	13302	19736	24493	6483	10556	13272	18486
FRANSA	1519	4424	6111	7602	1074	3071	3673	5852
İNGİLTERE	3066	5640	8280	10362	1100	2067	2776	3671
İSPANYA	290	1748	2823	460	241	879	1227	1950
İTALYA	3376	12086	19053	25111	1851	3199	4416	5719
TÜRKİYE	1644	7440	10841	14377	542	1231	1738	2670

KAYNAK: [http://www.usakundem.com/yazarlar.php?type=27&id=976\(16.05.2008\)](http://www.usakundem.com/yazarlar.php?type=27&id=976(16.05.2008))

Rusya, Gazprom aracılığıyla AB ülkeleri piyasalarında etkin rol oynamaya çalışmaktadır. AB piyasalarında şirket satın almakta ya da AB ülkeleri şirketleri ile işbirliği yaparak AB piyasalarında etkili olmaktadır. Buna karşılık AB ülkelerinin kendi piyasasında rahat hareket etmesine izin vermemektedir. AB ülkelerine karşı kendi iç piyasasını korumaktadır. Bu nedenle Rusya-AB ilişkilerinin hukuki temelini oluşturan 1997 tarihli ortaklık ve işbirliği anlaşması yenilenmemekte ve Enerji Şartı Anlaşması Rusya tarafından imzalanmamaktadır.⁶⁴ Rusya'nın etkin olduğu ve arka bahçesi olarak gördüğü Türkî Cumhuriyetler, Hazar Havzası gibi enerji kaynaklarının yoğun olduğu bölgelerde AB ve ABD gibi Batılı ülkelerin faaliyetleri Rusya tarafından hoş karşılanmamaktadır.

AB, son genişleme dalgası ile Rusya etkisindeki eski SSCB ülkelerini kendi bünyesine katmış ve komşuluk politikası ile de Rusya etkisindeki AB üyesi olmayan ve özellikle enerji kaynakları üzerindeki ülkeler ile ikili ilişkilerini geliştirmektedir. Diğer yandan ABD'de de Rusya'nın arka bahçesi olarak nitelediği ülkeler ile ilişkilerini yoğunlaştırmakta, bu bölgelerdeki renkli devrimleri desteklemekte, ülkelerin Rusya'ya karşı bağımsız hareket etmeleri için teknik ve mali yardımlar yapmakta ve askeri üsler kurmaktadır. Tüm bu oluşumlar Rusya'yı rahatsız etmektedir. Rusya bölgede etkisini arttırmak için daha fazla baskı yapmakta ve enerji kaynakları üzerindeki hâkimiyetini sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. Rusya vananın başını tutan hâkim olur anlayışını benimsemekte ve politikalarını bu temele dayandırmaktadır. Askeri güç olmanın yanı sıra ekonomik bir güç olmaya çalışmaktadır. Böylece bölgedeki Rus hâkimiyeti devam edebilecektir. Rusya'nın boru hatlarında Gazprom

⁶⁴ Dedeoğlu B. , Dünden Bugüne AB, İstanbul, 2003, s. 353

aracılığı ile egemen olduğu göz önüne alınırsa enerjinin gelecek yıllarda da Rus dış politikası aracı olmaya devam edeceği görülecektir.

Rusya, Tablo 8’de de görüleceği gibi dış ticaretinin büyük bir kısmını AB ülkeleri ile yapmaktadır. En büyük ticari ortakları Almanya, Fransa ve İngiltere’dir. AB ve Rusya arasında başta enerji olmak üzere ticari ilişkilerde ortak hareket etmek yerine ikili ilişkiler şeklinde her AB ülkesinin bağımsız hareket etmeyi tercih ettiği gözlemlenmektedir. Bu da AB’nin ortak bir enerji politikası oluşturmasına engel teşkil etmektedir. Rusya’nın bu şekilde ikili ilişkiler geliştirmeyi tercih etmesinde AB’nin ortak enerji politikası oluşturmasını engellemek istemesi önemli rol oynamaktadır. Çünkü AB’nin ortak enerji politikası oluşturması AB’yi daha da güçlendirecek ve Rusya için önemli ithalatçı olan ülkelerin güçlü olması ve ortak hareket etmesi çıkarlarına ters olacaktır.

Rusya, Avrupa Birliği ülkelerinden İngiltere, Danimarka, Hollanda, İtalya ve Belçika ile de enerji alanında ikili ilişkilerini kuvvetlendirmektedir. Bu durum, Rusya’nın enerji pazarlarını bu ülkelere açmasından ziyade onlarla ikili görüşmeler içerisine girerek daha karlı çıkmak istediğini göstermektedir. İngiliz doğal gaz dağıtım şirketi Centrica’yı ele geçirerek İngiltere’nin enerji piyasasına adım atmak isteyen Rusya, bu emeline ulaşamayınca hüsrana uğradı. Ancak, İngiltere’nin yerel enerji pazarında yer alamamış olması Rusya’yı yıldırmadı. Rusya, İngiltere’deki ticari ve endüstriyel doğal gaz firmalarından ikisini satın alarak İngiltere enerji pazarına sokuldu. Danimarka’nın petrol-gaz firması DONG ile yirmi yıllık bir antlaşma imzalayan Rusya, Kuzey Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı’nın 2011 yılında tamamlanmasından sonra Danimarka’ya yılda 1 milyar m³ doğal gaz sağlamayı kabul etti. Ayrıca Rusya, Hollanda firması Shell ile Batı Sibirya’da sıvılaştırılmış gaz projesine başlamak üzere anlaştı. İtalyan enerji grubu Eni ve Rus Gazprom’un ortak enerji projeleri yürütmek için anlaşması ise Rusya’nın tekeline güçlendirmek için sürdürdüğü çalışmalarından bir diğeridir. Rusya’nın Belçika ile enerji ilişkisi, kuzey Belçika’da doğal gaz rezervlerini depolama olanaklarının Rus Gazprom’un ihracat kolu Gazexport ve Belçika’nın doğal gaz taşıma firması Fluxys işbirliğince keşfine dayanmaktadır.⁶⁵

⁶⁵ KARA S., “ Rusya AB Enerji Diyalogu”, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=609&sayfa=24> (16.04.2008)

AB ülkelerinde de Rusya ile ilişkilerde iki farklı bakış açısı görülmektedir. Rusya ile ticari ortak olan İngiltere, Fransa ve Almanya gibi kurucu ülkeler Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesinden yana iken, son genişleme ile AB üyesi olan ve eskiden SSCB etkisinde kalmış yeni bağımsızlığını kazanmış olan ülkeler Rusya'yı tehdit olarak algılamaktadırlar. Bu farklı bakış açıları da ortak bir politika oluşumunu engellemekte ve Rusya açısından olumlu etki yaratmaktadır.

AB ülkeleri Rusya'yı güvenli bir tedarikçi olarak görmeyip alternatif güzergâhlar belirlemeye çalışırken Rusya'da dış ticaretinde Avrupa ülkelerine artan oranda bağımlı olmak istememektedir. Bu nedenle AB'ye alternatif olarak ekonomik büyümesi ile birlikte artan enerji ihtiyacı olan Çin, Hindistan, Japonya gibi ülkelere yönelmektedir. Bu ülkelerin enerji ihtiyacı arttıkça Rusya bu durumdan kazançlı çıkmaktadır. Putin 21 Mart 2006'da Beijing'e yaptığı resmi ziyaret esnasında Rosneft ile Gazprom Çin Milli Petrol Kuruluşu (CNPC) ile anlaşmalar imzaladılar. Döşenecek boru hatları ile 2011 yılında Çin'e ihracat planlanıyor. Çin ziyaretinden sonra Putin Doğu Sibirya'dan Pasifik Okyanusuna döşenecek 4100 km uzunluğunda ve 11,5 milyar \$ a mal olacak hattının projesini çabuklaştırma emri vermiştir. Böylece bu hatla Çin ile Japonya'ya günde 1,6 milyar barel petrol sevk edilecek. Rusya ayrıca Aldan, Uçur ve Tipton nehirleri üzerinde 8,2 milyar dolara mal olacak dev barajlardan elde edilecek yıllık 40 milyar kilovat/saat elektrik enerjisini de Çin'e satmayı planlıyor. Bu gelişmelerin ardından Rusya Federasyonu'nun enerji boru hatları tekeli elinde tutan Trans neft CEO'su Semyon Vaynşot 26 Nisan 'da Nezavisimiya Gazeta'ya verdiği beyanında Pasifik sahillerine döşenecek petrol hattı projesi tamamlandıktan sonra Rusya Avrupa'ya sevkiyatını kesecek şekilde bir tehditte bulunması ise ilginç bir gelişmeydi. Tabii diğer yandan Almanya ile Rusya Federasyonu Doğu Batı hattını by-pass edecek yeni bir boru hattının inşası ile Schröder döneminde yapılan antlaşma da Moskova'nın Almanya'yı soğukta bırakmayacağı olarak yorumlanabilir.⁶⁶

Almanya'nın Rusya ile yaklaşması, Rusya'nın en çok dışalım yaptığı ülke olması, kredi ilişkilerinin gelişmesi sadece ticari boyutta gelişen bir yaklaşım değil, aynı zamanda stratejik özellikli ve bölgedeki ABD etkinliğini dengelemeye yönelik bir girişimin izlerini taşımaktadır. Bu bağlamda, Rusya'nın hem bölgesel hem de küresel boyutlu bir başka stratejisi ise, ABD- Avrupa olası ayrışmasını desteklemektir. Özellikle yakın zamanda

⁶⁶ Gumpel.W., Hekimler. A., Avrupa ve Orta Asya Arasındaki Enerji Köprüsü Türkiye, Ankara, 2007,s.94-95

ABD'nin füze kalkanı veya ulusal savunma kalkanı denilen yeni güvenlik stratejisine yönelik yaklaşımında Avrupa ile muhalefet kulvarında buluşması, bu desteğin bir başka yansıması olarak değerlendirilmektedir.⁶⁷ Almanya, Rusya ile ikili anlaşmalar yaparak enerji taleplerini garanti almaya çalışmaktadır. Rusya da AB'de ortak enerji politikasının oluşumunu engellemek için AB ülkelerinin bireysel hareket etmesini desteklemektedir.

Rusya alternatif bir güzergâh olarak Türkiye'yi de görmektedir. Mavi Akım projesini İsrail'e kadar uzatarak genişletmek istemektedir.⁶⁸ Ancak Türkiye enerji açısından Rusya karşısında net bir politika izleyemediğinden ve gerek AB gerekse ABD'den bağımsız bir dış politikası olmadığından zaman zaman Rusya ile karşı karşıya gelinmektedir. Rusya rakip olarak görülmekte ve bu da ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Rusya'nın enerji ihracı açısından Türkiye kilit ülke konumundadır. Bu nedenle bu özelliğimizi doğru politikalar ile destekleyerek bölgede güçlü bir aktör konumuna gelmeliyiz.

Uluslararası Enerji Ajansına göre Avrupa'da 80 ila 90 milyar metreküp/yıl oranında bir enerji açığı oluşacaktır. Avrasya'nın sahip olduğu enerji kaynakları Avrupa'nın enerji teminine sürdürülebilir bir biçimde katkıda bulunmak için yeterli değildir. Avrasya ülkeleri petrol alanında yaklaşık 20 yıl, doğalgaz alanında ise muhtemelen 40 yıllık bir süre için Avrupa'nın yapacağı enerji ithalatına çeşitlilik katacaktır.⁶⁹ Rusya gelecekte de enerjiyi dış politika aracı olarak kullanmaya devam edecektir. Ancak bunun temini için eskimiş teknolojisini yenilemesi ve boru hatları ile ilgili ciddi yatırımlar yapması gerekmektedir. Bu noktada Rusya, AB ülkelerinin desteğine ihtiyaç duymaktadır.

2.2. AB'nin Enerji Politikaları ve Baltık Ülkeleri İle İlişkiler

Ekim 1999'da Helsinki'de Danimarka, Estonya, Finlandiya, Almanya, İzlanda, Letonya, Litvanya, Norveç, Polonya, Rusya ve İsveç'ten oluşan Baltık ülkeleri ile AB komisyonu arasında düzenlenen enerji işbirliği konferansı sonucunda Baltık Denizi Bölgesi Enerji İşbirliği (BASREC – Baltic Sea Region Energy Co-operation) kurulmuştur. Temel

⁶⁷ Yılmaz S., a.g.k., s.512-513

⁶⁸ Gazel F., " Mavi Akım Genetik Şifresi Çözüldü", Avrasya Dosyası, Ankara,2003,s.78

⁶⁹ Gumpel W., Hekimler A., a.g.k.,s.86

işbirliği konuları; enerji arz güvenliği, gaz geçiş güzergâhları, gaz ve elektrik şebekelerinde karşılıklı işbirliği, enerji verimliliği, iklim değişikliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarıdır.⁷⁰

BASREC organizasyonunun Norveç ve Rusya dışındaki üyeleri AB üyesi ülkelerdir. Bu nedenle enerji konusunda Norveç ve Rusya gibi önemli iki büyük enerji ihracatçısı ülkeyi de içine alan bir işbirliği organizasyonu ortak bir enerji politikası oluşturma yolunda atılmış önemli bir adımdır. Ancak bu işbirliğinin daha fazla geliştirilmesi ve etkili kılınması gerekmektedir. BASREC organizasyonunda enerji alanında özellikle pazarların birbirleri ile uyumu ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar gelecekte ortak enerji pazarı kurulmasına temel teşkil edecektir.

2.3. AB'nin Enerji Politikaları ve Akdeniz Ülkeleri İle İlişkiler

Barcelona Bildirgesi ile oluşan organizasyon EUROMED adı ile anılmaktadır. Akdeniz ülkeleri ile AB arasında bakanlar düzeyinde düzenlenen konferanslar ve enerji forumları aracılığı ile ülkeler arasındaki ikili ilişkiler geliştirilerek ilerlemiş bir Akdeniz-Avrupa enerji pazarı kurulmaya çalışılmaktadır.

Barcelona Bildirgesinin çıkış noktası Akdeniz ülkeleri arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkların giderilmesi, ülkeler arasında karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesi ile barışın ve refahın sağlanmasıdır.⁷¹ Akdeniz ülkeleri içerisinde Cezayir, Ürdün, İsrail, Filistin gibi çatışma içerisinde yer alan ülkeler bulunmaktadır. Cezayir gibi ülkelerin enerji ihraç eden ülkeler olması sebebiyle bu bölgedeki istikrarın temini AB enerji arz güvenliği açısından da önem arz etmektedir.

Geçtiğimiz 8 yılda enerji pazarlarının aşamalı olarak bütünleştirilmesi amacıyla AB MEDA programı kapsamında 55 milyon Euro üzerinde yardım gerçekleştirmiştir. Ayrıca bu yardımların neredeyse 2 milyonu AYB tarafından bölgede elektrik ve gaz bağlantılarını tamamlamak, enerji altyapı çalışmalarına öncelik vermek için harcanmıştır.⁷² AB, komşuluk

⁷⁰ <http://www.basrec-extra.net/www/About/> (16.04.2008)

⁷¹ Dedeoğlu B. , a.g.k, s. 409

⁷² http://ec.europa.eu/dgs/energy_transport/international/regional/euromed/energy/euro_medi_en.htm (25.05.2008)

politikası kapsamında MEDA yardım programı aracılığı ile bölgenin gelişmesine yardımcı olmaktadır.

EUROMED, Barcelona süreci ile başlayan ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi esas alarak 2010 yılına kadar AB ve Akdeniz ülkesi pazarlarını yakınlaştırıp serbest ticaret bölgesi oluşturmayı hedeflemektedir. Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy, EUROMED oluşumunu ekonomik işbirliğinin ötesine taşıyarak ülkeler arasında ekonomik ve siyasi bütünleşmeyi öngören bir Akdeniz Birliğine dönüştürmek istemektedir. Türkiye bölgede istikrarlı ve güçlü bir ülke olduğundan bu oluşum içerisinde kilit ülke konumunda olmaktadır. Türkiye olmadan bölgede istikrardan bahsedilemez. Sarkozy tarafından Türkiye'ye imtiyazlı ortaklık teklif edilerek Akdeniz Birliği içerisinde yer alması istenilmektedir. Bölge içerisinde çatışma alanlarının kısa vadede giderilemeyecek olması, ülkeler arasındaki bölgesel ve ekonomik farklılıkların devam etmekte olduğu göz önüne alınacak olursa siyasi ve ekonomik bütünleşme içeren bir Akdeniz Birliğinden söz etmek hayal olacaktır.

2.4. AB'nin Enerji Politikaları ve Orta Asya / Hazar Bölgesi İle İlişkiler

Hazar ve Orta Asya Bölgesi son yıllardaki kesiflerde elde edilen rezervler ile dikkatleri üzerine çekmektedir. Bu durum başta enerji ihtiyacı bulunan ABD, AB gibi ülkeler için bölgeyi cazip kılmaktadır. Hazar havzası kaynakları üzerinde bu nedenle özellikle ABD ve AB gibi güçlü aktörlerce güç mücadeleleri sergilenmektedir. Enerji ihtiyacı giderek artan ülkeler enerji çeşitliliği ve enerji arz güvenliği için bölgeye yönelirken bölgedeki bağımsızlığını yeni elde etmiş olan ülkeler de ekonomik yapılarını güçlendirmek ve enerji kaynaklarını dışa açmak için mücadele vermektedirler. Rusya'nın önemli boru hatlarının hâkimiyetini elinde tuttuğu göz önüne alınacak olursa bu güç mücadelesinde Rusya'nın da güçlü bir aktör olduğunu ve bu gücünü dış politikasında etkin olarak kullandığını belirtmek gerekir.

Bugün Azerbaycan, İran, Kazakistan, Rusya, Türkmenistan ve Özbekistan Hazar Bölgesindeki temel enerji üreticisi ülkelerdir. Aslında, Hazar Bölgesi'ne ait toplam petrol ve doğalgaz rezerv rakamları, en önemli dört ülke olan (Hazar Dörtlüsü) Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan rezervlerinden oluşmaktadır. Dünyanın önde gelen ham petrol ve doğalgaz üreticilerinden Rusya Federasyonu ve İran'ın Hazar kıyısında önemli

sayılabilecek bir petrol rezervi bulunmadığı birçok kaynakta geçmektedir.⁷³ Hazar enerji kaynakları potansiyeli yeni keşfedilmektedir. Bu nedenle de kaynakların gerçek potansiyeli üzerinde birçok farklı söylem olması kaynaklara küresel güçlerin farklı bakmasından kaynaklanmaktadır. Üretici ülkeler pazarlara ulaşabilmek ve yatırımcıları çekebilmek için zaman zaman mevcut kapasitesinin üzerinde rakamlar belirtebilmektedir. Sonuç ne olursa olsun Hazar kaynaklarının gelecek yıllarda daha da önem kazanacağını düşünüyorum.

TABLO: 9 HAZAR DENİZİ HİDROKARBON REZERVLERİNİN DAĞILIMI (%)

ÜLKELER	İSPATLANMIŞ PETROL REZERVLERİ	TAHMİNİ PETROL REZERVLERİ	TOPLAM PETROL REZERVLERİ	İSPATLANMIŞ GAZ REZERVLERİ	TAHMİNİ GAZ REZERVLERİ	TOPLAM GAZ REZERVLERİ
AZERBAYCAN	12	14	14	3	12	8
KAZAKİSTAN	54	39	40	38	30	33
TÜRKMENİSTAN	6	34	33	59	54	56
TOPLAM	72	87	87	100	96	97

Kaynak: Yüce Ç. K., Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerinde Mücadele, İstanbul 2006, s.159

Hazar Bölgesi'ndeki petrol rezervlerinin miktarı konusunda çok çeşitli tahminler yapılmaktadır. Haziran ayında yayımlanan BP 2006 Raporu'na göre, Azerbaycan (7 milyar varil), Kazakistan (40 milyar varil), Türkmenistan ve Özbekistan'dan ibaret bölge ispatlanmış petrol rezervi yaklaşık 50 milyar varil düzeyindedir. 2005 yılı sonu itibarıyla dünya toplam ispatlanmış ham petrol rezervlerinin 1,2 trilyon varil civarında olduğu hatırlanırsa, bugün Hazar Petrolü küresel rezervlerin yüzde 4'ünü temsil etmektedir. Ancak, Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) ve ABD Enerji Bakanlığı (EIA) verilerine göre, Kaşagan keşfi dâhil, Hazar Bölgesi toplam (ispatlanmış+muhtemel) petrol rezervi 250-270 milyar varil civarındadır. Hazar Bölgesi'nin yeni bir Ortadoğu olmadığı, fakat yakın gelecekte rezervlerini tüketmesi beklenen ve stratejik açıdan Batı'nın elindeki en önemli petrol sahası konumundaki Kuzey Denizi'nin yerini almaya aday olduğu bilinmektedir. Mevcut durumda, Hazar Bölgesi'nin

⁷³ Yuce Ç. K., Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerinde Mücadele, İstanbul, 2006, s.148

belirlenen petrol ve doğalgaz rezervleri, Kuzey Denizi petrol rezervleri ve Kuzey Amerika gaz rezervleri ile mukayese edilebilecek durumdadır.⁷⁴

Hazar'daki petrol rezervi, Irak'taki belirlenmiş petrol rezervinden 100 milyar varil daha fazladır. Dünyanın bilinen en büyük petrol yatağına sahip Suudi Arabistan'ın 261 milyar varillik petrol rezervinin üçte ikisi civarındadır. Hazar Bölgesi'nin kaynakları konusunda araştırmacılar tarafından telaffuz edilen en düşük rakam bile, ABD topraklarındaki (22 milyar varil) ve Kuzey Denizi'ndeki (17 milyar varil) ispatlanmış petrol rezervlerinin büyüklüğü ile yarışabilir. Başka bir ifadeyle, Hazar'ın petrol rezervlerinin Basra Körfezi bölgesindeki rezervlerin dörtte birine eşdeğer olduğu bilinmektedir. Ayrıca, Hazar Bölgesi'nin enerji kaynakları, bu bölgenin, 21.Yüzyılda ikinci bir Basra Körfezi olabileceği düşüncesinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunun nedeni, bölgedeki eski rezervlere ek olarak, zengin yeni hidrokarbon rezervlerinin keşfedilmesidir. Bazı kaynaklarda ise, bu bölgede bulunan enerji rezervlerinin dünyada üçüncü sırada yer alacak potansiyele sahip olduğu belirtilmektedir. Öte yandan, Hazar Denizi'nin büyük oranda keşfedilmemiş enerji rezervleri, uluslararası yatırımlara açılmış durumdadır.⁷⁵

TABLO:10 HAZAR PETROLLERİ ÜRETİM VE İHRACAT PROJEKSİYONU (Milyon Ton)

YILLAR	2005	2010	2020
ÜRETİM	100	138-194	241-308
İHRACAT	73	75-117	146-180

Kaynak: Pala C. , “Türkiye'nin Avrasya Boru Hatları Macerası” TMMOB Uluslararası Doğal Gaz Kongresi ve Sergisi Bildirisi 2007, s. 538

2005'de toplam 143 milyar m³ civarında olan Hazar Bölgesi doğal gaz üretiminin, 2010'da 200 milyar m³'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Aynı şekilde Bölge doğal gaz ihracatının da hızla artması ve 2010'da 85 milyar m³ dolayında Hazar gazının Avrupa başta olmak üzere çeşitli piyasalara sevk edilmesi beklenmektedir. Bu petrol ve doğalgaz değerlerine bakıldığında, Hazar Bölgesi ham petrol ve doğalgaz ihracat potansiyelinin

⁷⁴ Pala C., “ BTC ve Enerji Arz Güvenliği ”, EMO Enerji Dergisi, Sayı .2,Ankara, 2007, s.30

⁷⁵ Yüce Ç. K., “ Hazar Enerji Kaynaklarının Türk Cumhuriyetleri İçin Önemi ve Bölgedeki Yeni Büyük Oyun”, BÜSAM dergisi, Sayı.1, İstanbul 2008, s.174

önümüzdeki 20 yıl içinde hızla artacağı anlaşılmaktadır. Günümüzde ham petrol üretiminin % 40'ından biraz fazlasını ve doğal gaz üretimininse ancak % 10'unu ihracata ayıran Hazar Bölgesi için, söz konusu oranlar 2010'da sırasıyla % 60 ve % 40'lara ulaşacaktır. İhracata yönlendirilecek miktarların hem oransal hem de mutlak büyüklüğü, Hazar'ın 21. yüzyıl dünya enerji dengelerinde çok stratejik bir bölge haline geleceğine işaret etmektedir.⁷⁶ Hazar yeni kesifleri ve mevcut potansiyeli ile ön plana çıkmış ve önemli bir bölge haline gelmiştir. Bu da Bölgede küresel güç mücadelelerinin sergilenmesine neden olmaktadır.

Hazar bölgesi enerji çeşitliliğine ve enerji arz güvenliğine önem veren AB için artan derecede önem arz etmektedir. AB ülkeleri komşuluk politikası araçlarından TACIS programının desteği ile Hazar bölgesi ülkelerinin gelişimine destek olmakta ve ekonomik işbirliğini arttırarak ilişkilerini geliştirmektedirler. 13 Kasım 2004'de AB Komisyonu ve Hazar'a ve Karadeniz'e kıyaslı olan ülkelerin enerji bakanları arasında düzenlenen konferans sonucunda Bakü İnsiyatifi oluşturuldu. Bu inisiyatif ile aşamalı olarak bölge ülkeleri ve AB arasında yatırımlar, karşılıklı işbirliği desteklenerek enerji pazarlarının bütünleştirilmesi amaçlanmaktadır. Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Rusya federasyonu (gözlemci) , Ukrayna, Özbekistan, Tacikistan, Türkiye ve Türkmenistan bu oluşumun içerisinde yer alan ülkelerdir.⁷⁷

Bu oluşum içerisinde yer alan ülkelerin enerji kaynaklarına sahip ve geçiş güzergâhlarında yer alan ülkeler olması dikkat çekicidir. Bu nedenle bu girişimin başarılı olarak sonuçlanması AB enerji politikalarının geleceği ile yakından ilgilidir. Bakü konferansı sonucunda AB komisyonu ve ortak ülkeler enerji alanında bölgesel işbirliğinin önemini belirlemişler ve işbirliğinin gelişimi için yıllık çalışma programları ve komşuluk politikası kapsamında çerçeve programlar oluşturulmuştur. AB için enerji arz güvenliğinin sağlanmasında Hazar bölgesindeki ihracatçı ve geçiş ülkelerinin istikrarlı ve güvenli yapısı önemlidir. Bu işbirliği ile AB bu enerji arz güvenliğini sağlarken ortak ülkeler de ekonomik, sosyal ve siyasi gelişimlerini kolaylaştırabilecektir.

⁷⁶ Pala C., " Türkiye'nin Avrasya Boru Hatları Macerası" TMMOB Uluslararası Doğal Gaz Kongresi ve Sergisi Bildirisi 2007, s. 538

⁷⁷ <http://www.inogate.org/inogate/en/baku-initiative> (26.07.2008)

Hazar'ın statüsünün belirsiz olması bölge ülkeleri arasında kaynakların paylaşımı açısından sorun oluşturmaktadır. Rusya bölgedeki istikrarsızlıklardan en iyi şekilde yararlanan ülkedir. Kaynaklar üzerindeki hâkimiyetini istikrarsız ülkeleri yönlendirerek pekiştirmektedir.

Hazar enerji kaynaklarının büyük bir kısmına sahip olan bölge devletlerinin bu kaynaklardan etkin bir şekilde faydalanabilmesinin ön koşulu, bunları uluslararası pazarlara sunumudur. Coğrafi özellikleri itibariyle birer kara devleti konumunda bulunan bu ülkeler uluslararası pazarlara ulaşmada sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Enerji kaynaklarının ulaştırılmasında boru hatları tek alternatif durumundadır. Ancak, mevcut boru hatları SSCB'nin planlı ekonomisi çerçevesinde Cumhuriyetler arası iş bölümü ve bağımlılık ilkesine göre düzenlenmiş olduğundan, enerjinin dünyaya pazarlanmasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Dolayısıyla da söz konusu hatların güzergâhları konusunda ülkeler arasında büyük mücadeleler yaşanmaktadır. Bunun için boru hatları konusundaki olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve enerjinin Batı'ya güvenli şekilde ulaşımının temin edilmesi gerekmektedir.⁷⁸ Güvenli geçiş ülkesi olarak Türkiye kilit ülke konumundadır. Rusya'nın Novorossisk limanının ağırlıklı olarak kullanılması ve boğazlarda tanker geçiş yükünün yoğun olmasının çevresel faktörler başta olmak üzere tehlike arz etmesi Türkiye'yi önemli bir geçiş ülkesi yapmaktadır. Bakü-Tiflis- Ceyhan boru hattı Türkiye'nin güvenli bir geçiş ülkesi olduğunu gösteren başarılı bir örnektir. Türkiye, bağımsızlığını yeni kazanan bölge ülkelerinin Rusya hâkimiyetini kırması için de bir alternatiftir.

⁷⁸ Yüce Ç.K., a.g.k., s. 158

III. BÖLÜM

GENİŞLEME SÜRECİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ POLİTİKALARI VE TÜRKİYE

1. TÜRKİYE'NİN ENERJİ KAYNAKLARI VE ENERJİ POLİTİKALARI

1.1. Türkiye'nin Enerji Kaynakları

Türkiye'de tüketilen birincil enerjinin yüzde 39'u petrol, yüzde 27'si kömür, yüzde 21'i doğalgaz ve yüzde 13'ü yenilenebilir enerji kaynaklarından (hidroelektrik başta olmak üzere) sağlanmaktadır. Enerji tüketiminde ithalatın payı yüzde 70'dir.⁷⁹ Ülkemizdeki enerji tüketimi 2005 yılı sonu itibariyle yıllık ortalama 92,5 milyon ton eşdeğer petrol (MTEP), 2006 yılı sonu toplam elektrik enerjisi üretimi 175,7 milyar kwh ulaşmıştır. Bu dönemde yurtiçi toplam elektrik enerjisi talebi (brüt talep) ise 174 milyar kwh olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında elektrik enerjisi üretiminin % 44'ü doğalgazdan , % 25,1'i hidrolikten, % 18,4'ü linyitten, % 6,3'ü ithal kömürden, % 3'ü fuel oilden ,% 1,6'sı taşkömüründen ve %1,1'i naftadan elde edilmiştir. 2006 yılında % 54, 7'lik kısmı ithal kaynaklardan sağlanan ülkemiz elektrik enerjisi, üretimin % 74,7'lik kısmı termik santrallerde gerçekleştirilmiştir. Ülkemizin hidroelektrik potansiyeli dünya toplam potansiyelinin % 1'i, Avrupa toplam potansiyelinin % 16'sı civarındadır. Hidroelektrik potansiyelimizin % 65'e yakın kısmı ise henüz değerlendirilememektedir.⁸⁰ Türkiye enerji tüketiminde kendi kendine yeten bir ülke değildir. Bunu daha net görebilmek için enerji kaynaklarımızın genel görünümünü inceleyelim:

1.1.1. Türkiye'nin Petrol Kaynakları

Petrol kaynaklarımız üzerinde en çok konuşulan ve temel olarak yoğun tükettiğimiz kaynaklarımızdandır. Ülkemiz petrol aramacılığında; 20 Mayıs 1933 tarihinde 2189 sayılı Yasa ile Petrol Arama ve İşletme İdaresi kuruluncaya kadar Cumhuriyetin ilk yıllarında ciddi

⁷⁹ Ulutaş M., "Küresel Enerji Savaşları ve Türkiye'nin Konumu" ,Cumhuriyet Enerji Dergisi, Sayı.1,Ankara,2008, s.11

⁸⁰ Guner S., Albostan A., " Türkiye'nin Enerji Politikası", TMMOB Gaziantep Şubesi 4. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Gaziantep, 2007, s.48

bir faaliyet olmamıştır. İlk olarak Mardin İli'nin Midyat ilçesine bağlı Baspirin bucağı yakınlarında 13.10.1934 ile 15.6.1936 tarihleri arasında BASPİRİN 1 arama kuyusu açılmıştır. 1935 yılında MTA'nın (Maden Tetkik ve Arama) kurulması ile aramacılık faaliyetleri hız kazanmış ve 1939 yılında Raman'da kuyular açılmaya başlanmış ve 1945 yılında ilk petrol keşfi gerçekleştirilmiştir. 1954'den sonra petrol faaliyetleri devlet adına TPAO tarafından yürütülmeye başlanmıştır. 2004 yılı sonuna kadar toplam 3554 ekip/ay jeolojik etüt yapılmış ve 248.000 km iki boyutlu, 5850 km² üç boyutlu sismik etüt gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonunda 1684 adedi arama-tespit kuyusu olmak üzere toplam 3140 adet kuyu açılmıştır. Bu çalışmaların sonucu olarak ülkemizde 123 ham petrol ve 28 doğalgaz sahası keşfedilmiştir. Yapılan arama faaliyetleri genel olarak Güneydoğu Anadolu bölgesi ile Trakya'da yoğunlaşmıştır. Petrol oluşumuna elverişli diğer havzalarda da arama faaliyetleri umutlu alanlara kıyasla az olmakla birlikte sürdürülmektedir. Devlet adına müsaade, arama ruhsatnamesi ve işletme ruhsatnamesi alma hakkına sahip TPAO, petrol ve doğalgazın öncelikle kendi öz kaynaklarımızdan karşılanmasının gerekliliğinden hareketle, tahsis edilen bütçeler dâhilinde, hidrokarbon potansiyeli ispatlanmış bölgelerin yanı sıra henüz aranmamış yörelerimizde de imkânlar ölçüsünde faaliyetlerini sürdürmektedir.⁸¹

Ham petrol rezervlerinin; % 99,55'i Güney Doğu Anadolu bölgesinde, % 0.30'u Marmara Bölgesinde ve % 0.15'i ise Akdeniz Bölgesinde bulunmaktadır. Ham petrol Rezervleri; Güney Doğu Anadolu bölgemizde, Batman, Diyarbakır, Adıyaman ve Mardin illerimizde yoğunlaşmış olup, Marmara bölgesinde Kırklareli ve Akdeniz bölgesinde ise Adana illerimizde küçük rezervler bulunmaktadır. 2004 yılı içinde 2.275.530 metrik ton ham petrol üretimi ve 707.008.763 m³ doğalgaz üretimi yapılmış olup, ham petrolün % 68'i yerli, % 32'si yabancı; doğalgaz üretiminin ise % 61'i yerli, % 39'u yabancı şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir.⁸² Ülkemiz petrol kaynaklarının arama faaliyetlerinin yeterince yapılmadığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Türkiye'nin etrafı denizlerle çevrili olmasına ve petrol üreten ülkelere komşu olmamıza rağmen özellikle denizlerimizde arama faaliyetlerine yeni başlanmıştır. Petrol ve doğalgazda dışa bağımlı olan ülkemiz için yerli kaynakların kullanımı her geçen gün daha da önem kazanmaktadır.

⁸¹ <http://www.pigm.gov.tr/ss.php> (14.06.2008)

⁸² <http://www.pigm.gov.tr/ss.php> (14.06.2008)

TABLO:11 YILLAR İTİBARI İLE TAŞINAN HAM PETROL MİKTARLARI (BİN VARİL)

YILLAR	IRAK-TURKIYE HPBH	CEYHAN-KIRIKKALE HPBH	BATMAN-DORTYOL HPBH	SELMO-BATMAN HPBH	BTC (BİL) HPBH
1990	339.939	21.130	22.544	1.539	
1991		17.697	27.944	1.332	
1992		20.374	25.732	1.295	
1993		24.210	23.041	804	
1994		22.648	22.289	1.088	
1995		24.887	20.146	832	
1996	5.215	29.642	16.979	751	
1997	134.562	27.644	18.753	703	
1998	277.671	23.435	17.128	644	
1999	305.603	28.897	17.767	611	
2000	285.761	24.751	18.904	825	
2001	230.855	24.779	19.839	793	
2002	175.667	26.51	18.482	691	
2003	60.824	26.357	9.417	851	
2004	37.685	24.601	9.488	767	
2005	13.166	25.986	10.108	634	
2006	12.93	27.381	10.822	535	57
2007	39.833	23.003	10.147	507	210.352
2008	43.205	6.14	3.253		86.497

KAYNAK: <http://www.botas.gov.tr/faliyetler/hampetrol.asp> (14.06.2008)

Petrol taşımacılığı boru hatları ve boğazlardan tanker geçişi ile yapılmaktadır. Ülkemiz kaynakları üretimi tüketimi karşılamaya yeterli değildir. Tablo 11’de de görüldüğü gibi ülke dışından gelen petrol miktarı yıllar itibariyle artarken yerli kaynaklarımızda düşüş görülmektedir. Ülkemiz petrol üreten ülkelere yakın olduğundan petrolde arz çeşitliliğine gidebilmiştir. Üretimimiz dışa bağımlılığı azaltacak etkide değilse de özellikle denizlerimizdeki petrol arama çalışmaları yeterli düzeyde değildir. Mevcut kaynaklarımızın tespiti ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar hızlandırılmalıdır. Diğer ülkelerde de olduğu gibi gelecek yıllarda fosil kaynaklara olan bağımlılığın ülkemizde de devam edeceği görülmektedir.

1.1.2. Türkiye’nin Doğalgaz Kaynakları

Doğalgaz kaynaklarımız açısından bakıldığında ülkemizde sanayide, konutta ve ulaşımda artan oranda doğalgazın kullanılması tüketimimizi arttırmaktadır. Tablo 12 incelendiğinde petrolde olduğu gibi doğalgaz üretimimizde de tüketimi karşılar durumda olmadığımız ve doğalgaz ithalinde yaklaşık % 100’e varan oranda Rusya’ya bağımlı olduğumuz görülmektedir. Tek bir ülkeye bu kadar yüksek oranda bağımlı olmamız ve

özellikle elektrik enerjisinde kolay kurulum ve ucuz maliyetten dolayı ağırlıklı olarak doğalgaza yönelmemiz enerji güvenliğimiz açısından son derece tehlikelidir.

TABLO:12 YILLAR İTİBARI İLE DOĞALGAZ VE LNG ALIM MİKTARLARI
(milyon m3)

YILLAR	RUSYA FED. BATI HATTI	İRAN	RUSYA FED. MAVİAKIM	AZERBAYCAN	NİJERJA LNG	CEZAYİR LNG	SPOT LNG	TOPLAM
1987	433							433
1988	1.136							1.136
1989	2.986							2.986
1990	3.246							3.246
1991	4.031							4.031
1992	4.430							4.430
1993	4.952							4.952
1994	4.957					418		4.957
1995	5.560					1.058	240	6.859
1996	5.524					2.436	80	8.041
1997	6.574					3.300		9.874
1998	6.539					3.051	644	10.233
1999	8.693				77	3.256	322	12.358
2000	10.079				780	3.962		14.821
2001	10.931	115			1.337	3.985		16.368
2002	11.603	669			1.274	4.078		17.624
2003	11.422	3.520	1.252		1.126	3.867		21.188
2004	11.106	3.558	3.238		1.034	3.237		22.174
2005	12.857	4.322	4.969		1.030	3.851		27.028
2006	12.246	5.691	7.403		1.118	4.203	80	30.741
2007	19.799	6.158	9.346	1.279	1.420	4.277	170	36.45
2008*	4.916	1.094	3.945	1.474	481	1.852	339	14.101

Kaynak: http://www.botas.gov.tr/faliyetler/dg_ttt.asp (14.08.2008)

*Nisan sonu itibarıyla gerçekleşme miktarlarıdır.

TABLO:13 DOĞALGAZ TALEP TAHMİN VE DOĞALGAZ İHRACAT MİKTARLARI (Milyon m3)

YILLAR	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025	2030
TÜRKİYE DOĞALGAZ TALEP MİKTARLARI	35.035	35.966	39.780	43.806	56.183	65.867	70.546	76.378
DOĞALGAZ İHRACAT MİKTARLARI (YUNANİSTAN)	31	492	737	737	737	737	0	0
TOPLAM DOĞALGAZ TALEP MİKTARLARI	35.097	36.458	40.517	44.543	56.92	66.604	70.546	76.378

KAYNAK: http://www.botas.gov.tr/dogalgaz/dg_arztaleb_sen.asp (14.06.2008)

*TEİAŞ'ın ilave elektrik üretimi için doğal gaz talepleri dikkate alınmıştır.

** İç Tüketim Dâhil edilmiştir.

TABLO:14 KONTRATA BAĞLANMIŞ ARZ MİKTARLARI (Cm3)

YILLAR	2007	2008	2009	2010	2015	2020
RUSYA FEDERASYONU	6000	6000	6000	6000	0	0
1.LNG(M.EREGLISI)CEZAYIR	4444	4444	4444	4444	0	0
1.LNG(M.EREGLISI)NIJERYA	1338	1338	1338	1338	1338	1338
İRAN	9556	9556	9556	9556	9556	9556
RUSYA FED.(İLAVE) (BATI)	8000	8000	8000	8000	8000	8000
RUSYA FED.(KARADENİZ HATTI)	10000	12000	14000	16000	16000	16000
TURKMENİSTAN (*)	0	0	0	0	0	0
AZERBAYCAN	3000	5000	6600	6600	6600	6600
TOPLAM ARZ	41621	45553	49092	51059	40791	40791

KAYNAK: http://www.botas.gov.tr/dogalgaz/dg_arztaleb_sen.asp (14.06.2008)

(*): Doğalgaz alımı belirsizliğini korumaktadır.

Tablo 13 ve 14’de BOTAŞ verilerine göre doğalgazdaki gelecek arz tahminleri incelendiğinde Rusya’ya olan bağımlığımızın gelecek yıllarda da devam edeceği görülmektedir. Geleceğe yönelik tahminler yapılırken taleplerin gerçekçi olması enerji güvenliğimiz açısından önem arz etmektedir. Doğalgaz anlaşmaları en az 25 yıllık olmak üzere uzun dönemli olmaktadır. Bu nedenle enerji politikalarımızın belirlenmesinde etkili olmaktadır. Hazar Bölgesinde Rusya dışındaki ülkelerle ilişkiler daha fazla geliştirilerek enerji arz çeşitliliği ve arz güvenliği temini sağlanmalıdır. Ancak bu noktada enerji tekeli olma gücünü azaltmak istemeyen Rusya bölgedeki hâkim gücünü kullanarak kendisi dışındaki bölge ülkelerinin enerji anlaşmaları yapmasına engel olmaktadır. Özellikle yeni doğalgaz zengini olmaya başlayan Türkmenistan ve Azerbaycan ile ilişkiler bu anlamda önem kazanmaktadır.

Rusya’dan sonraki en büyük gaz tedarikçimiz İran’dır. Ancak İran zaman zaman gaz kesintileri yaparak güvenilir bir tedarikçi olmadığını göstermektedir. Ayrıca İran üzerinde bulunan ABD ambargosu ikili ilişkilerin gelişmesini engellerken diğer yandan da İran’ın Avrupa’ya açılması için Türkiye’yi önemli kılmaktadır. İran ile imzalanan ve İran’da gaz ve petrol arama faaliyetleri ile ilgi mutabakat zaptı ikili ilişkileri geliştirmesi açısından son derece önemli olmasına karşın yukarıda da bahsedildiği gibi İran’ın uluslararası konumu nedeniyle hayata geçmesi mümkün gözükmemektedir.

Enerji tedarik edilen coğrafyaların siyasi istikrardan uzak olması enerji arz güvenliğini tehlikeye düşürmektedir. Güvenlik ve enerji sorunları yaşamamak için enerji politikamızın geleceği iyi gören ve sağlam temellere dayanması gerekmektedir.

1.1.3. Türkiye’nin Kömür Kaynakları

Kömür kaynaklarımız incelendiğinde; kömür tüketimimizin petrolden sonra ikinci sırada geldiği görülmektedir. Doğalgaz daha ucuz ve temiz olması nedeniyle kömürün yerine kullanılmaya başlanmıştır. Ancak doğalgazda dışa bağımlı olmamızdan dolayı temiz kömür üretim teknolojisinin yaygınlaşmasına destek verilmeli ve son yıllarda azalan maden aramacılığı teşvik edilmelidir.

Ülkemiz linyit rezervi yaklaşık 8,3 milyar ton olup bu rakamın 2,5 milyar tonu Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ), 3,8 milyar tonu Elektrik Üretim A.Ş.(EÜAŞ) uhdesindedir. TKİ, bugüne kadar kurulan tüm santralleri besleyecek linyit üretim projelerini gerçekleştirmiştir. (toplam proje kapasitesi 62.65 milyon ton/yıl) ve Türkiye’de özel sektör sahaları dâhil olmak üzere toplam 9650 MW’lık kurulu gücü besleyebilecek linyit yatakları mevcuttur. Sadece Elbistan sahasındaki rezerv en az 6000 MW gücü besleyebilecek olup son derece ekonomiktir.⁸³

Linyit kaynaklarımızın üçte ikisi henüz devreye alınamamış durumdadır. Bunun temel nedenlerinden biri ve en önemlisi, yap işlet (YI) ve yap işlet devret (YID) santrallerine verilmiş olan satın alma garantileri nedeniyle, kamunun doğalgaz ve kömürle çalışan santrallerinin bile yeterince üretim yapamadığı bir ortamda, yeni yatırımların cazip olmaktan çıkmış olmasıdır. Elektrik depolanamadığından, makul bir yedekle, tüketimin sağlıklı planlanması koşuluyla üretilmek durumundadır. Söz konusu YI ve YID santrallerine satın alma garantisi verildiğinden, elektriği çok daha pahalıya mal eden bu santrallerden devlet alım yapmakta, ucuza üreten kamu kömür, gaz ve hidroelektrik santralleri düşük verimle üretime zorlanmaktadır.⁸⁴ Kömür rezervlerimiz tüketimimizi karşılamaya yetecek düzeydedir. Karbon emisyonu ve temiz kömür teknolojisi teşvik edilerek kömür tüketimi arttırılabilir. Özellikle elektrik üretiminde yerli kaynağımız olan kömürün kullanımının arttırılması enerji arz güvenliğimiz ve kömürün ısı verimliliğinin daha fazla olması açısından önemlidir.

1.1.4. Türkiye’nin Nükleer Enerji Kaynakları

Nükleer enerji alanında kurulu santralimiz bulunmamaktadır. Ancak bu alanda çalışmalar ve yasal düzenlemeler devam etmektedir. Nükleer enerji bor ve uranyum açısından zengin olan ülkemiz için önemlidir. Ancak bu konu tüm boyutları ile kamuoyunda tartışılmalı ve üzerinde uzlaşıya varılmalıdır. Özellikle nükleer atık sorunu iyice irdelenmelidir. Enerji tahminlerimiz içerisinde yenilenebilir kaynaklar olarak nükleer santral kurulumu vardır. Ancak nükleer santral kurulumu uzun dönemde ve yüksek maliyetle gerçekleşmektedir. Çernobil faciasının etkileri hala hafızalardadır. Bu da kamuoyunda nükleer karşıtlığını arttırmaktadır.

⁸³ Özgüder A., Yörükoğlu M., “Genel Enerji Politikası İçerisinde Kömürün Yeri” , Türkiye 9. Enerji Kongresi Tebliği, İstanbul ,2003 , s. 6

⁸⁴ Pamir N., Enerji Güvenliği, Ankara,2006, s.31

1.1.5. Türkiye'nin Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Enerji politikamız içerisinde yenilenebilir ve yerli kaynakların payı arttırılmaya çalışılmaktadır. Yenilenebilir kaynaklarımız incelendiğinde ülkemizin en önemli yenilenebilir kaynaklarının rüzgâr, güneş, su ve jeotermal olduğu görülmektedir. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'nün güneşlenme süresi ve ısınım şiddeti ölçümleri üzerinde EİE (Elektrik İşleri Etüd İdaresi) tarafından yapılan çalışmaya göre, Türkiye'nin yıllık toplam güneşlenme süresi 2640 saat ve ortalama toplam ısınım şiddeti 1,311 kWsaat/metrekare-yıl olarak hesaplanmıştır. Enerji Bakanlığı verilerine göre; elektrik amaçlı kullanılacak güneş potansiyelimiz 8,8 milyon ton petrol eşdeğeri (mtp), ısınma amaçlı kullanılacak potansiyel ise 26,4 mtp'dir.⁸⁵ Güneş enerjisi güneş pilleri sayesinde az da olsa özellikle Akdeniz Bölgesinde evlerde, trafik lambalarında ve aydınlatma gibi alanlarda kullanılmaktadır. Ancak devlet teşviki ile kullanım alanı yaygınlaştırılmalıdır.

Ülkemiz hidroelektrik kaynakları açısından potansiyeli olan bir ülkedir. Enerji Bakanlığı ve DSİ (Devlet Su İşleri) verilerine göre, ülkemizin teknik-ekonomik-kullanılabilir hidroelektrik potansiyeli, 125-130 milyar kilowattsaat/yıldır (125-130 Gigawattsaat/yıl). Bu potansiyelin kurulu güç cinsinden ifadeyse, yaklaşık 34,729 MW/yıldır. Bunun üçte ikisi henüz kullanılamamaktadır. Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi'nin yaptığı bir çalışmaya göreyse, havza bazında yapılan yeni değerlendirmeler ve özellikle küçük hidroelektrik santrallerin yaratacağı potansiyel dikkate alındığında, ülkemizin teknik-ekonomik-kullanılabilir hidroelektrik potansiyelinin 163-188 milyar kilowatt-saat olduğu değerlendirilmektedir. Bu değer (yüksek olanı) dikkate alındığında, kullanılmayan teknik-ekonomik ve kullanılabilir hidroelektrik potansiyelimizin dörtte üçünün devreye alınamadığı görülmektedir. Ülkemizde bugüne kadar pompa depolamalı hidroelektrik santral inşa edilmemiştir. Birçok ülkede başarıyla uygulanan bu tür santraller de inşa edilmelidir. Diğer yandan, kurulu kapasiteleri 50 MW'ın altında olmak üzere planlanan 400'e yakın termik santralin toplam kurulu güç kapasitesi 5000 MW'ın üzerindedir. Japonya'da, bu tür santraller 1980'den beri desteklenmekte, inşaat bedelinin %5'iyle %15'i arasında değişen bu devlet desteğiyle, elektrik kurulu güç profili çeşitlendirilmektedir. Ülkemizde de, bu tür santrallerin bir an önce inşası için gereken destek sağlanmalıdır. Böylece, temiz, yenilenebilir ve yerli bir kaynak olan hidroelektrik potansiyelimizin, ülkemizin enerji gereksinimi için gereğince

⁸⁵ Pamir, a.g.k. s.33

kullanımı sağlanmış olacak, dışa bağımlılığımız azalacaktır. ⁸⁶ Su potansiyeli geniş olan ülkemizin hidroelektrik yatırımlarını teşvik etmesi yerli kaynakların arttırılmasını ve dışa bağımlılığın azalmasını sağlayacaktır. Hidrolik santral yapım kaynak maliyeti düşüktür ve yatırımcılar teşvik edilmelidir.

Türkiye rüzgâr enerjisi alanında yüksek potansiyel taşıyan bir ülkedir. Rüzgâr santrallerimiz Marmara, Ege ve Doğu Akdeniz bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. EİE tarafından rüzgâr santrallerinin arttırılması ve kurulumunun yaygınlaştırılması için çalışmalar devam etmekte olup Türkiye'nin rüzgâr bölgelerini gösteren harita hazırlanmaktadır. Rüzgâr türbinleri fosil yakıt santralleriyle karşılaştırıldığında daha ekonomik üretim yaptığı görülmektedir. Bozcaada'daki rüzgâr türbinlerinde bir kWh kapasite maliyeti 1000 USD iken, bir hidroelektrik santrali için 2 bin-4 bin USD olarak gerçekleşmektedir. İşletme maliyetinin de sıfır olduğunu hesaba katarsak rüzgâr, çok ekonomik bir enerji kaynağıdır. Sarıgerme'de yapılan uluslararası rüzgâr enerjisi atölye çalışmalarına katılan özel kuruluşlar 4 bin Megavat kapasiteli rüzgâr güç santrali fizibilitesi hazırlayarak üretim izni için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na başvurmuşlardır. Türkiye'de mevcut toplam elektrik üretme kapasitesi 27 bin Megavattır. OECD kaynakları, Türkiye'de yılda tüketilen elektriğin en az iki mislinin rüzgârdan karşılanabileceğini göstermektedir.⁸⁷ Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi yerli kaynakların arttırılması açısından rüzgâr potansiyelimizden yararlanılmaya çalışılmaktadır. Ancak rüzgâr santrallerinin gürültü oranının yüksek olması dezavantaj oluşturmaktadır. Santral kurulum maliyetlerinin hidroelektrik santral kurulumuna göre daha ucuz olması ise avantaj teşkil etmektedir. Devlet tarafından rüzgâr santral kurulumları önündeki bürokratik engeller kaldırılmalı ve AB fonlarından da yararlanılarak daha fazla teşvik edilmelidir.

Jeotermal kaynak potansiyelimizde oldukça yüksektir. Halen Türkiye'de jeotermal enerji kaynaklarından 20 Megavat elektrik üretilmektedir. Bu kaynaktan Türkiye'de 2010 yılında 500 Megavat, 2020 yılında 1000 Megavat elektrik kapasitesi kurulabilecektir. 2000'de 51 bin 600 konut ısıtılırken, 2010 yılında 500 bin, 2020 yılında ise 1 milyon 250 bin konut

⁸⁶ Pamir, a.g.k., s.32

⁸⁷ <http://www.bugday.org/article.php?ID=79> (14.06.2008)

ısıtılabilir. ⁸⁸ Jeotermal kaynaklarımız da atıl konumda beklemektedir. Türkiye; jeotermal potansiyeli bakımından, Avrupa'nın 1'nci, Dünyanın 7'nci, ülkesi konumundadır. Potansiyel oluşturan alanlar daha çok Batı Anadolu'da yoğunlaşmıştır. ⁸⁹ Biyogaz, biyotanol ve biyodizel son yıllarda kullanılmaya başlayan kaynaklardır. Tarım alanlarının biyodizel üretimine açılması tarım politikalarını olumsuz etkileyebilmekte ve gıda fiyatlarının artmasına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle biyodizel çalışmaları tarım politikaları ile uyumlu olmalıdır.

1.2. Türkiye'nin Enerji Politikaları

Türkiye önemli enerji ithalatçısı ve ihracatçısı ülkeler arasında kalan jeopolitik açıdan enerji köprüsü konumuna sahip bir ülkedir. Türkiye, başta Orta Doğu ve Hazar Havzası olmak üzere, dünyanın ispatlanmış gaz rezervlerinin % 71,8'inin ve ispatlanmış petrol rezervlerinin %72,7'sinin bulunduğu bir bölgede yer almaktadır. ⁹⁰ Türkiye stratejik önemine uygun ve uluslararası oluşumlarda etkili olabilecek, uzun soluklu enerji politikaları oluşturamadığı için sık sık eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu eleştirilerde Türkiye'nin uzun soluklu politikaları hayata geçirememesi, enerji piyasaları ile ilgili kararlı ve sürekli bir yapılaşmanın olmaması, alınan karar ve uygulamaların kısa süreli ve hükümetlerle birlikte değişen yapıda olması etkili olmaktadır.

Türkiye enerji politikasının temelini yerli kaynakların kullanımının arttırılması, sürekli kalkınmayı temin edecek güvenilir, ucuz ve kaliteli enerji kaynaklarının temini, enerji çeşitliliği ve enerji veriminin sağlanması, yatırımların teşviki, sağlıklı ve işler bir enerji pazarının oluşumu, çevre ile dost enerji tüketiminin ve teknolojik gelişmelerin desteklenmesi oluşturmaktadır. Ancak bu hususların gerçekleştirilmesi konusunda ne kadar çaba harcandığı ve işler bir enerji politikamızın olduğu tartışılan bir konudur. Türkiye'de yerli enerji kaynakları konusu da üzerinde birçok komplo teorisi üretilen, tartışmalı bir alandır. Ancak birçok uzmanın görüş birliğine vardığı konu, yerli kaynaklarımızın abartılacak kadar fazla olmadığı, enerjide kendi kendine yeter bir ülke olmadığımız ancak mevcutta yapılan yerli kaynakların tespiti ve kullanımı ile ilgili araştırma çalışmalarının da yetersiz olduğudur. Türkiye enerjide kendi kendine yeter bir ülke değildir. Ancak dışa olan bağımlılığını azaltmak yolunda uluslararası piyasalarda etkin güç olacak konumda politikalar sergileyememektedir.

⁸⁸ <http://www.bugday.org/article.php?ID=79> (14.06.2008)

⁸⁹ http://www.eie.gov.tr/turkce/jeoloji/jeotermal/13turkiyede_jeotermal_enerji.html (14.06.2008)

⁹⁰ http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Turkiyenin_Enerji_Stratejisi_Ocak2008.pdf (08.06.2008)

AB ve ABD etkisinde günü kurtaracak politikalar içerisinde yer almakta, bağımsız hareket edememektedir. Bu da Türkiye’yi güçlü bir aktör değil sadece bir piyon yapmaktadır. Ülke çıkarlarımız açısından bu durum sakınca oluşturmaktadır. Türkiye mevcut potansiyelini iyi değerlendirmeli ve dış politikada etkin olarak kullanılmalıdır.

TABLO:15 BİRİNCİL ENERJİ KAYNAKLARI ÜRETİMİ VE ÜRETİM HEDEFLERİ (Bin Tep)

YILLAR	TAŞKÖMÜRÜ	PETROL	DOĞAL GAZ	HİDROLİK	JEOTERMAL ELEKTRİK	RÜZGÂR	GÜNEŞ	NÜKLEER
2000	1060	2886	581	2721	648	3	262	
2006	1348	2284	839	3886	1081	11	403	
2007	2222	1975	306	4575	330	330	441	
2008	5104	1841	293	4678	330	361	460	
2009	5097	1699	248	4692	330	391	475	
2010	5092	1573	235	4903	330	421	495	
2015	5109	1069	213	7060	330	571	605	8229
2020	4755	693	229	9419	330	721	862	8229

KAYNAK: <http://www.enerji.gov.tr/istatistik.asp> (08.06.2008)

Tablo 15 incelendiğinde; ülkemizin enerji kaynaklarının kısıtlı olduğu ve özellikle tüketimimizin önemli bir kısmını teşkil eden petrol ve doğalgaz üretimimizin tüketimi karşılamaktan uzak olduğu görülmektedir. Gelecek planlamalarına bakıldığında yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payının arttırılmaya çalışıldığı tespit edilmektedir. Ancak ülkemiz petrol ve doğalgaz gibi fosil kaynakların üretimi açısından fakir bir ülkedir. Yerli kaynaklarımızın payının arttırılması için araştırma çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

TABLO:16 BİRİNCİL ENERJİ KAYNAKLARI TÜKETİMİ VE TÜKETİM HEDEFLERİ (Bin Tep)

YILLAR	TAŞKÖMÜRÜ	PETROL	DOĞAL GAZ	HİDROLİK	JEOTERMAL ELEKTRİK	RÜZGÂR	GÜNEŞ	NÜKLEER
2000	9933	32297	13728	2721	648	3	262	
2006	14721	32551	28867	3886	1081	11	403	
2007	13921	34928	27962	4575	330	330	441	
2008	13113	36923	32295	4678	330	361	460	
2009	14747	39316	34932	4692	330	391	475	
2010	17282	41184	37192	4903	330	421	495	
2015	26864	50420	44747	7060	330	571	605	8229
2020	48156	60918	51536	9419	330	721	862	8229

KAYNAK: <http://www.enerji.gov.tr/istatistik.asp> (08.06.2008)

Tablo 16 incelendiğinde; petrol ve doğalgaz tüketiminin artmaya devam edeceği görülmektedir. Yerli kaynakların artırılması çabaları sonucunda elde edilecek üretimin tamamının tüketilmesi hedeflenmektedir.

TABLO:17 ENERJİ ÜRETİM / TÜKETİM VE İTHALAT BEKLENTİLERİ (Bin Tep)

YILLAR	2000	2005	2010	2020
TÜKETİM	79.671	129.625	171.339	298.448
ÜRETİM	27.593	34.116	47.329	70.238
İTHALAT	52.078	95.509	124.01	228.210
ÜRETİM / TÜKETİM (%)	34,6	26,3	27,6	23,5

KAYNAK: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/teut.doc -(08.06.2008)

Tüketim artışının üretimden daha yüksek olması sebebiyle üretimin tüketimi karşılama oranı son on yıl içerisinde % 47,7'den % 34'lere kadar düşmüştür. Enerji ithalatı 1,9 kat artarak 52 Mtep seviyelerine ulaşmıştır. 2000 yılında toplam enerji ithalatının yaklaşık % 61,2'sini ham petrol ve petrol ürünleri, %26'sını doğal gaz ve %12,8'ini de taşkömürü ve elektrik ithalatı oluşturmaktadır. 2000 yılında toplam birincil enerji talebinin sadece % 34'ü yerli kaynaklar ile karşılanabilmiştir. Üretim imkânlarının çok üzerinde gerçekleşen talep artışı nedeniyle üretimin tüketimi karşılama oranının 2010 yılında % 27, 2020 yılında ise %23

olması tahmin edilmektedir. Diğer bir deyişle yakın gelecekte enerji tüketiminde ithalatın payının daha da artması beklenmektedir. Toplam enerji ithalatının 2010 yılında 124 Mtep ve 2020 yılında 228 Mtep'e ulaşması beklenmektedir. Toplam ithalat içerisindeki kaynakların dağılımına bakıldığında doğal gazın payının 2020 yılında %33'e ulaşacağı, petrolün ise %60'lardan %33'lere düşeceği tahmin edilmektedir.⁹¹ Tablo 17'de de görüldüğü gibi enerji kullanımında dışa bağımlılığımız gelecek yıllarda da devam edecektir. Bu durum sağlam ve etkin bir enerji politikamızın olması zorunluluğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Gerçekçi politikalar oluşturmak ve uygulamak zorundayız. Gelecek enerji tüketimimizi belirlerken yerli kaynakların kullanımına ağırlık verirken enerji çeşitliliğine yönelerek tek bir ülkeye bağımlı olmamalıyız. Enerjide dışa bağımlı olmak özellikle Rusya'ya büyük oranda bağımlı olmak ülke güvenliğimiz açısından da tehdit arz etmektedir.

TABLO:18 GENEL ENERJİ SEKTÖREL TALEBİ (Bin Tep)

YILLAR	SANAYİ	KONUT	ULAŞTIRMA	TARIM	ENERJİ DIŞI	TOPLAM NİHAİ ENERJİ TALEBİ	ÇEVİRİM SEKTÖRÜ	TOPLAM BİRİNCİL ENERJİ TALEBİ	KİŞİ BAŞINA TÜKETİM kep/kişi
2005	22923	28084	13849	3359	3296	71510	19564	91074	
2006	23860	30996	14994	3610	4163	77623	22201	99825	
2007	35914	24250	16550	3810	2326	82850	22845	105695	1418
2008	38308	25720	17700	3985	2387	88100	23533	111633	1472
2009	40889	27300	18790	4170	2451	93600	25426	119026	1543
2010	43585	29019	19915	4370	2513	99402	26872	126274	1609
2015	57633	38507	26541	5443	2844	130968	39186	170154	2042
2020	78732	47549	34039	6753	3219	170292	52132	222424	2534

KAYNAK: <http://www.enerji.gov.tr/istatistik.asp> (08.06.2008)

1999 yılında tüketilen 76,7 Mtep birincil enerjinin sektörel dağılımı incelendiğinde, %35 ile sanayi ve %34 ile konut ve hizmetler sektörlerinin olduğu görülmektedir. 1990-1999 yılları arasında konut ve hizmetler sektörünün enerji tüketim payı %38'den %34'e gerilerken, tarımın payında bir değişiklik olmamış, en büyük değişiklik payı %21'den %25'e yükselen çevirim sektöründe yaşanmıştır. Elektrik santralleri, petrol rafinerileri ve doğal gaz çevirim santrallerini kapsayan çevirim sektörünün 2000 yılı enerji tüketimi 19,2 Mtep'tir. Sanayi sektörünün enerji tüketiminde en önemli pay %31 ile petrole ait olup, 1990 yılında %5 olan

⁹¹ www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/teut.doc -(08.06.2008)

doğal gazın payı da 1999'da %10,3'e ulaşmıştır.⁹² Enerji kullanımında sektörlerin dağılımına baktığımızda ilk sıraları sanayi, konut ve ulaşımın aldığı görülmektedir. Tablo 18'de de görüldüğü gibi özellikle sanayi ve konutta doğalgaz kullanımı artmaktadır. Ancak petrol ve doğalgazda dışa bağımlı olduğumuz göz önüne alınacak olursa sanayi ve ulaşım gibi yoğun alanlarda dışa bağımlı olduğumuz ürünlerin ağırlıklı kullanılması stratejik olarak enerji güvenliğimizi tehlikeye düşürmektedir.

Türkiye enerji alanında kendi kendine yeter bir ülke olmadığından dışa bağımlılık oranı giderek artmaktadır. Bu durum etkin ve uzun soluklu bir enerji politikası oluşumunu zorunlu kılmaktadır. Tüm kesimlerce görüş birliğine varılan, uluslararası oluşumları yakından takip eden etkin bir politikanın acilen oluşturulup, uygulamaya konulmasıdır.

2. TÜRKİYE'NİN ENERJİ KORİDORU VE TERMİNALİ OLMASININ AB'NİN ENERJİ POLİTİKALARINA ETKİSİ

2.1. AB'nin Enerji İhtiyacı ve Politikalarının Uygulanması Bakımından Türkiye'nin Katkıları

Türkiye ve AB'nin enerji politikaları ortaktır. Bu nedenle gelecekte enerji alanında AB ve Türkiye'nin ortak hareket etmesi her ikisinin de çıkarlarıdır. Enerji açısından ortak olan hususlar şunlardır:

AB ülkeleri ve Türkiye artan oranda dışa bağımlıdır. Dışa bağımlılığı azaltmak için enerji tüketiminde yerli üretimin payını artırıcı tedbirler almaktadırlar. Türkiye enerji ihraç eden ülkeler ile enerji açığı olan ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye bu coğrafik konumu nedeniyle enerji geçiş ülkesi konumundadır. Bu açıdan AB üyesi olan bir Türkiye enerjinin Birlik ülkelerine güvenli olarak geçişini sağlayacak ve AB enerji arz güvenliğine katkıda bulunacaktır.

⁹² www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/teut.doc -(08.06.2008)

Türkiye yeni keşfedilen ve güçlü enerji kaynaklarına sahip olan Hazar Bölgesi ülkeleri ile tarihi, kültürel ve coğrafik ilişkilere sahiptir. Hazar ülkeleri ile geliştirilecek ilişkiler açısından Türkiye köprü vazifesi görecektir.⁹³ Böylece hem Türkiye hem de AB açısından Rusya'ya bağımlılık azaltılacak, enerji arzında çeşitliliğe gidilecektir. Enerji ihraç eden Bölgelerde istikrar olması enerji arzı açısından oldukça önemlidir. Bölgede Türkiye gibi güçlü ve istikrarlı bir ülkenin olması enerji arz güvenliğini sağlayacaktır.

Türkiye ve AB ülkeleri enerji projelerinde ortak hareket etmelidirler. Böylece enerji politikalarının sürekliliği için daha güçlü hareket edebilirler. Türkiye gerek Hazar gerekse Orta Doğu ülkeleri ile güçlü bağları olan bir ülkedir. Özellikle Türk firmalarının inşaat sektöründe deneyimleri fazladır. AB ülkeleri ile ortak yapılacak projelerde karşılıklı deneyimlerini paylaşarak enerji alanında güçlü, tekel konuma gelebilirler.

Türkiye'nin dinamik ve genç bir nüfusu vardır. Türkiye'nin tam üyeliği ile AB'nin yaşlanan nüfus yapısı daha dinamikleşecek ve uluslararası projelere katılımı daha güçlü olacaktır. Türkiye enerji alanında kaliteli ve kalifiye işgücüne sahiptir. AB programları ve yardımları ile araştırma-geliştirme çalışmaları hız kazanacak ve teknolojik altyapı daha da geliştirilecektir.

AB enerji politikalarında enerji arz güvenliği ve çeşitliliği açısından çoklu boru hatları uygulamalarına önem vermektedir. Türkiye özellikle boru hatları konusunda coğrafik konumundan dolayı avantajlıdır. Enerji ithal eden ülkelere yakınlığı nedeniyle Türkiye üzerinden geçecek boru hatları her zaman için güvenli ve ekonomik olacaktır. Türkiye özellikle bölgede Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan ve Irak petrolerinin boru hatları ile taşınmasında etkilidir. Ayrıca Rus petrol ve doğalgazı Karadeniz ve boğazlardan geçmektedir. Ancak güvenlik açısından boğazlardan denizyolu ile geçiş yerine boru hatları inşası tercih ve teşvik edilmektedir.

Türkiye dinamik ve gelişen ekonomisi ile AB için önemli bir pazardır. AB ve Türkiye enerji pazarlarının bütünleşmesi ile daha güçlü olacaklardır. AB'ye uyum çalışmaları kapsamında enerji pazarında yapılan ve yapılmakta olan düzenlemeler ile Türkiye enerji

⁹³ Laçiner S, Özcan M, Bal I, a. g. k., s. 114

pazarı AB enerji pazarına yakınlaştırılmıştır. Bu da tam üyelikte pazarların yakınlaştırılması ve bütünleşmesini kolaylaştıracaktır.

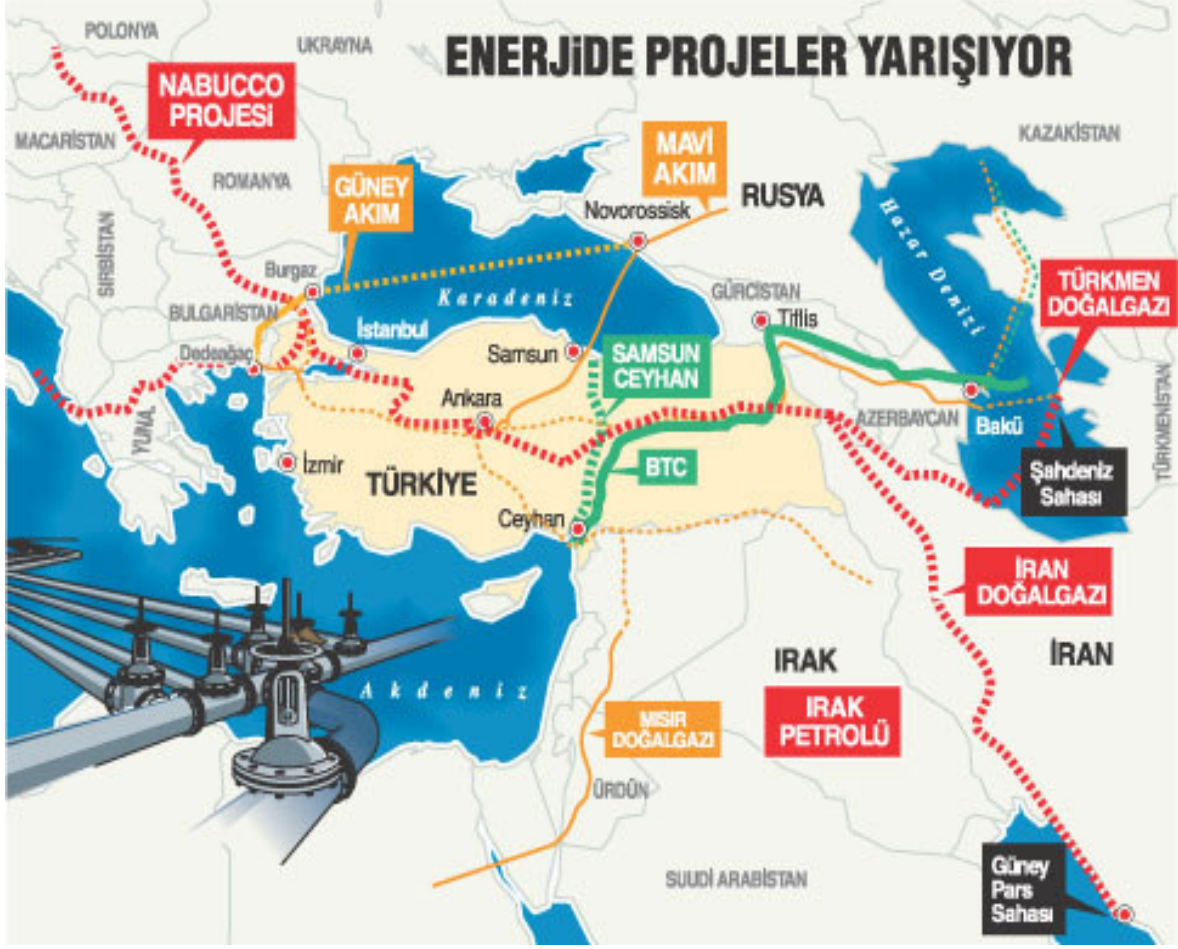
2.2. Boru Hattı Projelerinin Stratejik Önemi ve Mevcut Projeler

AB enerji politikalarında enerji arz güvenliği ve çeşitliliği açısından çoklu boru hatları uygulamalarına önem vermektedir. Enerji ithalatçısı ve ihracatçısı ülkelere yakınlığı nedeniyle Türkiye üzerinden geçecek boru hatları her zaman için güvenli ve ekonomik olacaktır. Türkiye Bölgedeki enerji ihracatçısı ülkelerle köklü ve iyi ilişkilere sahiptir. Ayrıca bölge ülkeleri içerisinde güçlü ve istikrarlı bir ülkedir. Bu da enerji arz güvenliği açısından önemini vurgulamaktadır.

Enerji ithal eden ülkeler enerjiye güvenli ve ekonomik yoldan ulaşmak isterken enerji ihraç eden ülkeler de en kolay yoldan dış piyasalara açılmayı hedeflemektedirler. Bu nedenle Türkiye enerji kesiş noktasında yer alan konumu ile hem enerji ithalatçısı hem de ihracatçı ülkeler için vazgeçilmezdir.

Türkiye, Rusya ile enerji alanında rakip ülkeler gibi gösterilmektedir. Ancak Rusya tekel ülke konumunda bulunduğu ve enerjiyi dış politikasında etkin kullandığından dolayı Rusya'nın içerisinde yer almadığı projelerde Türkiye'nin tek başına lider güç olması mümkün değildir. Ancak Bakü-Tiflis-Ceyhan(BTC) ve Nabucco projelerinde görüldüğü gibi AB'nin Türkiye ile ortak hareket ettiği projeler Rusya'ya alternatif güzergâhları oluşturabilmektedir. Ancak bunun gerçekleşmesi için AB ve ABD'nin Türkiye'yi yalnız bırakmaması ve desteklemesi gerekmektedir.

Rusya ürettiği enerjiyi dış piyasalara ulaştırmak için Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır. Türkiye enerji alanında Rusya ile ikili ilişkilerini daha da güçlendirmelidir. Rusya, Türkiye ilişkileri zaman zaman rakip ülke olarak algılandığından Rusya, Türkiye'yi bypass eden projelere imza atabilmektedir. Burgaz-Dedeağac ve Kuzey Trans-Avrupa gaz boru hattı projesi bunlara örnek teşkil etmektedir.

KAYNAK: <http://www.stargazete.com/gazetearsiv/index.asp?haberID=160500> (22.06.2008)

Mevcut enerji projeleri açısından bakıldığında Türkiye'nin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Enerji ihtiyacı arttıkça enerjinin güvenli ve kolay ulaşımı da önem kazanmakta ve her ülke enerji projelerinde yer alıp, pastadan payına düşen parçayı arttırmak istemektedir. Bu da ülkeler arasındaki enerji yarışını hızlandırmaktadır. Türkiye enerji üreten ve enerji ithal eden ülkeler arasında kalan jeostratejik yapısı ile enerji koridoru görevini üstlenmektedir.

AB enerji politikalarına Türkiye'nin katkı sağladığı projeleri inceleyelim:

2.2.1. BTC (Bakü-Tiflis-Ceyhan) Ham Petrol Boru Hattı

BTC boru hattı ile Azerbaycan gazı Gürcistan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılmaktadır. Doğu- Batı enerji koridorunun ilk ayağını oluşturmaktadır. Hem geçiş hem de üretici ülkelerin istikrar ve gelişimi açısından bu projenin başarısı önemlidir. BTC' nin uluslararası arenada başarılı olması beraberinde Şahdeniz Doğalgaz Boru Hattı, Hazar geçişli Türkmenistan-Türkiye – Avrupa boru hattı ve Nabucco gibi projelerin de önünü açacaktır.

Asrın projesi, 21. yüzyılın İpek Yolu adları ile anılan proje 20 Eylül 2002' de imzalanmış ve katılımcı devlet başkanlarının ve ABD'nin öncülüğünde 26 Eylül 2002'de temel atma töreni gerçekleştirilmiştir. 10 Mayıs 2005 tarihi itibarıyla de ilk petrol pompalanmaya başlamıştır. BTC ile boğazlardan tanker geçişi azaltılmaya çalışılmakta ve Ceyhan uluslararası bir enerji terminali haline getirilmektedir. Mersin ve İskenderun limanları da BTC ile hareketlilik kazanmaktadır. BTC'nin toplam uzunluğu 1,776 km'dir. Bunun 440 km'si Azerbaycan'dan, 260 km'si Gürcistan'dan ve 1076 km'si ise Türkiye'den geçmektedir.

BTC Projesi'nden sağlanacak dolaylı kazançlar bir yana bırakılırsa, Türkiye'nin, bu Proje'den geçiş vergisi ve işletmecilik hizmetleri karşılığında; taşınacak kapasiteye bağlı olarak, 1-16. yıllar arasında 140 ile başlayıp 200 Milyon \$'a ulaşan, 17-40. yıllar arasında ise 200 ile başlayıp 300 Milyon \$ civarına çıkan bir yıllık gelir elde etmesi beklenmektedir. Özellikle 50 MT'luk maksimum yıllık kapasiteye ulaşıldığında BTC'den sağlanması beklenen gelirin, Irak hattından sağlanan gelirin üzerinde olacağı anlaşılmaktadır. Bu rakamlar, BTC'nin Türkiye açısından önemini somutlaştırmaktadır. Taşıma maliyetlerinin minimuma indirilmesi, finansman ve navlun ücretlerinden sağlanacak tasarruf gibi nedenlerle daha ucuza ham petrol temin etmek mümkün olacaktır. BTC'den alınacak petrol ile ithalata bağımlı Türkiye'nin enerji arz güvenliğine yapılacak katkı açısından çok ciddi bir avantaj tesis edilmiş olacaktır.⁹⁴

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı'ndan günlük petrol akışı 31 Mart'ta 875 bin varile çıktı. Hattan geçen günlük petrolün yılsonuna kadar 1 milyon varile ulaşacağı belirtildi. Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı'ndan 21 ayda 333 milyon varil petrol akışı gerçekleşti. BTC Türkiye Genel Müdürü Can Suphi, ortalama varil başına 60 dolarlık fiyattan hesaplandığında, 21 ayda boru hattından geçen petrolün değerinin 20 milyar dolar olduğunu söyledi. Botaş International

⁹⁴ Pala C., Kanbolat H., " BTC 21. Yüzyılın İpek Yolu" , Stratejik Analiz Dergisi , Sayı.62,Ankara, 2005, s. 23

Limited (BIL) Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu Başkanı Salih Paşaoğlu da, söz konusu petrol akışından Türkiye'ye 1,5 milyar dolar kaldığını belirtti. BTC Türkiye Genel Müdürü Can Suphi, TPAO'nun yüzde 6,5'lik payı hariç, petrol boru hattından Türkiye'ye düşen parayı ise şöyle anlattı: "BTC Boru Hattı'nın işletmesinden Türkiye'ye varil başına 35 sent aktarıyoruz. Ayrıca Türkiye'ye vergi olarak varil başına 20 sent ödeniyor."⁹⁵ BTC boru hattının geçiş ücreti geliri gibi ekonomik faydalarından çok Türkiye'nin enerji terminali ve koridoru olması yolundaki stratejik değeri ön plandadır.

BTC ortaklık payları şu şekildedir:⁹⁶

- BP Exploration Ltd. %30,10
- SOCAR %25,0
- Chevron %8,90
- Statoil %8,71
- TPAO %6,53
- ENI %5
- Total %5
- Itochu Inc. %3,40
- Inpex % 2,5
- ConocoPhillips %2,5
- Delta-Hess Ltd. % 2,36

BTC projesi şuan tam kapasitesi ile çalışmamaktadır. Ancak mevcut kapasitesi artırılmaya çalışılmaktadır. Projenin başarısı bölge içerisinde Türkiye'nin konumunu güçlendirecek ve diğer projelere de öncülük edecektir.

2.2.2. Türkiye- Yunanistan – İtalya Doğalgaz Boru Hattı Projesi

AB Komisyonu INOGATE Programı çerçevesinde, Hazar Havzası, Rusya, Orta Doğu, Güney Akdeniz ülkeleri ve diğer uluslararası kaynaklardan sağlanacak doğal gazın Türkiye ve Yunanistan üzerinden, Avrupa pazarlarına nakli için Güney Avrupa Gaz Ringi Projesi geliştirilmiştir. Projeye göre, Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Boru Hattı'nın Türkiye sınırları içinde kalan güzergâhı, mevcut Karacabey Pig İstasyonu'ndan başlayacak ve İpsala/Kipi'de

⁹⁵ Munyar V., "BTC'den 20 milyar dolarlık petrol çıktı, bize 1,5 milyar dolar kaldı", Hürriyet, 2 Nisan 2008

⁹⁶ <http://www.btc.com.tr/mep.html> (22.06.2008)

sona erecektir. Marmara Denizi'nde 17 km. uzunluğunda bir deniz geçişi söz konusu olan hat, 209 km'si Türkiye sınırlarında olmak üzere toplam uzunluğu yaklaşık 300 km olacaktır. Proje ile ilgili olarak hazırlanan Hükümetler arası Anlaşma, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve Yunanistan Kalkınma Bakanı tarafından 23 Şubat 2003 tarihinde Selanik'te imzalanmıştır. Doğal Gaz Alım Satım Anlaşması 23 Aralık 2003 tarihinde BOTAS ve DEPA arasında imzalanmış olup, Yunanistan'a yapılacak gaz arzının 2006 yılında 250 Milyon m³ ile başlaması ve 750 milyon m³'e ulaşması öngörülmektedir. Yapımına Temmuz 2005 tarihinde düzenlenen Temel Atma ve Kaynak Töreni ile başlanan hattın inşaat çalışmaları tamamlanmış ve 18 Kasım 2007 tarihinde yapılan açılış töreni ile Yunanistan'a gaz sevkiyatı başlamıştır. 31 Ocak 2007 tarihinde İtalyan ve Yunan hükümet temsilcileri Atina'da Yunanistan- İtalya bağlantı hattına ilişkin resmi anlaşmayı imzalamışlardır. Türkiye-Yunanistan-İtalya Enterkonnektörü (ITGI) Hükümetler arası Anlaşması 26 Temmuz 2007 tarihinde Roma'da Bakanımız ve diğer ilgili ülke bakanların imzası ile hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında Yunanistan'a 3,6 bcm/y ve İtalya'ya 8 bcm/y gazın Türkiye üzerinden taşınması planlanmaktadır. Hattın 2012'de devreye alınması öngörülmektedir⁹⁷ Türkiye-Yunanistan-İtalya boru hattının faaliyete geçmesi sadece ekonomik işbirliğini değil siyasi ve kültürel ilişkilerin gelişimini de sağlayacak ve Türkiye'nin AB için enerjide kilit ülke konumunu daha da güçlendirecektir. Ayrıca diğer projelerin hayata geçmesi için de teşvik edici rol oynayacaktır.

2.2.3. Hazar Geçişli Türkmenistan Türkiye Avrupa Doğalgaz Boru Hatları Projesi

Türkmenistan-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi ile Türkmenistan'ın güneyindeki sahalarda üretilen doğal gazın Hazar geçişli bir boru hattı ile Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınması amaçlanmaktadır. Bu paralelde, 29 Ekim 1998 tarihinde, Türkiye ve Türkmenistan Devlet Başkanları tarafından Hazar geçişli Türkmenistan-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin gerçekleştirilmesine yönelik bir Çerçeve Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma'ya göre; 30 Milyar m³ Türkmen gazının 16 Milyar m³'ü Türkiye'ye, 14 milyar m³'ü Avrupa'ya taşınacaktır. 21 Mayıs 1999 tarihinde, BOTAS ve Türkmenistan hidrokarbon kaynaklarının kullanımı için Türkmenistan Devlet Başkanı nezdinde yetkilendirilmiş mercii arasında, 16 Milyar m³ doğal gaz alımı için 30 yıl süreli

⁹⁷ <http://www.botas.gov.tr/projeler/projeler.asp#01> (28.06.2008)

Doğal Gaz Alım-Satım Anlaşması imzalanmıştır⁹⁸ Türkmenistan'ın Rusya'ya bağımlılığını azaltması ve dış pazarlara açılması açısından önemli bir projedir. Ancak gerek bölgedeki Rus hâkimiyeti gerekse Hazar'ın statüsü sorunu projenin gerçekleşmesi önünde engel teşkil etmektedir.

Türkiye ile Türkmenistan arasında köklü kültürel bağlar bulunmaktadır. Türkiye Bölgedeki bu konumundan faydalanarak başta Türkmenistan ve Azerbaycan olmak üzere Orta Asya ve Hazar Havzasındaki ülkelerle ilişkilerini daha da geliştirmelidir. Bu ülkelerin Rusya'dan bağımsız olarak dış piyasalara açılması için Türkiye kilit ülkedir. Türkiye ekonomik, sosyal deneyimlerini Bölge ülkeleri ile paylaşarak bu ülkelerin gelişimine destek olmalıdır.

2.2.4. Azerbaycan – Türkiye (Şahdeniz) Doğalgaz Boru Hattı Projesi

Bu proje ile Azerbaycan'da üretilecek olan doğal gazın Gürcistan üzerinden Türkiye'ye taşınması amaçlanmaktadır. Proje kapsamında 12 Mart 2001 tarihinde BOTAŞ ve SOCAR arasında Azerbaycan doğal gazının Türkiye'ye sevkine ilişkin Doğal Gaz Alım - Satım Anlaşması imzalanmıştır. 15 yıl süreli Doğal Gaz Alım - Satım Anlaşması'nda, alımların 2 Milyar m³ ile başlaması ve plato periyotta 6,6 Milyar m³/yıl'a ulaşması öngörülmektedir. Proje kapsamında inşa edilen ve Gürcistan/Türkiye sınırından Erzurum (Horasan)'a uzanan yaklaşık 225 km'lik hattın yapım çalışmaları tamamlanmıştır. Temmuz 2007 tarihinde başlayan gaz sevkiyatı devam etmektedir.⁹⁹ Şah deniz havzası kaynakları yeni keşfedilen bir kaynaktır. Bu hattın diğer boru hatları ile bağlanması Azerbaycan gazının Avrupa pazarlarına kolay ihracını sağlarken Azerbaycan kaynakları üzerindeki Rus baskısını da azaltacaktır.

Azerbaycan - Türkiye ilişkileri de eskidir. Uzun süredir ihmal edilen ilişkiler Şah deniz projesi ile ivme kazanmıştır. Bu projenin başarısı ile birlikte karşılıklı yatırımlar ve ilişkiler daha da gelişecektir. Özellikle Türk inşaat sektörü Azerbaycan'da yoğun yatırımlar yapmaktadır. İki devlet bir millet anlayışı ile köklü ilişkiler yeni projelerle daha da ilerletilmeli ve her iki ülkenin kazancına çalışmalar yapılmalıdır.

⁹⁸ BOTAŞ Faaliyet raporu, Ankara, 2006, s.70

⁹⁹ BOTAŞ, a.g.k. s.70-71

2.2.5. Irak- Türkiye Doğalgaz Boru Hattı Projesi

Proje; Irak'ta bulunan doğal gaz sahalarının geliştirilerek, üretilecek olan gazın bir boru hattı ile Türkiye'ye getirilmesi amacı ile geliştirilmiştir. TPAO-TEKFEN-BOTAŞ şirketlerince oluşturulan bir grup tarafından yapılan çalışmalar neticesinde 1996 yılında Ankara'da, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Irak Cumhuriyeti Petrol Bakanlığı arasında imzalanan anlaşmalar ile proje başlatılmıştır. Irak'ın Kuzey Doğusu'nda yer alan doğal gaz sahalarını kapsayan Proje, saha geliştirme, üretim, gaz işleme ve boru hattı yapımı işlemlerinden oluşan bütünleşmiş bir projedir. Bu proje ile Irak'ın beş sahasında üretilecek yıllık 10 Milyar m3 gazın bir boru hattıyla Türkiye'ye taşınması amaçlanmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) yaptırımları nedeniyle Proje'nin gerçekleşmesine yönelik hedeflerimizde birtakım gecikmeler meydana gelmiş, yatırım aşamasına geçilememiş ve bu nedenle görüşmeler kesintiye uğramıştır. Irak'taki gelişmeler ve Avrupa piyasasının ihtiyaçları göz önüne alınarak BOTAŞ, TPAO ve TEKFEN tarafından Proje'nin yeniden canlandırılması ve somut adımlar atılması için çalışma başlatılmıştır. Hedef, şartların elvermesi durumunda Irak gazını Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırmaktır.⁷ Ağustos 2007 tarihinde Ankara'da imzalanan Mutabakat Zaptı ile taraflar, Irak doğal gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya ihracatı konusundaki ortak niyetlerini deklare etmiş ve Irak Petrol Bakanlığı ile TPAO ve BOTAŞ temsilcilerinin bir fizibilite çalışması için çalışmalara başlamalarını karara bağlamıştır.¹⁰⁰ Irak'ın uluslararası statüsü açısından imzalanan mutabakat zaptının yürürlüğe girmesi zor gözükmektedir. Irak, ABD işgali altında bulunduğundan bu projede ABD desteği olmadan hayata geçemez.

2.2.6. Mısır- Türkiye Doğalgaz Boru Hattı Projesi

Doğalgaz arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve doğalgaz arz açığının bir kısmının da Mısır'dan sağlanacak gaz ile karşılanması amacıyla Mısır-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı Projesi geliştirilmiştir. Proje kapsamında 17 Mart 2004 tarihinde Kahire'de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ile Mısır Arap Cumhuriyeti Petrol Bakanı arasında Mısır Doğal Gaz Şirketi EGAS ile BOTAŞ arasında Türkiye'ye gaz ithalatı ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya gaz iletimi hususlarına ilişkin Çerçeve Anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma uyarınca,

¹⁰⁰ BOTAŞ, a.g.k., s.74-75

Mısır'ın Türkiye'ye yılda 2-4 Milyar m3; Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına ise yılda 2-6 Milyar m3 gaz ihraç etmesi öngörülmüştür. 16 Şubat 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşmelerin sonunda Türkiye ve Mısır arasında doğal gaz alanında karşılıklı işbirliği ve çalışmaların devamı amacıyla bir Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Türkiye'ye verilecek gaz miktarı 2011 yılının sonunda 2-4 Milyar m3/yıl olabilecektir.¹⁰¹ İran, Rusya gibi tedarikçilerle kıyaslandığında Mısır daha istikrarlı gözükmektedir. Ancak bu projenin hayata geçmesi için yeterince çaba harcandığı söylenemez. Proje kapsamında yapılacaklar kâğıt üzerinde kalmamalı, enerji arz temini önemli olan Türkiye için proje biran önce hayata geçirilmeye başlanmalıdır.

2.2.7 Nabucco Projesi (Türkiye –Bulgaristan –Romanya- Macaristan) Doğalgaz Boru Hattı Projesi)

Nabucco projesi ile Orta Asya ve Hazar Havzası doğalgazının Türkiye üzerinden Balkanlar'dan geçirilerek Avrupa'ya taşınması hedeflenmektedir. Yaklaşık uzunluğunun 3.300 km, kapasitesinin ise 25,5-31 milyar m3/yıl olması, 2012 yılında ilk kapasite ile devreye alınması planlanmaktadır. Boru hattının 1558 km'si Türkiye'den, 392 km'si Bulgaristan'dan, 457 km'si Romanya'dan, 388 km'si Macaristan'dan, 46 km'si Avusturya'dan, 226 km'si Gürcistan-Horasan sınırından, 214 km'sinin ise İran – Horasan sınırından geçmesi planlanmaktadır.¹⁰²

Avusturya'dan OMV, Macaristan'dan MOL, Romanya'dan Transgaz, Bulgaristan'dan Bulgargaz, Türkiye'den BOTAŞ, Almanya'dan RWE 24 Haziran 2004'de Viyana'da bir araya gelerek Nabucco Gas Pipeline International GmbH şirketini kurarak proje ortağı olmuşlardır. Her ortağın % 16,67 olmak üzere eşit payı vardır.¹⁰³ Fransız şirketi Gas de France ve Total firmaları da proje ortağı olmak istemektedirler. Ancak Türkiye, Fransa'nın sözde Ermeni soykırımındaki tutumu ve Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olması durumlarını göz önüne alarak Fransa'nın proje ortağı olmasına karşı çıkmaktadır.

Nabucco projesi AB ve Türkiye'nin Rusya'ya karşı bağımlılığını azaltacağından Rusya'da proje içerisinde yer almak istemektedir. Ancak proje ortakları Rusya'ya alternatif güzergâh olarak belirlemek istediklerinden Gazprom'u projeden uzak tutmaktadırlar. Rusya

¹⁰¹ <http://www.botas.gov.tr/projeler/projeler.asp#01> (28.06.2008)

¹⁰² BOTAŞ, a.g.k., s.76

¹⁰³ <http://www.nabucco-pipeline.com/company/shareholders7/table-of-content-shareholder.html> (28.06.2008)

bu durum karşısında projenin hayata geçmesini engelleyecek hamleler yapmaktadır. Rusya, Türkiye'den Mavi Akım 2 projesi ile mevcut Mavi Akım ile gelen gazın İsrail'e ve Avrupa'ya aktarılmasını önermiştir. Ancak bu öneri Rusya'ya bağımlılığı artıracığından kabul edilmemiştir. Ancak Nabucco projesinde Türkiye, Avrupa ülkelerince yalnız bırakılmış, yeterince desteklenmemiştir. Türkiye'nin bu tutumuna karşılık Almanya Rusya ile Baltık Denizinden geçecek boru hattı anlaşması yapmış, diğer yandan başta Yunanistan olmak üzere İtalya ve Bulgaristan Rus gazını Avrupa'ya taşıyacak Güney Akım DGBH anlaşmasını yapmışlardır.

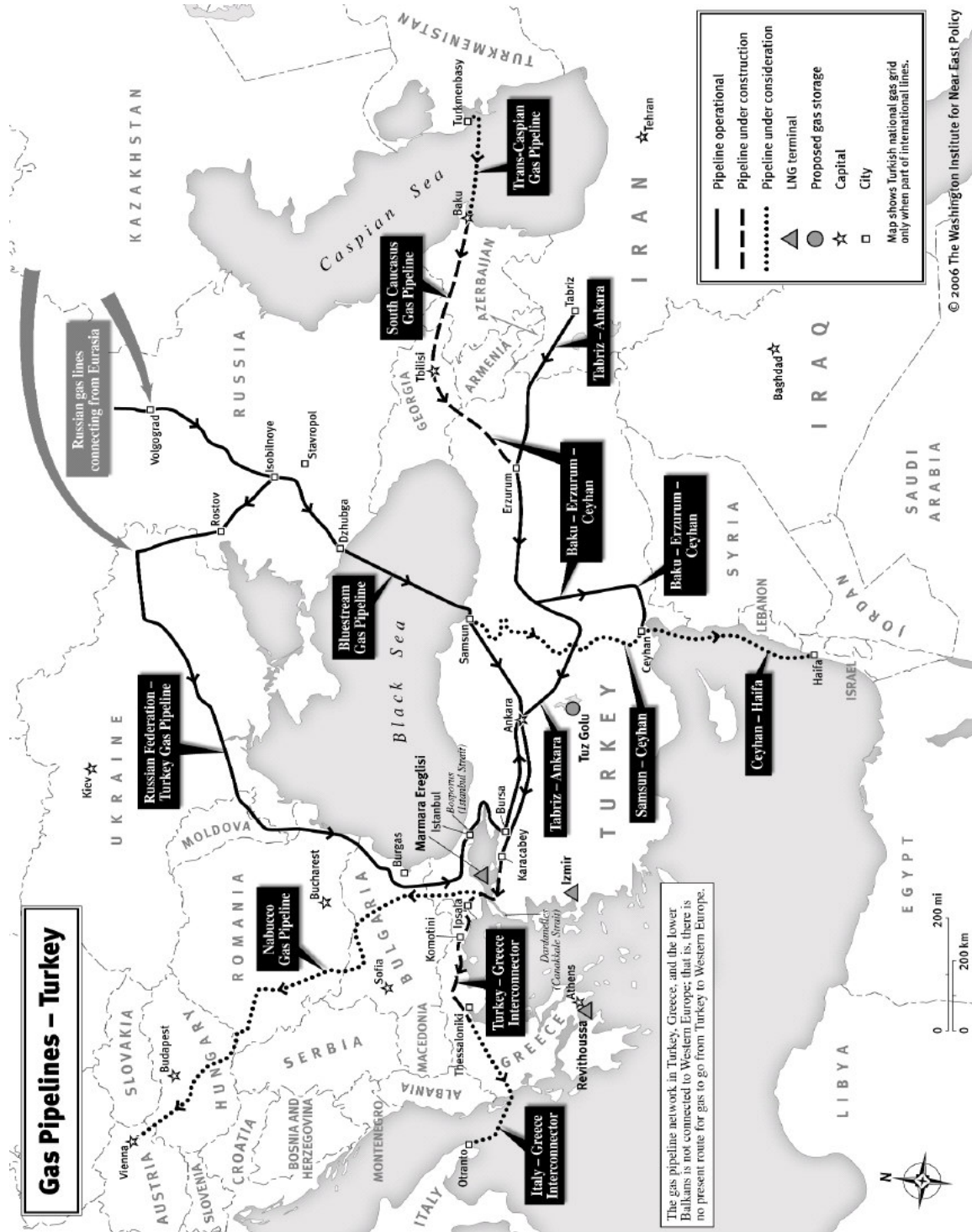
Rus Gazprom ve İtalyan ENI ortaklığıyla inşa edilecek Güney Akım boru hattından yılda 30 milyar metreküp Rus gazı Avrupa piyasasına taşınacak. Karadeniz'in altından geçirilecek boru hattı projesinde, gaz Bulgaristan'dan Yunanistan'a, buradan da İtalya'ya iletilecek. AB'nin desteklediği Nabucco projesine alternatif olarak geliştirilen boru hattının inşaatının 10 milyar Euro'ya mal olması beklenirken, projeye şu ana kadar Yunanistan, İtalya ve Bulgaristan'ın yanı sıra Sırbistan ile Macaristan da katıldıklarını açıkladılar¹⁰⁴ Rusya, Nabucco'nun önünü kesecek önemli bir adım atarak, Kazakistan ve Türkmenistan ile doğalgaz anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre 2014 yılında Rusya, iki ülkeden toplam 90 milyar metreküp gaz alabilecektir. Kapasitesi artırılacak ve inşa edilecek yeni boru hatlarıyla da Batı'ya pazarlamasını üstlenecektir. Böylelikle Nabucco'nun doğalgaz kaynağını da zayıflatmış olacaktır.¹⁰⁵ Rusya, AB ülkeleri ile ikili ilişkilerini geliştirerek AB'nin ortak bir enerji politikası oluşturmasına engel olmaktadır. AB ülkeleri de ferdi hareket ederek hem ortak enerji politikası oluşumuna engel olmakta hem de Rusya'ya bağımlılığı azaltacak Nabucco gibi hayati önemdeki projeleri kendi elleriyle baltalamaktadırlar.

Nabucco projesinde gaz kaynağı olarak Türkmenistan, Azerbaycan, Kazakistan, Irak, İran ve Mısır düşünülmektedir. Ancak Kazakistan ve Türkmenistan doğalgazının Rusya'ya bağlanması, Hazar'ın statüsünün belirsizliği, Azerbaycan ve Türkmenistan'ın Hazar kaynaklarını paylaşamaması, Azerbaycan'ın ihraç kapasitesinin sınırlandırılması, Irak ve İran'ın mevcut durumu göz önüne alındığında en güvenilir tedarikçi şimdilik Mısır olarak görülmektedir.

¹⁰⁴ <http://www.euractiv.com.tr/enerji/article/nabuccoya-rakip-rus-yunan-boru-hatti> (29.06.2008)

¹⁰⁵ Sabah, "Kazaklar ve Türkmenler ile Anlaşma Nabucco'ya Rakip" 18 Haziran 2007

Nabucco projesi AB'nin enerji arz güvenliği ve enerji çeşitliliği açısından hayati önemde bir projedir. Ancak her ülke kendi çıkarı doğrultusunda hareket ettiğinden yeterince destek görememektedir. Proje kâğıt üzerinde kalmamalı biran önce hayata geçirilmelidir. Bunun için tüm proje ortaklarının kararlı olması gerekmektedir. Rusya'ya ortaklık payı verilmesi projeyi hızlandırabilir. Türkiye'nin bu doğrultuda Rusya'ya daveti olmuştur. ABD ve AB'nin projeyi daha çok desteklemesi gerekmektedir. Nabucco projesi, AB enerji politikasının geleceğini belirlemesi ve gelecekteki Rusya'ya alternatif olacak projelerin önünü açacağından dolayı önemli ve pilot konumunda bir projedir. Nabucco'nun başarısı ile sadece AB ve Türkiye kazanmayacak kaynak ve geçiş ülkeleri de Rusya'ya olan bağımlılıklarından kurtularak, dış pazarlara kolayca açılacaklardır. Bunun için proje ortaklarının kararlı ve somut adımlar atması gerekmektedir.

KAYNAK : http://www.cer.org.uk/pdf/essay_turkey_energy_12dec07.pdf (04.05.2008)

3.TÜRKİYE'DE ENERJİ ALANINDA YAPILAN AB'YE UYUM ÇALIŞMALARI

3.1. AB Müktesebatı'na Uyum Çalışmaları

AB enerji politikası açısından enerji arz güvenliği, enerji kaynaklarında çeşitlilik, enerji verimliliği ve tasarrufu ön plandadır. AB iç mevzuatında yayınlanan yeşil kitaplar ile enerji politikası hedeflerine ulaşmak için üye ülkeler arasında pazarların birbirine yakınlaştırılması, serbest ve ortak bir enerji pazarı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

AB ve Türkiye'nin enerji politikaları ve çıkarları ortaktır. AB ile müzakere başlıklarından biri de enerjidir. Müzakere süreci içerisindeki Türkiye bu nedenle mevzuatını AB müktesebatına uygun hale getirmeye çalışmaktadır. Böylece enerji alanında pazarların uyumu açısından mevzuatsal ve teknik engeller ortadan kalkabilecek, tam üyelik sonrası enerji alanında uyum gerçekleşebilecektir. Bu açıdan Ulusal Programlarda öngörülen takvime ve katılım ortaklığı belgelerine istinaden AB müktesebatına uyum için çalışmalar yapılmaktadır. AB Komisyon'unca yapılan çalışmalar müzakere süresince takip edilmekte ve ilerleme raporlarına yansıtılmaktadır.

2007-2013 yıllarını kapsayan Türkiye'nin AB müktesebatına uyum programında belirtilen ulusal programa göre 2007-2008 yasama döneminde çıkarılması öngörülen yasal düzenlemelerden;¹⁰⁶ Enerji Verimliliği Kanunu 02.05.2007 tarih ve 26510 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile enerjinin verimli kullanımının teşvik edilerek maliyetlerin azaltılması ve çevrenin korunması sağlanmaktadır.

Elektrik sektöründe izleme ve tedbir almaya yönelik kuralları kapsayan Elektrik Sektöründe Arz Güvenliğinin Sağlanmasını Teminen Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 09.07.2008 tarih ve 5784 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁰⁶ http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_sd.sorgu_baslangic (01.08.2008)

Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi İle Enerji Satışına İlişkin Kanun 21.11.2007 tarih ve 26707 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile enerji plan ve politikalarına uygun biçimde, elektrik enerjisi üretimi gerçekleştirilecek nükleer güç santrallerinin kurulması, işletilmesi ve enerji satışına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmektedir. Ancak AB' ye uyum kapsamında çıkarılması öngörülen ülkemizde nükleer enerjinin ve iyonlaştırıcı radyasyonun barışçı amaçlı kullanımına ilişkin faaliyetlerin düzenlenmesi amacıyla Türkiye Nükleer Düzenleme Kurumu (TNDK) ile bu faaliyetlerle ilgili olarak araştırma, teknoloji geliştirme ve uygulama çalışmaları yapmak üzere Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nun (TAEK) kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esasları düzenleyen Nükleer Enerji Kanun Tasarısı henüz yasalaşmamıştır.

Şeffaf, eşitlikçi, rekabetçi ve verimli bir petrol piyasasının oluşturulması ve tüm piyasa taraftarları ile kamu politikalarının ortak paydada toplanmasını sağlamak amacıyla 20.12.2003 tarihinde 25322 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak Petrol Piyasası Kanunu yürürlüğe girmiştir. 13.02.2007 tarih ve 26433 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile kaçakçılık ve petrol piyasasının denetimine ilişkin olarak düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye'de petrol arama ve üretimi ile ilgili 5574 sayılı Türk Petrol Kanunu tasarısı TBMM'de (Türkiye Büyük Millet Meclisi) kabul edilmiş ancak milli menfaatlere aykırı olduğu gerekçesi ile 06.02.2007'de Cumhurbaşkanı'nca iade edilmiştir. Petrol yasası özellikle milli menfaat gözetilmesi ibaresi çıkarılması ve yabancı şirketlerin piyasalara girişini kolaylaştırmasından dolayı eleştirilmektedir. Petrol güvenliğimiz açısından stratejik değerde olduğundan milli menfaatlerimizi yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle bu ibarenin yeni yasada yer almamasının ülkemizi stratejik açıdan olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum.

Ulusal petrol stokunun tutulması ile ilgili tüm gerçek ve tüzel kişilerin hak ve yükümlülükleri ile Ulusal Petrol Stok Ajansı Başkanlığı'nın kurulmasına ilişkin usul ve esasları kapsayan Ulusal Petrol Stok Ajansı Başkanlığı ve Teşkilatı Hakkında Kanun Tasarısı ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

2007-2013 yıllarını kapsayan Türkiye'nin AB müktesebatına uyum programında belirtilen ulusal programa göre 2009-2013 yasama döneminde ise Doğalgaz piyasasında değişiklik yapılması, Kojenerasyonun teşviki, nükleer enerjinin güvenli kullanımı, biyo yakıtların yaygınlaştırılması konularında çalışmalar yapılması öngörülmektedir.

AB Direktif'lerine paralel olarak doğalgaz ve elektrik piyasalarının AB mevzuatına uyumlu olmasını esas alan 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu 20 Şubat 2001 tarihinde TBMM tarafından onaylanarak, 3 Mart 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmış ve 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu 18 Nisan 2001 tarihinde TBMM'de kabul edilerek, 2 Mayıs 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunlar kapsamında piyasa faaliyetlerinin lisans almak suretiyle ikili anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirilmesi amacıyla tesis edilmesi öngörülen bağımsız Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) 19.11.2001 tarihinde görevine başlamıştır. AB'nin Elektrik iç pazarında yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektriğin artırılması hakkında 27 Eylül 2001 tarih ve 2001/77/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi'ne uyuma yönelik olarak ve yenilenebilir enerji kullanımının, serbest piyasa mekanizması ve şartlarını zorlamadan artırılması ve desteklenmesi için gerekli yasal hususların oluşturulması nihai hedefi çerçevesinde hazırlanan 5346 Sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun, 18.05.2005 tarih ve 25819 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. ¹⁰⁷

AB'ye tam üyelik yolunda ilerleyen Türkiye, AB müktesebatına uyum konusunda oldukça yol kat etmiş durumdadır. Ancak mevzuata uyum konusunda harcanan çaba, uygulama konusunda gösterilmemektedir. Yasal uyum ile AB müktesebatına uyum sağlanarak şeffaf, rekabetçi ve liberal bir enerji pazarı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Böylece tam üyelik yolunda ilerleme kaydedilmiş olacak ve uyum kolaylaşacaktır. Ulusal program incelendiğinde, gelecek günlerde mevzuata uyum açısından nükleer enerji güvenliği ve nükleer enerji kullanımı ile ilgili düzenlemelere, yerli kaynakların kullanımını teşvik edici ve iç enerji piyasa uyumunu sağlayacak uygulamalara ağırlık verileceği görülmektedir.

¹⁰⁷ EPDK kurumundan bilgi edinme hakkı kapsamında alınmıştır

Mevzuat açısından yapılan ve yapılması düşünülen çalışmalar incelendiğinde enerji alanında mevzuat uyumunda oldukça yol kat edildiği ve yakın zamanda enerji başlığının da müzakereye açılabileceğini söyleyebiliriz.

3.2. AB Enerji Politikasına Uyum Açısından Türkiye Enerji Politikaları

Sadece AB mevzuatına uyum sağlamak için yasal düzenlemeler yapmak yeterli olmamaktadır. Bu mevzuatın hem iç talebi karşılayacak hem de uluslararası oluşumlara cevap verecek şekilde işlerlik kazanması da gerekmektedir. Bunun için işler bir enerji politikası hızla oluşturulup hayata geçirilmelidir. Bu politika oluşturulurken aşağıdaki hususlar göz önüne alınmalıdır:

Petrol ve doğalgaz kullanımı gittikçe artmakla beraber bu alandaki üretimimiz tüketimimizi karşılamakta yetersizdir. Gelecek tüketim planlamaları yapılırken enerji kaynaklarında çeşitliliğe yönelmeli ve enerji kaynaklarının kullanımında yerli ve yenilenebilir kaynak kullanımının artırılması teşvik edilmelidir.

Geleceğe yönelik enerji senaryoları oluşturulurken talepler gerçekçi olmalıdır. Dışa bağımlı olan bir ülke olarak talep hesaplamalarımızın analizinin doğru yapılması enerji güvenliğimiz açısından stratejik öneme sahiptir.

Özellikle Dünya Bankası ve IMF etkisi ile yapılan özelleştirme çalışmaları kapsamında dikey yapılanması bozulan ve sadece arama, üretim şirketine dönüştürülen TPAO, biran önce uluslararası dev enerji şirketleri ile rekabet edecek güce kavuşturulmalıdır.

Enerji sektöründe yapılan uygulamalarda stratejik ve ülke çıkarlarına yönelik kararlar yerine siyasi ve günlük kararlar alınmasından vazgeçilmelidir.

Gaz anlaşmaları yapılırken tek taraflı ve satın alma garantisi veren anlaşmalardan kaçınılmalıdır. Bu tarz anlaşmalar enerjide elimizi zayıflatan, politikalarımızı kısıtlayan anlaşmalardır ve dışa bağımlılığı arttırıcı etkisi vardır. Örneğin Rusya'dan alınan gazın başka bir ülkeye satılması mümkün değildir. Bu nedenle ihtiyaç fazlası olan gaz satılamamaktadır ve yeterli gaz depomuz olmadığı için verimli kullanılamamaktadır.

Gaz depoları ile ilgili yatırımlara hız verilmelidir. Silivri’de kurulan depo kapasitesinin 2 veya 3 milyar metreküp olarak kullanılması mümkün görünse de tüketimimizin % 8 – 10’u kadar bir depolama sağlayabileceğinden yetersiz, ama önemli bir adımdır. Tuz gölünde depolama çalışmaları da yürütülmektedir. Ancak bu çalışmaların tamamlanması yaklaşık 8 seneyi bulacaktır.¹⁰⁸

Enerji politikalarının yürütülmesinde Enerji Bakanlığı’na bağlı bir Yürütme Kurulu gibi özel ve kamu sektörünce oluşan ve merkezi yönetime sahip etkin bir politika uygulayıcısı olmalıdır. Enerji stratejik ve ülke güvenliği ile ilgili önemli bir alan olduğundan devletin tüm kurumları ve sektörün tüm üyelerince işbirliği içerisinde, ortak hareket edilmelidir.

Yerli kaynakların üretimini ve yatırımları artırıcı araştırma ve geliştirme çalışmalarına destek verilmelidir.

TPAO ve BOTAŞ gibi milli kuruluşlarımızın yurtiçi ve yurtdışı arama çalışmalarına destek verilmelidir. Özellikle Hazar Havzası bölgesindeki ülkeler ile ilişkilerimiz geliştirilerek, bu bölgedeki arama anlaşmalarına ülkemiz kuruluşları dâhil edilmeli ve karşılıklı anlaşmalar yapılmalıdır.

Elektrikte kayıp ve kaçağı azaltıcı önlemler alınmalıdır. Enerji verimliliği ve enerji tasarrufu teşvik edilmelidir. Ceyhan enerji terminali haline getirilmeli ve Türkiye sadece uluslararası bir enerji geçiş ülkesi olmanın ötesinde güçlü ve önemli bir enerji terminali olmalıdır.

Siyasi kadrolaşmalardan vazgeçilmeli, araştırma-geliştirme ve teknolojik çalışmalara önem verilerek, uzman kadrolar oluşturulmalıdır.

¹⁰⁸ Pamir N., “2007 Yılında Enerji Alanında Beklentiler”, EMO Dergisi , Sayı.1, Ankara 2007, s. 73

SONUÇ

AB artan enerjide dışa bağımlılığını enerji çeşitliliğine yönelerek gidermeye çalışmaktadır. AB enerji politikalarında enerji arz güvenliği ve çeşitliliği açısından çoklu boru hatları uygulamalarına önem vermektedir. Enerji ithalatçısı ve ihracatçısı ülkelere yakınlığı nedeniyle Türkiye üzerinden geçecek boru hatları her zaman için güvenli ve ekonomik olacaktır. Türkiye Bölgedeki enerji ihracatçısı ülkelerle köklü ve iyi ilişkilere sahiptir. Ayrıca bölge ülkeleri içerisinde güçlü ve istikrarlı bir ülkedir. Bu da enerji arz güvenliği açısından önemini vurgulamaktadır.

AB enerji politikaları ile Türkiye'nin enerji politikaları ortaktır. Bu da uluslararası oluşumlarda ortak hareket etmelerini gerektirmektedir. Türkiye doğal konumundan dolayı enerji ihraç eden ve enerji ihtiyacı olan ülkeler arasında köprü vazifesi görmektedir. Bu da başta AB olmak üzere tüm ülkeler için Türkiye'yi önemli kılmaktadır. BTC ve Nabucco projelerinin uluslararası başarısı bu birlikteliğin önemini ortaya koyacak ve diğer projelerinde hayata geçirilmesini hızlandıracaktır.

Türkiye uluslararası gelişmeleri takip eden ve uluslararası oluşumların içerisinde yer alan, ülke çıkarlarını gözetten bir enerji politikasını hızla hayata geçirmelidir. Türkiye enerji kullanımında kendi kendine yeter bir ülke değildir. AB gibi artan oranda dışa bağımlıdır. Bu nedenle devlet politikası haline gelmiş etkin bir enerji politikası acilen tesis edilmelidir. Yerli kaynakların kullanımı arttırılmalı, enerji verimliliği ve tasarrufu teşvik edilmelidir. Petrol ve doğalgaz tüketiminin gelecek yıllarda da devam edeceği göz önüne alınarak sadece yurtiçinde değil yurtdışındaki arama faaliyetleri içerisinde de yerli kuruluşlarımızın çalışmaları ağırlık kazanmalıdır. AB desteği de alınarak enerji sektöründe araştırma-geliştirme çalışmalarına hız verilmeli, teknolojik gelişmeler kullanılarak enerji sektörü geliştirilmelidir. Kalifiye eleman yetiştirilmesi desteklenmelidir. Devlet özel sektör yatırımlarını teşvik edici önlemler almalıdır. Kamu ve özel sektörün birlikte hareket edeceği, enerji alanında uygulayıcı konumda bir yapılanmaya gidilmelidir.

Enerji hayatın her alanını etkilediğinden, enerji kullanımında tek bir ülkeye bağımlı olmak sadece ekonomiyi değil ülke güvenliğini de tehlikeye düşürmektedir. Özellikle Rusya'nın enerjideki tekel olma gücünü dış politikasında silah olarak kullanması enerjide Rusya'ya bağımlı ülkelerin enerji arz güvenliğini tehdit etmektedir. Ayrıca Rusya vananın başını tutan tüm gücü elinde bulundurur düşüncesinden yola çıkarak tekel olma gücünü kırarak hiçbir oluşuma izin vermemekte, bağımsızlığını yeni kazanan enerji üreten ülkeler üzerinde baskı kurarak kendine bağımlı kılmaktadır. Bu nokta da Türkiye hem enerji arz eden ülkeler hem de enerji talep eden ülkeler için önemli olmaktadır. Türkiye enerji geçiş yolları üzerinde yer alan, istikrarlı bir ülkedir. Enerji üreten ülkeler için dış pazarlara açılmak için aracı vazifesi görürken enerji ihtiyacı olan ülkeler için de en güvenli ve en ekonomik geçiş yoludur.

Türkiye enerji koridoru olarak hem kendi arz güvenliğini temin edecek hem de uluslararası açıdan önemini arttıracaktır. Ancak Türkiye sadece geçiş ülkesi olarak görülmemeli, enerji terminali haline getirilmelidir. Ceyhan uluslararası bir enerji terminaline dönüştürülerek Doğu-Batı ve Kuzey-Güney enerji akışı sağlanmalıdır. Bunun için başta AB ve ABD olmak üzere Bölgedeki enerji ihraç eden ve enerji ithal eden ülkelerle ilişkiler geliştirilmelidir.

AB ülkelerinde enerji arz güvenliği için ortak bir enerji politikası oluşturulması oldukça önemlidir. Enerjide dışa bağımlı olan AB ülkeleri enerji politikalarının uygulanmasında ortak hareket ederlerse güçlü ve etkin olarak enerji politikalarını uygulayabilir ve enerji güvenliklerini temin edebilirler. Ancak bunun tersine her ülke enerji alanını kendi iç meselesi olarak görmekte ve bireysel olarak hareket etmeyi tercih etmektedir. Rusya bu durumdan en iyi faydalanan ülkedir. Başta Almanya olmak üzere AB ülkeleri ile ikili ilişkiler kurmakta böylece AB ortak enerji politikası oluşturulmasını engellemektedir. Rusya için en büyük enerji ithalatçısı olan AB'nin ortak hareket etmesi AB'nin gücünü arttıracaktır. Bu nedenle ikili ilişkiler ile Rusya, AB'nin gücünü kırmakta ve tekel konumunu güçlendirmektedir. Rusya açısından ekonomisinin büyük oranda AB ülkelerine bağlı olması ekonomisini kırılgan bir yapıya soktuğundan AB'ye alternatif olabilecek sanayileşmekte olan ve enerji ihtiyacı giderek artan Çin, Hindistan gibi ülkelere yönelmektedir.

AB'nin ortak bir enerji politikası oluşturması gelecekte ortak güvenlik ve dış politikasının oluşturulması açısından da önem arz etmektedir. Ancak bunların kısa zamanda oluşması pek mümkün gözükmemektedir. AB ekonomik açıdan dev ama siyasi açıdan cüce olmaya gelecek yıllarda da devam edecek gözükmektedir.

Türkiye enerji koridoru ve terminali olma yolunda sadece AB ve ABD'ye bağımlı hareket etmemelidir. Kendi lke menfaatlerimiz doğrultusunda Bölgedeki tüm ülkelerle ilişkiler geliştirilmelidir. Özelikle enerji kaynaklarına sahip Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, İnan gibi tarihi, kültürel, ekonomik bağlarımız olan ülkelerle ilişkiler geliştirilmelidir. İçinde Rusya'nın yer almayacağı projelerin hayata kısa zamanda geemeyeceğinden yola çıkararak Rusya ile rakip olmadığımızın altı çizilmeli, karşılıklı ilişkiler yoğunlaştırılmalıdır. Ancak gelecek planlamaları yapılırken uluslararası oluşumlar iyi takip edilmeli, ülke çıkarları doğrultusunda hareket edilmeli ve enerji arz çeşitliliğine gidilerek tek bir ülkeye olan bağımlılık azaltılmalıdır.

Türkiye gelişmekte olan ekonomisi, dinamik ve gen nüfusu, istikrarlı ve jeostratejik konumuyla enerji pastasından pay kapmak isteyen tüm ülkeler için göz ardı edilemeyecek önemli bir ülkedir. AB yesi olan Türkiye daha da gleneceğinden AB'ye birçok katkıda bulunacaktır. Dinamik ve gen nüfusu ile AB ekonomisini canlandırarak, güçlü ordusu ile dış ve güvenlik politikasının tesisine yardımcı olacak, bölgede istikrar unsuru olarak tampon ülke vazifesi görecektir. Müzakere süreci içerisinde yer alan Türkiye'nin tam yeliği konusunda AB lkelerinin yeterli çabayı gösterdiğini, Türkiye'nin tam üyeliğini desteklediğini söyleyemeyiz. AB lkeleri için tam ye olan Türkiye'den çok ikili ilişkilerin devam ettiği bir ülke olması tercih edilmektedir. Türkiye için AB yeliği amaç değil ağdaşlaşma, demokratikleşme ve uluslararası gelişmeler açısından araç olmalıdır. Nabucco projesi Türkiye – AB ilişkilerinin özellikle enerji boyutunda geleceğini belirleyecektir. Başarılı olmak için AB'nin bu konuda daha istekli ve destekleyici olması gerekirken, Türkiye'nin de daha belirgin, kararlı, uluslararası gelişmeleri takip eden etkin bir politika uygulaması gerekmektedir. Projeler hayata geirilebilirse özellikle 2010 sonrasında Türkiye'nin AB yeliğinin n aılabilecektir.

KAYNAKÇA

- Acar C.,Bülbül S., Gümrah F., Metin C., Petrol ve Doğalgaz,Ankara, 2007
- Adıbelli B., Büyük Avrasya Projesi, İstanbul, 2006
- Ağacan K., “ AB’nin Güney Kafkasya Politikası” Stratejik Analiz Dergisi, S.81, Ankara, 2007
- Aktar C. Avrupa Okumaları, İstanbul, 2003
- Akdoğan Y. 40 Yıllık Düş, İstanbul, 2004
- Akcollu F.Y., Major Challenges To The Liberalization of The Turkish Natural Gas Market , Oxford Institute For Energy Studies, London,2006
- Aras B. Yorkan A. , AB ve Enerji Güvenliği Siyaset, Ekonomi ve Çevre, Stratejik Rapor No:13, İstanbul, 2005
- Aydoğan M., AB’nin Neresindeyiz ? , İstanbul,2005
- Bahtiyar I., “ Petrol ve Doğalgaz Stratejik Olmaktan Çıkarılıyor” , EMO Dergisi, S.2, Ankara, 2007
- Baydarol C., AB Sürecinde Medeniyetler Buluştuğunda, İstanbul, 2003
- Bilgin M., Avrasya Enerji Savaşları, İstanbul, 2005
- Birsel H., “ Hazar Enerji Havzası’nın Dünya Hakimiyeti Mücadelesindeki Rolü” 2023 Dergisi, S.53, Ankara,2005
- Bıyıkoğlu, H.N., “ Enerji,Doğalgaz ve Türkiye’nin Avrupa Enerji Güvenliğindeki Rolü-1”,2023 Dergisi, S.71,Ankara, 2007
- Budak Ö., Türkiye’nin Dünya Ülkeleri Açısından Jeopolitik Önemi ve Avrasya’daki Yeri , Mart 2006
- BOTAŞ Faaliyet Raporu, Ankara, 2006
- Brzezinski Z., Büyük Satranç Tahtası, İstanbul,2005
- BP, Statistical Rewiew Of World Energy 2007
- Cabarlı H., “ Bağımsızlık Sonrası Ermenistan’ın Enerji Politikası” Avrasya Dosyası Dergisi, Ankara, 2003
- Cem İ., Türkiye Avrupa Avrasya , İstanbul,2004
- Cem İ., Avrupa’nın Birliği ve Türkiye , İstanbul, 2005

Commission Of The European Communities, Communication From The Commission To The Council And The European Parliament, Final Report On The The Green Paper "Towards A European Strategy For The Security Of Energy Supply" , Brussels, 26.6.2002 Com(2002) 321 Final

Commission Of The European Communities, Green Paper A European Strategy For Sustainable, Competitive And Secure Energy {Sec(2006) 317} , Brussels, 26.6.2002 Com(2002) 321 Final

Commision Of The European Communities, European Neighbourhood Policy Strategy Paper, COM(2004)373 Final, Brussels, 12.05.2004

Cebi H.Y., Türkiye'nin Petrol Savaşları, İstanbul, 2006

Caha H., " Türkiye'nin Enerji Koridoru Olma Politikası Düş mü, Gerçek mi?" 2023 Dergisi, S.71,Ankara,2007

Çelebi A., Avrupa Halklarının Siyasal Birliği , İstanbul,2002

Çelikpal, M., " Rus Enerji Stratejisi" Stratejik Analiz Dergisi, S.94,Ankara, 2008

Çetin H., Bor Kapanı , İstanbul, 2005

Dedeoğlu B. , Adım Adım AB, İstanbul,2006

Dedeoğlu B. , Dünden Bugüne AB, İstanbul, 2003

Dokuzlar, B., Dünya Güç Dengesinde Yeni Silah Doğalgaz, İstanbul, 2006

Dura C., Atik H., AB,Gümrük Birliği ve Türkiye,Ankara,2007

Ege Y., Öz G., Arat T., Baykal S., Ege A., Altunışık M., Ercan H., AB'nin Enerji Politikası ve Türkiye, Ankara, 2004

Emerson M.(Editor) , Options For A New Agreement Between The EU And Rusia, Brussels, 2006

Efegil. E. - Erol. M.S. , Türkiye-AB İlişkileri, Ankara, 2007

Engür E., "Doğu-Batı Enerji Koridoru Doğalgaz İle Tamamlanıyor :Botaş'ın Avrupa'ya Açılım Stratejisi" Avrasya Dosyası Enerji Özel Sayısı, C.9,S.1, Ankara, 2003

Eurostat Pocketbooks Energy, Transport, Environment Indicators, 2007

European Energy And Transports Trends 2030 (2005)

Eurostat Key Figures On Europe 2007/08 Edition

Eslen N., " Türkiye'nin Jeopolitik Çelişkileri", Radikal Gazetesi, 21.05.2007

Gazprom Annual Report, 2006

Gazel F., " Mavi Akım Genetik Şifre Çözüldü" Avrasya Dosyası Enerji Özel Sayısı, C.9 ,S.1, Ankara, 2003

- Guner S., Albostan A., “Türkiye’nin Enerji Politikası”, TMMOB Gaziantep Şubesi 4. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Gaziantep, 2007
- Gumpel.W., Hekimler. A., Avrupa ve Orta Asya Arasındaki Enerji Köprüsü Türkiye, Ankara, 2007
- Gül A., Gül A.Y., Avrasya Boru Hatları ve Türkiye, İstanbul, 1995
- İncedalci, S., “AB’nin Enerji Politikaları, Bu Politikalar İçinde Türkiye’nin Yeri” panel Bildirisi, SAREM, Ankara, 2007
- Kaleağası B., Avrupa Galaksisinde Türkiye Yıldızı, İstanbul, 2006
- Karaca K., “Küresel Enerji Stratejileri Karşısında Türkiye’nin Jeostratejik ve Jeopolitik Konumu” Stratejik Araştırmalar Dergisi, S.10, Ankara, 2007
- Kaynak M., BOP ve Türkiye Üzerine Stratejik Analizler, İstanbul, 2006
- Kamalov I., “Gazprom’un Avrupa’ya Fethi” Stratejik Analiz Dergisi, S.81, Ankara, 2007
- Kamalov I., “Rus Gazı ve Enerjide Bağımlılığın Bedeli” Stratejik Analiz Dergisi, S.70, Ankara, 2006
- Kamalov I., “Rusya, AB’ye Alternatif Olabilir mi?”, Stratejik Analiz Dergisi, S.81, Ankara, 2007
- Kamalov I., “Rusya, Orta Asya’nın Enerjik Baskısına Boyun Eğiyor”, Stratejik Analiz Dergisi, S.93, Ankara, 2008
- Kantarcı S., “Kafkasya Jeopolitiğinde Kriz Alanları ve Güç Mücadelelerinin Türkiye’ye Etkileri” 2023 Dergisi, S.53, Ankara, 2005
- Kantarcı S., “Putin Donemi Rusya Federasyonu’nun Enerji Temelli AB ve Türkiye Politikası” 2023 Dergisi, S.81, 2008
- Kleveman L., Yeni Büyük Oyun Orta Asya’da Kan ve Petrol, İstanbul, 2004
- Kocak C., “Türkiye’nin Linyit Potansiyeli, Sorunlar ve Öneriler” Stratejik Analiz Dergisi, S.83, Ankara, 2007
- Külebi A., Türkiye’nin Enerji Sorunları ve Nükleer Gereklilik, Ankara, 2007
- Laçiner S., Özcan M., Bal İ., Türkiyeli Avrupa, Ankara, 2004
- Manisalı E., AB Çıkmaz Sokak., İstanbul, 2005
- Munyar V., “BTC’den 20 milyar dolarlık petrol çıktı, bize 1,5 milyar dolar kaldı”, Hürriyet, 2 Nisan 2008
- Oğan S., “KEİ İstanbul Zirvesi ve Enerji Savaşları” 2023 Dergisi, S.75, Ankara, 2007
- OPEC, Oil Outlook To 2025, 2004
- Ortaylı, İ., Avrupa ve Biz, İstanbul, 2007

- Öğütçü M., Bir 2023 Türkiye Rüyası , İstanbul,2006
- Özgüder A., Yörükoğlu M., “ Genel Enerji Politikası İçerisinde Kömürün Yeri” , Türkiye 9. Enerji Kongresi Tebliği, İstanbul, 2003
- Pala. C., 20.Yüzyılın Şeytan Üçgeni ABD-Petrol-Dolar, İstanbul ,2007
- Pala. C. , “21 yy. Dünya Enerji Dengesinde Petrol ve Doğalgazın Yeri ve Önemi” Avrasya Dosyası Enerji Özel Sayısı, C.9, S.1 Ankara, 2003
- Pala C., “ Türkiye’nin Avrasya Boru Hatları Macerası’’ TMMOB Uluslararası Doğalgaz Kongresi ve Sergisi Bildirisi, 2007
- Pala C., “BTC ve Enerji Arz Güvenliği ’’EMO Enerji Dergisi, S.2,Ankara , Haziran 2007
- Pala C., Kanbolat H., “ BTC 21. Yüzyılın İpek Yolu” , Stratejik Analiz Dergisi , S.62,Ankara, 2005
- Palabıyık M.S., Yıldız A., Avrupa Birliği, Ankara, 2007
- Pamir N. , Enerji Güvenliği, Stratejik Öngörü 2023,Ankara,2006
- Pamir, N. , “ AB’nin Enerji Sorunsalı ve Türkiye ” Stratejik Analiz Dergisi, S.67,Ankara, 2005
- Pamir N., “ Enerji Arz Güvenliği ve Türkiye” Stratejik Analiz Dergisi,S.83, Ankara, 2007
- Pamir N., “ Karadeniz Enerji Güvenliğine Açılan Kapı” Avrasya Dosyası Dergisi,C.13,S.1 Ankara, 2007
- Pamir N,Kamalov I. , “ Rus Gazı ve Enerjide Bağımlılığın Bedeli’’, Stratejik Analiz Dergisi, S.70, Ankara, 2006
- Pamir N., “2007 Yılında Enerji Alanında Beklentiler”, EMO Dergisi, S.1,Ankara,2007
- Rehn O. , Avrupa’nın Gelecek Sınırları, (Çev. O.Şen – H. Kaya), İstanbul, 2007
- Roy, A. , Şu AB Neyin Nesi? Avrupalı Türkiye 4, İstanbul, 2006
- Sabah, “Kazaklar ve Türkmenler ile Anlaşma Nabucco’ya Rakip’’ 18 Haziran 2007
- Sandıklı A. , Dikici Bilgin H. (Editörler) , Türkiye’de Enerji ve Kalkınma Sempozyumu, İstanbul, 2006
- Soydan M., Bozkurt C. , Erboz F. , Petrolde Kan Kokusu, Ankara, 2007
- Soylu H. , “ Enerji Koridoru Olma Yolunda Türkiye İçin Doğalgazın Önemi” Stratejik Araştırmalar Dergisi, S.10, Ankara,2007
- Somuncuoğlu A., “ Orta Asya Enerji Oyununda Asya Devleri” 2023 Dergisi, S.66, Ankara,2006
- Selçuk N., “Türkiye , Hidroelektrik ve Termik Santrallere Yönelmeli” 2023 Dergisi, S.71, Ankara,2007
- SMIL V. , Energy at The Crossroads, London, 2005

- Sütalan Z. , “AB’nin Enerji Politikası ve Türkiye” Stratejik Öngörü Dergisi, S.3, İstanbul,2004
- Screening Report Turkey Chapter 15 Energy, 22.03.2007
- Tecer M., Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular-Yanıtlar, Ankara, 2007
- TEPAV Round Table Discussion, European Energy Security and Turkey, Ankara, 2007
- Tekeli I, İlkin S., Türkiye ve Avrupa Topluluğu 1-2 , Ankara,1993
- Tezok F. , AB’nizi Nasıl Alırdınız? , İstanbul, 2003
- Türbedar, E. , “ Balkanlar ve Enerji”, Avrasya Dosyası Dergisi Enerji Özel Sayısı, C.9, S.1 Ankara, 2003
- Ulutaş M., “Küresel Enerji Savaşları ve Türkiye’nin Konumu” ,Cumhuriyet Enerji Dergisi, S.1,Ankara, 2008
- Ultanır M.O., “ Türkiye’nin Elektrikte Arz Güvensizliği” , 2023 Dergisi, S.81, Ankara, 2008
- Üşümezsoy S. , Şen Ş. , Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları, İstanbul, 2003
- Yavuz C., “ Avrasya Jeopolitiğinde Merkez Kayması Türklerin Enerji Kaynakları İçin Büyük Oyunlar” 2023 Dergisi, S.66, Ankara, 2006
- Yavuz C. , “ Avrasya’da Enerji Eksenli Bitmeyen Büyük Oyun” 2023 Dergisi, S.75, Ankara, 2007
- Yılmaz S. , Güç ve Politika, İstanbul, 2008
- Yıldız D. , “ Türkiye’nin Hidroelektrik Enerji Potansiyeli ve Politikaları” Stratejik Analiz Dergisi, S.83,Ankara,2007
- Yüce Ç. K. , Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerinde Mücadele, İstanbul 2006
- Yüce Ç. K. , “ Hazar Enerji Kaynaklarının Türk Cumhuriyetleri İçin Önemi ve Bölgedeki Yeni Büyük Oyun’” , BÜSAM dergisi, S. 1,İstanbul 2008
- Zischka A. , Petrol Savaşının Kirli Tarihi, İstanbul, 2007
- <http://www.ikv.org.tr/abgenislemesi.php> (06.01.2008)
- http://www.avrupa.info.tr/Bir_Bakista_AB/Tarihce.html (05.01.2008)
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/genislem.pdf> (06.01.2008)
- http://www.avrupa.info.tr/Bir_Bakista_AB/BirBakistaAvrupaBirligi.Ab_Aday_Devletleri.html (16.03.2008)
- http://www.avrupa.info.tr/AB_Mali_Destegi/Neden_Ab_Mali_Destegi.html (22.03.2008)
- <http://www.ikv.org.tr/maliisbirligi.php> (22.03.2008)
- <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=1152> (23.03.2008)
- <http://paribus.tr.googlepages.com/tonus.doc> (16.04.2008)
- http://www.inogate.org/inogate/en/resources/map_oil (20.04.2008)

<http://www.botas.gov.tr/projeler/projeler.asp#02> (20.04.2008)

http://www.inogate.org/inogate/en/resources/map_gas (20.04.2008)

<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?type=27&id=976>(16.05.2008)

<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=609&sayfa=24> (16.04.2008)

<http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=981> (25.05.2008)

http://ec.europa.eu/dgs/energy_transport/international/regional/euromed/energy/euro_medie.htm (25.05.2008)

http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Turkiyenin_Enerji_Stratejisi_Ocak2008.pdf (08.06.2008)

<http://www.enerji.gov.tr/istatistik.asp> (08.06.2008)

<http://www.botas.gov.tr/faliyetler/hampetrol.asp> (14.06.2008)

<http://www.pigm.gov.tr/sss.php> (14.06.2008)

<http://www.bugday.org/article.php?ID=79> (14.06.2008)

http://www.eie.gov.tr/turkce/jeoloji/jeotermal/13turkiyede_jeotermal_enerji.html (14.06.2008)

<http://www.stargazete.com/gazetearsiv/index.asp?haberID=160500> (22.06.2008)

<http://www.btc.com.tr/mep.html> (22.06.2008)

<http://www.euractiv.com.tr/enerji/article/nabucco-ya-rakip-rus-yunan-boru-hatti> (29.06.2008)

http://www.cer.org.uk/pdf/essay_turkey_energy_12dec07.pdf (04.05.2008)

<http://www.Peakoil.Com/Printout28663.Html> (05.01.2008)

<http://News.Pseka.Net/Index.Php?Module=Article&Id=7148> (05.01.2008)

ÖZGEÇMİŞ

1976 İstanbul doğumluyum. İlk, orta ve lise öğrenimimi İstanbul'da tamamladım. 1996 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Avrupa Topluluğu Bölümü'nden mezun oldum. 1997 yılında Pamukbank'da başladığım bankacılık hayatıma Halkbank'da halen devam etmekteyim. 2002 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezun oldum. 2007 yılında Beykent Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladım.

Yabancı dilim İngilizcedir.

Nazmiye Özge ANGI